

Nødvendig eller undergravende?

En komparativ kritisk diskursanalyse af italesættelsen af borgerløn i
Danmark og Finland

Kandidatspeciale

Af Julie Knutsen Worre

Vejleder: Tobias Liebetrau

Afleveret den: 28. februar 2017

Titel: Nødvendig eller undergravende?: En komparativ kritisk diskursanalyse af italesættelsen af borgerløn i Danmark og Finland

Forfatter: Julie Knutsen Worre

Vejleder: Tobias Liebetrau

Institutnavn: Institut for Statskundskab

Afdelingsnavn: Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Afleveret den: 28. februar 2017

Antal tegn: 191.978

Forsideillustration fra Information den 2. januar 2016.

Indhold

Forkortelser.....	5
Abstract.....	6
1. Indledning	7
1.1 Forforståelse og motivation.....	9
1.2 Specialets opbygning	9
1.3 Forskningsfelt	10
1.3.1 Litteratur om den danske borgerlønsdebat.....	11
1.3.2 Litteratur om den finske borgerlønsdebat	11
2. Kritisk diskursanalyse.....	13
2.1 Diskurs	13
2.2 Den tredimensionelle model.....	14
2.2.1 Tekst	14
2.2.2 Diskursiv praksis	15
2.2.3 Social praksis	15
3. Forskningsstrategi	19
3.1 Kvalificering af sammenlignelighed	19
3.2 Kvalitative eliteinterviews	21
3.2.1 Empiri.....	21
3.2.2 Metodeovervejelser.....	23
3.3 Analysestrategi	24
3.3.1 Trin 1: Identifikation af diskurser	25
3.3.2 Trin 2: Diskursernes opbygning.....	26
3.3.3 Trin 3: Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst	27
3.3.4 Trin 4: Den materielle kontekst	29
4. Litteraturreview.....	31
4.1 Borgerløn og retfærdighed.....	32
4.2 Borgerløn og bæredygtighed.....	33
4.3 Borgerløn og medborgerskab	33
4.4 Borgerløn og socialisme	34
4.5 Borgerløn og feminisme.....	34
4.6 Borgerløn og prekariatet.....	35
4.7 Borgerløn og teknologisk arbejdsløshed	36
5. Politiske fremstillinger af borgerløn i Danmark	38

5.1 Identifikation af diskurser og diskursernes opbygning	38
5.1.1 Lønarbejde giver livskvalitet	39
5.1.2 Lønarbejde er at bidrage til samfundet.....	40
5.1.3 Det skal betale sig at arbejde.....	41
5.1.4 Borgere skal forsørge sig selv, hvis de kan	42
5.1.5 Aktivering er samfundets håndsækning	42
5.1.6 Det meningsløse kontrolsystem	42
5.1.7 Man skal yde for at nyde.....	43
5.1.8 Borgerløn er en verdensfjern utopi	44
5.1.9 Borgerløn er usolidarisk.....	44
5.1.10 Med borgerløn kan det ikke betale sig at arbejde	45
5.1.11 En udvidelse af arbejdsbegrebet.....	45
5.1.12 En magisk smagsprøve	46
5.1.13 Ingen håndsækning	46
5.1.14 Borgerløn vil underminere fagbevægelsen.....	47
5.1.15 Borgerløn vil føre til lønnedgang	47
5.2 Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst	48
5.2.1 Lønarbejdsnormaliteten.....	48
5.2.2 Borgerløn vil undergrave samfundet	50
5.2.3 Borgerløn er en efterstræbelsesværdig fornyelse af samfundet.....	51
5.2.4 Mulighedsbetingelser	54
5.3 Diskursiv praksis og den materielle kontekst	55
5.3.1 Den materielle kontekst.....	56
5.3.2 Magtforhold	57
5.4 Opsummering.....	58
6. Politiske fremstillinger af borgerløn i Finland	60
6.1 Identifikation af diskurser og diskursernes opbygning	60
6.1.1 Det sociale sikkerhedssystem har spillet fallit	61
6.1.2 Lønarbejde giver livskvalitet	62
6.1.3 Arbejdsløshed er en stor udfordring	62
6.1.4 Borgerløn er en simplificering af det komplekse sociale sikkerhedssystem	63
6.1.5 Med borgerløn kan det altid betale sig at arbejde	63
6.1.6 Borgerløn er et svar på arbejdsmarkedsændringer	64
6.1.7 Borgerløn er et svar på automatisering.....	64

6.1.8 Borgerløn vil styrke lønarbejdernes position	65
6.1.9 Borgerløn vil underminere fagbevægelsen.....	65
6.1.10 Samfundet vender ryggen til udsatte borgere.....	66
6.2 Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst	67
6.2.1 Lønarbejdsnormaliteten.....	67
6.2.2 Borgerløn er en nødvendig fornyelse af samfundet	69
6.2.3 Borgerløn undergraver samfundet	71
6.2.4 Mulighedsbetingelser	73
6.3 Diskursiv praksis og den materielle kontekst	73
6.3.1 Den materielle kontekst.....	74
6.3.2 Magtforhold	76
6.4 Opsummering.....	77
7. Sammenligning.....	79
7.1 Politiske diskurser om borgerløn	79
7.2 Den diskursive kontekst.....	79
7.2.1 Lønarbejdsnormaliteten.....	79
7.2.2 De partipolitiske diskursordener	81
7.2.3 Intertekstualitet	82
7.3 Den materielle kontekst	84
7.4 Opsamling	86
8. Refleksion over valg og fravalg.....	88
9. Konklusion	90
10. Litteraturliste.....	93

Liste over bilag (vedlagt elektronisk)

Bilag 1: Mandatfordeling

Bilag 2: Interviewguides

Bilag 3: Transskriptionsnøgle

Bilag 4: Analysedokumentation

Bilag 5: Interviewtransskription: Torsten Gejl, Alternativet

Bilag 6: Interviewtransskription: Finn Sørensen, Enhedslisten

Bilag 7: Interviewtransskription: Jacob Mark, Socialistisk Folkeparti

Bilag 8: Interviewtransskription: Marianne Jelved, Radikale Venstre

Bilag 9: Interviewtransskription: Anders Johansson, Det Konservative Folkeparti

Bilag 10: Interviewtransskription: Danny Malkowski, Liberal Alliance

Bilag 11: Skriftlig besvarelse af interviewspørgsmål: Carl Holst, Venstre

Bilag 12: Skriftlig begrundelse: Bent Bøgsted, Dansk Folkeparti

Bilag 13: Interviewtransskription: Hanna Sarkkinen, Venstreforbundet

Bilag 14: Interviewtransskription: Tytti Tuppurainen, Socialdemokratiet

Bilag 15: Interviewtransskription: Martti Talja, Centerpartiet

Bilag 16: Interviewtransskription: Saara-Sofia Sirén, Det Nationale Samlingsparti

Bilag 17: Interviewtransskription: Arja Juvonen, De Sande Finner

Forkortelser

AL: Alternativet
CP: Centerpartiet
DF: Dansk Folkeparti
DSF: De Sande Finner
EL: Enhedslisten
GS: Guy Standing
K: Det Konservative Folkeparti
KDA: Kritisk diskursanalyse
LA: Liberal Alliance
LN: Lønarbejdsnormaliteten
NF: Norman Fairclough
S: Socialdemokratiet (Finland)
SF: Socialistisk Folkeparti
SP: Det Nationale Samlingsparti
V: Venstre
VF: Venstreforbundet

Abstract

In recent years, interest in the idea of basic income has grown internationally. While a national basic income pilot was launched in January this year in Finland (FI), basic income is generally regarded as an unrealistic and undesirable idea in Denmark (DK). This thesis is a comparative critical discourse analysis investigating how Danish and Finnish MPs discursively construct the idea of basic income and how the social context influences their articulations. Furthermore, it examines how political discourses and the social context affect the possibility of realising the idea of basic income.

Based on Norman Fairclough's theory and method, this thesis documents that a dominant societal norm of labour, which establishes an asymmetrical power relation between employed and unemployed, restricts what is perceived as feasible policy in both DK and FI. Whereas the Danish politicians represent basic income as conflicting with the norm of labour, the Finnish politicians not only represent the idea as consistent with the societal norm but also as a precondition for its perpetuation. This constitutes a crucial difference, creating unfavourable conditions for positive representations of basic income in DK and vice versa in FI.

In both DK and FI, the political discourses form a positive as well as a negative system of knowledge. However, the balance of power between the systems differ significantly between the two countries. While the negative system, categorising basic income as subversive, has gained hegemonic status in DK, the positive system, categorising basic income as a necessary political action, has obtained hegemony in FI. Novel theoretical perspectives on basic income, representing the idea as an answer to structural changes in the labour market and automation of jobs, have contributed to creating favourable discursive conditions in FI, where basic income is represented as a needed renewal of the welfare state. In contrast, the idea is perceived as a violation of the welfare state in DK. Moreover, a persistent high level of unemployment, popular support and an incipient change of attitude among the unions have contributed to an openness to the idea in FI. While the Danish politicians represent basic income as an abandonment of neoliberal political objectives, the Finnish politicians represent the idea as a new way of achieving political aims.

1. Indledning

Borgerløn er en basisindkomst, som alle borgere modtager fra det offentlige uden betingelser. Fortalerne for borgerløn spænder fra klassiske liberalister til kritiske marxister, og argumenterne for borgerløn er mangeartede (Parijs, 1992: 3; Christensen, 2000: 335). Forudsigelser om massiv teknologisk arbejdsløshed som følge af den fjerde industrielle revolutions indtog har fået sat spørgsmålet om borgerløn på den internationale politiske dagsorden. Alene i Danmark (DK) anslår Cevea og Kraka, at op mod 800.000 jobs vil blive automatiseret i løbet af de næste 20 år. De seneste to år har borgerløn derfor været et varmt emne på det verdensøkonomiske topmøde i Davos. Blandt fortalerne for borgerløn finder man bl.a. topchefer fra den globale erhvervselite og den nyvalgte præsidentkandidat for det socialistiske parti i Frankrig. I 2016 gik schweizerne til stemmeurnerne for at stemme om indførelse af borgerløn, og på de fleste af verdens kontinenter er lokale forsøg med borgerløn blevet søsat¹. I Finland (FI) blev et nationalt pilotforsøg med borgerløn skudt i gang den 1. januar 2017, hvor 2000 tilfældigt udvalgte arbejdsløse vil modtage 560 euro, svarende til ca. 4200 danske kroner, hver måned de næste to år uden modkrav (Weforum, 20-01-17; MM, 19-12-16; BIEN, 27-08-16; Cevea, 28-01-16; Kraka, 22-05-16).

Trods den voksende interesse for borgerløn verden over, har idéen ikke for alvor vundet fodfæste i den brede offentlige debat i DK, hvor den ofte fremstilles som en verdensfjern utopi og undertiden anvendes som et skældsord i politiske debatter² (Loftager, 2007: 124). Dette står i skarp kontrast til FI, hvor 69 % af befolkningen støtter idéen om borgerløn (Politiken, 26-12-16). Den tilsyneladende store forskel på den betydning, borgerløn tilskrives i hhv. DK og FI, er interessant set i lyset af, at de to nordiske lande på en lang række centrale parametre ligner hinanden (Kananen, 2014: 7). Jeg vil i dette speciale undersøge forskelle og ligheder mellem måden, hvorpå danske og finske politikere italesætter borgerløn, og hvad italesættelsen betyder for muligheden for realisering af idéen om borgerløn. Specialets problemformulering lyder som følger:

Hvilke ligheder og forskelle er der mellem politiske diskurser om borgerløn og den sociale kontekst i Danmark og Finland, og hvordan påvirker det mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn?

¹ Fx: I Holland og Canada er forsøg undervejs, mens forsøg i Brasilien, Namibia og Indien er gennemført. I Skotland og USA undersøges mulighederne.

² Alternativet ønsker dog at indføre en basisydelse uden modkrav i stedet for kontanthjælp, og på sigt påtænker partiet at foreslå et egentligt forsøg med borgerløn (Politiken, 26-12-16).

Mange betegnelser anvendes synonymt med *borgerløn*, herunder ubetinget basisindkomst og social dividende. Jeg anvender i dette speciale betegnelsen ”borgerløn”, da det er den mest anvendte term i de nordiske lande (Christensen, 2008: 18-20; Andersson & Kangas, 2005: 113). Specialet tager udgangspunkt i Philippe Van Parijs’ definition af borgerløn:

”An income paid by the government to each full member of society (1) even if she is not willing to work; (2) irrespective of her being rich or poor; (3) whoever she lives with; and (4) no matter which part of the country she lives in” (Parijs, 1995: 35)

Borgerløn er altså en indkomst fra det offentlige, der ikke er betinget af villighed til at arbejde, formue og anden indkomst, husstandsindkomst eller hvor man bor. Ved ”full member of society” forstår Parijs voksne mennesker, der har opholdt sig et givent antal år i det pågældende land. Borgerløn er basal i den forstand, at den udgør et grundlag, som andre indkomster bygger ovenpå. Borgerløn er altså ikke definatorisk knyttet til opfyldelse af basale eksistensbehov til forskel fra mange andre definitioner (Ibid.: 30-35). Da jeg er interesseret i politikernes begrebsliggørelse og betydningstilskrivning, tager specialet udgangspunkt i en definition af borgerløn som idé og ikke en bestemt model. Jeg afgrænser mig derfor også fra at beskæftige mig med teorier om, hvordan borgerløn konkret og teknisk kan udformes, herunder finansieringsmodeller.

Jeg definerer indledningsvist *diskurs* som: ”En måde at give betydning til erfaring fra et bestemt perspektiv” (Fairclough, 2008: 154). Jeg nuancerer definitionen i kapitel to, hvor jeg præsenterer specialets teoriramme. Ved *politisk diskurs* forstår jeg diskurser, der artikuleres i en politisk sfære og strukturerer det politisk mulige handlerum (Phillips, 2015: 309). De politiske sfærer, der er genstand for undersøgelse i dette speciale, er hhv. Folketinget i DK og Rigsdagen i FI. *Den sociale kontekst* er den sociale verden, som de politiske diskurser om borgerløn er indlejret i. Den sociale kontekst består af både diskursive og ikke-diskursive elementer. Jeg uddyber beskrivelsen af den sociale kontekst i kapitel to. Ved *mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn* forstår jeg et diskursivt mulighedsrum, der skaber gunstige eller ugunstige betingelser for at samle et politisk flertal for vedtagelse af borgerløn. Politiske diskurser om borgerløn, der tilskriver borgerløn positiv betydning, bidrager til at skabe gunstige betingelser, mens politiske diskurser, der tilskriver borgerløn negativ betydning, bidrager til at skabe ugunstige betingelser.

Der er et dialektisk forhold mellem den diskursive verden og den ikke-diskursive verden, hvorfor diskurser både former og bliver formet af den sociale kontekst. Heraf følger, at politiske diskurser om borgerløn og deres kontekst påvirker mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn (Jørgensen & Phillips, 1999: 72-77; Fairclough, 2008: 17-29; 120; 151). Jeg vil understrege, at formålet med min

undersøgelse ikke er at sandsynliggøre kausalitet, men at opnå en forståelse af, hvordan politiske diskurser om borgerløn i et komplekst dialektisk samspil med den sociale kontekst påvirker politiske mulighedsbetingelser. Jeg betragter altså ikke den sociale verden som organiseret i entydige årsager og effekter, hvilket afspejler specialets socialkonstruktivistiske videnskabsteoretiske udgangspunkt (Esmark et al., 2005: 10-11). Mit ontologiske udgangspunkt er, at den sociale virkelighed er givet, men at den samtidig er kontingent. Mit epistemologiske udgangspunkt er, at erkendelse af den sociale virkelighed er socialt konstrueret og formet af den sociale kontekst, den er indlejret i (Collin, 2010: 231-232).

1.1 Forforståelse og motivation

Mit videnskabsteoretiske udgangspunkt har implikationer for undersøgelsens fund. Al erfaring af den sociale verden er kontingent, og jeg kan som forsker ikke indtage et privilegeret objektivt standpunkt og sætte mig uden for den diskursive og ikke-diskursive sociale verden (Esmark et al., 2005: 12; 21-22). Min analyseproces er altså en diskursiv praksis, hvor jeg konstruerer mening ud fra data på baggrund af internaliserede sociale strukturer, normer og konventioner. Det er derfor afgørende, at jeg er transparent omkring min fortolkningsramme. Med henblik herpå vil jeg præsentere min forforståelse og motivation for specialet, da læseren herved får bedre forudsætninger for at vurdere min betydning som forsker for undersøgelsens fund.

Min faglige hovedinteresse er social- og velfærdspolitik, hvilket mine emnevalg og kursus-sammensætning på statskundskabsuddannelsen afspejler. På et udvekslingsophold blev jeg introduceret for et kritisk perspektiv på aktiveringspolitik og conceptualiseringen af arbejde, hvilket vakte en interesse for diskurser om lønarbejde. Idéen om borgerløn er efter min mening interessant, fordi den sætter spørgsmålstejn ved grundlæggende antagelser og principper, som indretningen af vores velfærdsstat hviler på, herunder antagelser om lønarbejde. Min interesse for lønarbejdes rolle i vores samfundsmodel har dannet grobund for en nysgerrighed om den fjerde industrielle revolutions arbejdsmarkedskonsekvenser. I avisartikler og populærvidenskabelig litteratur om emnet stødte jeg for første gang på idéen om borgerløn, der blev præsenteret som en løsning på teknologisk arbejdsløshed.

1.2 Specialets opbygning

Besvarelsen af specialets problemformulering er struktureret i ni kapitler: I kapitel to redegør jeg for Norman Faircloughs (NF) kritiske diskursanalyse (KDA), der udgør den teoretiske ramme for specialet. På baggrund af redegørelsen udarbejder jeg i kapitel tre en forskningsstrategi, hvor jeg først kvalificerer, hvorfor DK og FI er relevante og interessante at sammenligne. Dernæst præsenterer jeg specialets

empiriske grundlag og overvejelser, der er forbundet med metodevalget. Specialets empiri består af eliteinterviews med politikere fra partier i Folketinget og Rigsdagen. Derpå udvikler jeg en analysestrategi, hvor jeg forklarer, hvordan jeg vil anvende NF's teori og metode til at besvare specialets problemformulering. I kapitel fire gennemgår jeg udvalgte teoretiske perspektiver på borgerløn. Litteraturreviewet har to funktioner; dels at udstyre læseren med baggrundsviden om borgerløn, dels at gøre mig i stand til at analysere, hvorvidt og hvordan politikerne trækker på borgerlønsteori, der er en del af den sociale kontekst.

I kapitel fem analyserer jeg interviewene med de danske politikere efter analysestrategien, jeg har udviklet i kapitel tre. I kapitel seks analyserer jeg interviewene med de finske politikere efter samme fremgangsmåde. Derpå sammenligner jeg i kapitel syv de to diskursanalyser og diskuterer, hvad analysefundene betyder for mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn, hvorved jeg besvarer specialets problemformulering. I kapitel otte diskuterer og reflekterer jeg over, hvad mine valg og fravalg betyder for analysefundene. Endelig konkluderer jeg i kapitel ni på specialets fund.

1.3 Forskningsfelt

Nærværende speciale placerer sig overordnet inden for to forskningsområder: den samfundsvidenskabelige forskning i borgerløn og forskningen i politiske diskurser. Specialet bidrager til forskningen i borgerløn, idet specialet dels undersøger italesættelsen af borgerløn, dels undersøger mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. Eftersom jeg analyserer politiske diskurser om borgerløn og deres diskursive kontekst, er specialet ligeledes et empirisk bidrag til forskningen i politiske diskurser.

Litteraturen om borgerløn er relativt begrænset, og specialet er det første komparative studie af italesættelsen af borgerløn på tværs af landegrænser (Christensen, 2000: 96). I bogen: "Borgerløn: Fortællinger om en politisk idé" analyserer Christensen (2000) den danske borgerlønsdebat fra 1977-1997, mens Koistinen & Perkiö (2014) i den videnskabelige artikel "Good and Bad Times of Social Innovations: The Case of Universal Basic Income in Finland" analyserer den finske debat om borgerløn fra 1984-2011. Dette speciale bygger oven på de to studier, som udgør den nyeste viden om politiske fremstillinger af borgerløn i DK og FI³. Særligt Christensens analyse af debatten om borgerløn

³ En sammenfatning af analysen blev i 2008 udgivet på engelsk: "The Heretical Political Discourse".

i 1990'ernes DK er relevant for dette speciale, da Christensen specifikt analyserer politiske diskurser med inspiration fra NF's KDA (Christensen, 2000: 82). Jeg vil i det følgende opridsse centrale pointer.

1.3.1 Litteratur om den danske borgerlønsdebat

I starten af 1990'erne kommer spørgsmålet om borgerløn på den politiske dagsorden i DK, hvor medlemmer i flere politiske partier rejser debatten (Ibid.: 311). Det empiriske grundlag for Christensens analyse udgøres af partiers interne udvalgsarbejde, debat i partiblade, partimedlemmers debatindlæg i pressen, enkelte uddybende telefoninterviews samt artikler med indhold om borgerløn i landsdækkende aviser (Ibid.: 214).

Christensen udleder tre overordnede diskurser om borgerløn. Den første kalder han en politisk-teknisk borgerlønsdiskurs. Diskursen handler om en rationalisering af velfærdsstaten, og argumenterne består i økonomiske effektivitetsmæssige betragtninger om besparelser, bekæmpelse af fattigdomsfælder og fremme af beskæftigelsen for svage grupper på arbejdsmarkedet. Denne diskurs afspejles i de fleste partiers debat om borgerløn. Den anden diskurs er en politisk-visionær borgerlønsdiskurs, hvor borgerløn er et element i en vision om en bæredygtig udvikling. Borgerløn skal forny alle velfærds-samfundets sektorer, bryde med samfundets kassetænkning og sprænge sproglige kategoriseringer. Den vil føre til en ændring af arbejdsbegrebet, styrke civilsamfundet og løse arbejdsløshed, miljø- og demokratiproblemer. Den tredje diskurs er en politisk-utopisk borgerlønsdiskurs, hvor borgerløn er et frigørelsesprojekt og en del af en langsigtet vision om skabelsen af det gode samfund.

Idéen om borgerløn udfordrer de hegemoniske aktiverings- og vækstdiskurser. De politiske partier, der går mest entydigt ind for målsætningen om vækst, er derfor også de stærkeste modstandere af borgerløn (S og V), mens de partier, der også har et kritisk perspektiv på vækst (SF, RV og KF), indtager et mere ambivalent standpunkt i forhold til borgerløn i 1990'erne (Ibid.: 333-338). Idealtypisk betragter Christensen idéen om borgerløn som et udtryk for en bredere civilsamfundsdiskurs, der står i et modsætningsforhold til en socialdemokratisk velfærdsdiskurs og en liberal markedsdiskurs. Den hegemoniske vækstdiskurs ses som en konsensus mellem den socialdemokratiske og den liberale diskurs (Ibid.: 393).

1.3.2 Litteratur om den finske borgerlønsdebat

I FI har der ligesom i DK været debat om borgerløn periodevist siden 1970'erne. Med afsæt i teori om social innovation og agenda setting undersøger Koistinen & Perkiö hvilke faktorer, der gennem tiden har udgjort barrierer for realisering af borgerløn i FI. Datagrundlaget for analysen er avisartikler, konkrete borgerlønsinitiativer, statistik og regeringspapirer.

Ifølge Koistinen & Perkiö påvirker det politiske landskab, den socioøkonomiske kontekst, politiske entreprenører samt den finske kultur de argumenter, der bliver fremført i debatten om borgerløn og muligheden for at realisere idéen. Forfatterne peger på, at den nordiske arbejdetik udgør en væsentlig barriere for implementering af borgerløn, fordi borgerløn opfattes som konfliktende med samfundets moralkodeks, idet ydelsen ikke er betinget af villighed til at arbejde. Derfor er borgerløn ofte blevet legitimeret ved at introducere visse betingelser i de fremførte modeller. Endvidere italesættes borgerløn ofte som en pragmatisk problemløsning og en delvis fornyelse af det eksisterende system frem for en radikalt anderledes model, da det kan være en barriere for realisering af politiske idéer, hvis de opfattes som radikale afvigelser fra det eksisterende (Koistinen & Perkiö, 2014: 26-29; 35-40).

2. Kritisk diskursanalyse

Besvarelsen af dette speciales problemformulering tager afsæt i den kritiske diskursanalyse (KDA).

KDA har rødder i den marxistiske tradition, og hovedformålet er at afsløre, hvordan diskurser bidrager til at etablere, opretholde og forandre ulige magtforhold mellem forskellige sociale grupper (Jørgensen & Phillips, 1999: 72-77; Fairclough, 2008: 20; 29; 120; 151). Valget af KDA beror på et ønske om at belyse, hvordan politiske borgerlønsdiskurser former og bliver formet af magtrelationer og ideologier i den sociale kontekst, og hvad det betyder for mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn.

Specialet har altså en kritisk erkendelsesinteresse. Jeg vil i nærværende kapitel redegøre for Norman Faircloughs (NF) teori og metode, der er den retning inden for KDA, som er mest velegnet til at besvare specialets problemformulering. Det skyldes, at NF's tilgang er den mest udviklede inden for KDA samt den tilgang, der bedst belyser forholdet mellem sprogbrug og samfundsmæssige forhold (Jørgensen & Phillips, 1999: 72; 101). Jeg vil i det følgende udfolde, hvordan NF's KDA gør mig i stand til at besvare specialets problemformulering.

2.1 Diskurs

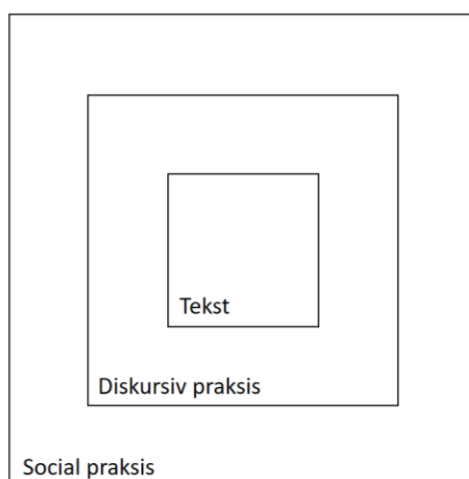
NF opererer med to definitioner på diskurs. Den første definition lyder: "Abstrakt substantiv: Sprogbrug som social praksis" (Fairclough, 2008: 154). Som abstrakt substantiv er diskurs således: "[...] både en måde at handle på, en form, hvori folk kan agere i forhold til verden og særligt i forhold til hinanden, og en måde at repræsentere verden på" (Ibid.: 17). Definitionen omhandler altså diskurs som et generelt fænomen og er i dette speciale relevant for at forstå diskursers generelle virkemåde og funktioner. Ifølge NF har diskurs tre funktioner: Diskurs bidrager til at konstruere subjektpositioner (identitetsfunktionen), sociale relationer (den relationelle funktion) og videns- og betydningssystemer (den begrebsligt-kategoriserende funktion) (Ibid.: 18; Jørgensen og Phillipsen, 1999: 79). Gennem analyse af, hvordan diskurser konstruerer subjektpositioner og relationer mellem samfundsgrupper, belyser jeg, hvordan diskurser producerer, reproducerer og transformerer ulige magtrelationer. Videns- og betydningssystemer, der kategoriserer borgerløn som en positiv samfundsudvikling medvirker til at skabe gunstige mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn. Modsat skaber videns- og betydningssystemer, der kategoriserer borgerløn som en negativ samfundsudvikling ugunstige mulighedsbetingelser. Analyse af diskursers begrebsligt-kategoriserende funktion bidrager derfor til besvarelse af specialets problemformulering.

Den anden definition lyder: ”Tælleligt substantiv: En måde at give betydning til erfaring fra et bestemt perspektiv” (Fairclough, 2008: 154). Som tælleligt substantiv er en diskurs én bestemt repræsentation af en given social praksis, der kan adskilles fra andre repræsentationer af den givne sociale praksis. Når jeg i dette speciale udleder diskurser om borgerløn, er der altså tale om forskellige repræsentationer af borgerløn, som kan adskilles fra hinanden (Ibid.: 96; Jørgensen & Phillips, 1999: 79).

2.2 Den tredimensionelle model

NF har udviklet en tredimensionel model til analyse af diskurser, der forener lingvistisk analyse med mikro- og makrosociologisk analyse. De tre dimensioner er hhv. tekst, diskursiv praksis og social praksis (Fairclough, 2008: 28-29). Den tredimensionelle model er illustreret i figuren nedenfor. Jeg vil anvende modellen til at udvikle en analysestrategi, som jeg udfolder i kapitel tre.

Den tredimensionelle diskursmodel

Figur 1: Tredimensionel diskursmodel (Fairclough, 2008: 29).

2.2.1 Tekst

Tekst er det skriftlige eller talte sprog i en diskursiv begivenhed. De diskursive begivenheder, der er genstand for analyse i dette speciale, er eliteinterviews med udvalgte politikere. Transskriptioner og lydfiler udgør altså tekstdimensionen (Ibid.: 154). Tekstdimensionen analyseres ved at foretage en tekstnær lingvistisk og semiotisk analyse af ordvalg, metaforer, grammatik og kohæsion. Endvidere analyseres modalitet og transitivitet som et led i den lingvistiske analyse. Modalitet handler om, hvordan tekstproducenten vurderer udsagn, dvs. hvilken grad af tilslutning tekstproducenten udtrykker til et udsagn. Transitivitet omhandler, hvordan teksten forbinder udsagn med subjekter og objekter og dermed konstruerer subjektpositioner og sociale relationer (Ibid.: 31-32; Phillips, 2015: 308-312).

Tekstdimensionen analyseres endvidere ved analyse af interdiskursivitet, der dækker over måden, hvorpå en tekst er bygget op af forskellige diskurser og genrer. Genrer er sprogbrug knyttet til en bestemt social kontekst eller aktivitet (Fairclough, 2008: 100-101; 123). I analysestrategien i kapitel tre gennemgår jeg, hvordan jeg vil analysere tekstdimensionen samt hvilke begreber, jeg vil fokusere på.

2.2.2 Diskursiv praksis

NF definerer diskursiv praksis som: ”Produktion, distribution og konsumtion af en tekst” (Ibid.: 154). Adskillelsen mellem dimensionerne tekst og diskursiv praksis er analytisk og i praksis vil analyse af den ene dimension ofte indebære analyse af den anden (Jørgensen & Phillips, 1999: 80-81). Den sociale kontekst er afgørende for måden, hvorpå en tekst produceres og konsumeres, idet den diskursive praksis forudsætter kognitive produktions- og fortolkningsprocesser, der trækker på internaliserede sociale strukturer, normer og konventioner. I nærværende speciale handler diskursiv praksis dels om, hvordan de interviewede politikere artikulere diskurser i italesættelsen af borgerløn, dels om hvordan politikerne som tekstproducenter og jeg som tekstkonsument trækker på internaliserede sociale strukturer, normer og konventioner i produktionen og fortolkningen af teksterne (Fairclough, 2008: 27; 36-40; 127).

Diskursiv praksis-dimensionen kan analyseres ved at se nærmere på en teksts udsagnskraft, kohærens og intertekstualitet (Ibid.: 32). Jeg vil fokusere på intertekstualitet, der dækker over, at alle diskursive begivenheder nødvendigvis trækker på tidligere diskursive begivenheder, dvs. elementer i den diskursive kontekst (Jørgensen & Phillips, 1999: 85). Når en tekstproducent trækker på en tekst, gør tekstproducenten det ikke nødvendigvis eksplicit eller bevidst. Intertekstualitet kan komme til udtryk som konkret rapportering, der eksempelvis dækker over citering og gengivelse af udsagn eller som abstrakt rapportering, hvor der refereres til en generaliseret repræsentation eller diskurs uden at knytte den til en tekstproducent (Fairclough, 2003: 47; 54-55). Der er tale om manifest intertekstualitet, når en tekst eksplicit trækker på en anden bestemt tekst (Fairclough, 2008: 43-44; 98; Jørgensen & Philips, 1999: 84-85). I dette speciale anvender jeg intertekstualitetsbegrebet til at belyse, hvorvidt og hvordan politikerne trækker på teori om borgerløn.

2.2.3 Social praksis

Social praksis er den sociale kontekst, som den diskursive begivenhed er indlejret i. Social praksis er altså de sociale strukturer, normer og konventioner, der sætter rammen for den diskursive praksis (Ibid.: 127). Social praksis har både diskursive og ikke-diskursive elementer. Idet social praksis har diskursive elementer, er diskursiv praksis en form for social praksis. Eftersom social praksis også har ikke-diskursive elementer, anerkender NF eksistensen af en materiel verden. Jeg vil fremadrettet betegne de

ikke-diskursive elementer som den materielle kontekst (Ibid.: 19-21; 27; Phillips, 2015: 299-301). Som nævnt i indledningen er diskurs såvel konstituerende for den sociale kontekst som konstitueret af den sociale kontekst. Der er et dialektisk forhold mellem diskursiv praksis og den sociale kontekst, hvor den diskursive praksis bidrager til produktion, reproduktion og transformation af den sociale kontekst, der samtidig sætter rammen for den diskursive praksis (Fairclough, 2008: 17-19; 121). NF's ontologi og epistemologi har altså inspireret dette speciales videnskabsteoretiske udgangspunkt. Da den diskursive og materielle sociale kontekst betinger diskurser, og diskurser betinger den diskursive og materielle sociale kontekst, kan diskurser og den sociale kontekst betragtes som hinandens mulighedsbetingelser. Gennem analyse af det dialektiske forhold mellem politiske diskurser om borgerløn og den sociale kontekst, bliver jeg i stand til at besvare, hvordan politiske diskurser om borgerløn og den sociale kontekst påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn.

2.2.3.1 Den diskursive kontekst

Den diskursive sociale kontekst er diskurser og diskursordener, der "omgiver" politiske borgerløns-diskurser. En diskursorden betegner summen af diskursive praksisser, diskurser og genrer inden for en social institution og relationerne mellem dem. Diskursordener sætter rammen for, hvordan forskellige diskurser kan anvendes samtidig med, at diskursordenerne udgør de diskurser og genrer, der er til rådighed (Ibid.: 97-98; 122-123; 150; Jørgensen & Phillips, 1999: 83-84). I dette speciale strukturerer en nationalpolitisk diskursorden politikernes diskursive praksis, eftersom jeg undersøger diskurser i det danske Folketinget og den finske Rigsdagen. Når politikerne italesætter borgerløn trækker de på den nationalpolitiske diskursorden samtidig med, at de gennem italesættelsen bidrager til at producere, reproducere eller transformere diskursordenen. Endvidere udgør alle partier i de to parlamenter en social institution med en selvstændig diskursorden. Hvert parti har således et særskilt værdi- og betydningssystem, der strukturerer og begrænser, hvad det er muligt at sige for de interviewede politikere. I dette speciale fokuserer jeg på den nationalpolitiske diskursorden, da jeg er interesseret i at belyse større tendenser i DK og FI. Jeg afgrænser mig fra at analysere, hvordan partiernes diskursive praksis forholder sig til deres respektive partipolitiske diskursordener, da en sådan analyse forudsætter et indgående kendskab til hvert partis værdi- og betydningssystem. Dette ligger uden for nærværende opgaves sigte. Jeg vil dog på et overordnet niveau analysere, hvordan de partipolitiske diskursordener påvirker de diskursive mulighedsbetingelser, hvilket uddybes i afsnit 3.3.3.

Diskurser kan vinde hegemonisk status. Det betyder, at diskursen er dominerende i forhold til at strukturere, hvordan vi forstår verden. Hegemoni er altså betydningskonsensus. I dette speciale er en diskurs hegemonisk, når der er konsensus blandt politikere om en given repræsentation. Hegemoni

opnå ikke blot ved undertrykkelse og dominans, men også ved forhandling samt ved at vinde samtykke. Diskurser kan kun opnå hegemonisk status delvist eller midlertidigt, da hegemoni er genstand for konstant hegemonisk kamp. Al diskursiv praksis reproducerer eller transformerer diskurser og diskursordener, hvorfor hegemoni konstant udfordres af transformerende diskursiv praksis. Diskurser og relationer mellem diskurser er følgelig foranderlige. NF skelner mellem konventionel og kreativ diskursiv praksis. Konventionel diskursiv praksis reproducerer diskursordener og dermed sociale strukturer, mens kreativ diskursiv praksis udfordrer eller omstrukturerer sociale strukturer. Hvorvidt diskurser reproducerer eller transformerer det bestående kan undersøges ved at analysere forholdet mellem diskurser i en diskursorden (Fairclough, 2008: 45; 52; 56-59; 127-129; Jørgensen & Phillips, 1999: 84-88). Jeg vil analysere forholdet mellem diskurser i den nationalpolitiske diskursorden i DK og FI ved at undersøge, hvordan de videns- og betydningssystemer diskurserne konstruerer, relaterer sig til hinanden, jf. afsnit 2.1. En diskurs, der bidrager til at konstruere et videns- og betydningssystem, der udfordrer en hegemonisk diskurs' videns- og betydningssystem, er udtryk for kreativ diskursiv praksis.

NF forstår magt som hegemoni. Forholdet mellem diskurser afspejler magtrelationer i samfundet, og magtrelationer udvikles gennem hegemonisk kamp (Fairclough, 2008: 45; 52). NF's ideologibegreb er tæt forbundet med magtforståelsen, da ideologiske diskurser bidrager til at reproducere og transformere magtrelationer. Ideologi defineres som følger:

”Betydninger/konstruktioner af virkeligheden (...), der er bygget ind i forskellige dimensioner af diskursive praksissers form/mening, og som bidrager til produktion, reproduktion og transformation af dominansrelationer” (Ibid.: 46).

Ideologi er altså meningskonstruktioner og betydningsfastlæggelser, der former og er indlejret i diskursiv praksis, som bidrager til etablering, reproduktion eller transformation af hegemoni og dermed magtrelationer. Ideologisk diskursiv praksis er sædvanligvis ubevidst og kan tage form af common sense-antagelser, hvor de fremstår som det naturlige (Ibid.: 21; 47-49). Jeg vil afsløre de ideologiske meningskonstruktioner og common sense-antagelser, der former italesættelsen af borgerløn i DK og FI. Netop i sammenligningen med italesættelsen af borgerløn i FI bliver common sense-antagelser i den danske italesættelse af borgerløn synliggjort og omvendt.

2.2.3.2 Den materielle kontekst

NF er blevet kritiseret for at være uklar omkring, hvad sondringen mellem den diskursive og den materielle kontekst betyder for gennemførelsen af en diskursanalyse i praksis. Eftersom social praksis har materielle elementer, peger NF på, at analyse af social praksis-dimensionen forudsætter sociologisk

teori og kulturteori. NF uddyber imidlertid ikke, hvad han forstår ved sociologisk teori og kulturteori, og han giver ikke retningslinjer for, hvordan man viser, hvordan det diskursive påvirker det materielle og omvendt. Jørgensen & Phillips (1999) peger på institutionelle og økonomiske betingelser, som forhold ved den sociale verden, der kan være relevante at belyse i en diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 1999: 80-82; 98-101-102). I analysestrategien i kapitel tre udfolder jeg, hvordan jeg vil undersøge, hvorledes den materielle kontekst bidrager til at sætte rammen for italesættelsen af borgerløn.

3. Forskningsstrategi

Jeg vil i dette kapitel præsentere specialets forskningsstrategi. Jeg vil indledningsvist kvalificere sammenligneligheden af DK og FI. Dernæst vil jeg gennemgå metodiske overvejelser vedrørende det empiriske grundlag for diskursanalysen. Derpå vil jeg med afsæt i NF's teori og metode udvikle en firetrinns analysestrategi til at analysere empirien og i den sammenhæng forklare, hvordan hvert analysetrin bidrager til besvarelse af specialets problemformulering.

3.1 Kvalificering af sammenlignelighed

Både FI og DK har et parlamentarisk demokrati. FI har et formelt præsidentstyre, mens DK har et formelt konstitutionelt monarki. Såvel præsidenten som monarkens primære funktioner er dog repræsentative. Rigsdagen har 200 medlemmer, mens Folketinget har 179 medlemmer. Både i FI og DK vælges medlemmer af parlamentet ved forholdstalsvalg. Parlamentsvalg afholdes hvert fjerde år i FI og med højst fire års mellemrum i DK. Der sidder otte partier i Rigsdagen og ni partier i Folketinget. En oversigt over de politiske partier er vedlagt som bilag 1 (Lantz, 2015: 8-10; Pedersen, 2015: 8-9). Af ovenstående fremgår det, at de politiske systemer i de to lande ligner hinanden.

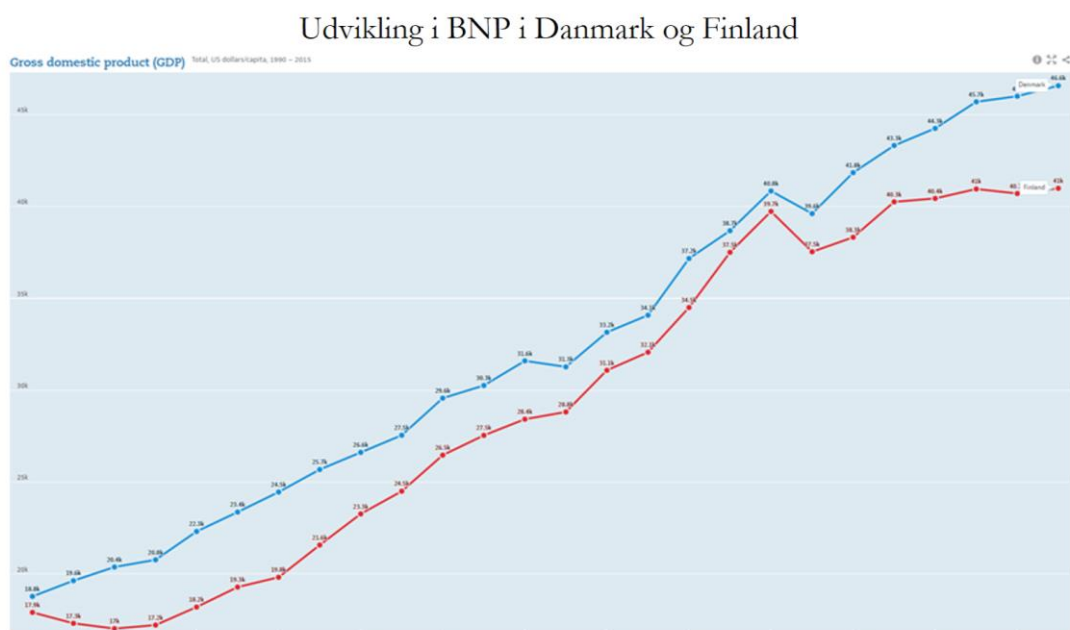
Der er endvidere væsentlige lighedspunkter mellem de politiske styrkeforhold i de to lande i nyere tid. Siden 2003 har FI's regeringer været ledet af Centerpartiet (CP) eller Det Nationale Samlingsparti (SP). CP er et liberalt bondeparti og FI's pendant til Venstre (V), mens SP er et liberalkonservativt parti, der er FI's svar på Det Konservative Folkeparti (K). CP har siden 2015 ledet en borgerlig koalitionsregering bestående af CP, SP og De Sande Finner (DSF). DSF er ligesom Dansk Folkeparti (DF) et EU-skeptisk, nationalistisk parti, der går ind for begrænset indvandring. Med undtagelse af årene fra 2011-2015 har DK ligesom FI haft borgerlige regeringer siden starten af 00'erne. V og K sad i regering fra 2001 til 2011, og i 2015 formede V en mindretalsregering med K, Liberal Alliance (LA) og DF som støttepartier. I 2016 gik K og LA med i regeringen (Lantz, 2015: 8-10; Pedersen, 2015: 8-9; 18).

Både FI og DK kan karakteriseres som universelle velfærdsstater. En velfærdsstat kan kategoriseres som universel, når velfærdsydelser i sammenligning med andre velfærdsstater hyppigt har universelle træk⁴. Også hvad angår velfærdsstatsmodel ligner DK og FI dermed hinanden. Dog har DK flere universelle velfærdsydelser end FI, og FI kategoriseres undertiden som en hybrid mellem den

⁴ Alle borgere er omfattet af samme regler og berettigede til at modtage samme ydelse, der er tilstrækkelig.

universelle og konservative velfærdsmodel. Begge lande har ydermere en relativt lav grad af ulighed, fattigdom og materiel deprivation og en høj grad af social sammenhængskraft (Andersen & Larsen, 2015: 13-19; 26; Kongshøj, 2015: 161-173; Andersson & Kangas, 2005: 112-113; Andersen, 2016: 7-8; 34-35).

Både i FI og DK er der i de seneste to årtier blevet ført en stram økonomisk politik, der har været domineret af en fortælling om knappe økonomiske ressourcer. BNP pr. indbygger er i DK: 42.780 US dollars, mens det i FI er 39.200 US dollars (købekraftkorrigeret) (Pedersen, 2015: 22-29; Lantz, 2015: 23-29; Koistinen & Perkiö, 2014: 25; 36-37). Grafen nedenfor viser udviklingen i BNP i FI og DK fra 1990-2015. Det fremgår af grafen, at de to lande gennem tiden har fulgt samme udviklingskurve, omend BNP igennem hele perioden har ligget højere i DK. Det er desuden værd at bemærke, at udviklingen i de seneste par år har været væsentligt mere gunstig i DK end i FI.

Graf 1: Udvikling i BNP i DK og FI fra 1990-2015. DK er markeret med blå, og FI er markeret med rød (OECD, 17-10-16).

Da de politiske systemer, politiske styrkeforhold, velfærdsstatsmodeller, socioøkonomiske nøgletal og økonomisk politik i høj grad ligner hinanden i DK og FI, vurderer jeg, at sammenligning af de politiske sfærer i DK og FI er meningsfuld, hvilket er i overensstemmelse med Kananen (2014) (Kananen, 2014: 7). Som indledningsvist beskrevet er en essentiel forskel mellem den politiske sfære i de to lande, at der i FI er en igangværende bred politisk debat om borgerløn, mens borgerløn i mindre grad er på den politiske dagsorden i DK. Jeg formoder, at forskellen afspejler, at de danske og finske politikere

tilskriver idéen om borgerløn forskellige betydninger, hvilket netop er interessant i lyset af de to landes væsentlige lighedspunkter. Forskellen har derfor motiveret specialets komparative design.

3.2 Kvalitative eliteinterviews

3.2.1 Empiri

NF's teori og metode er udviklet til empirisk analyse og er særligt velegnet til analyser af interviews (Jørgensen & Phillips, 1999: 77-78). Dette speciales empiriske grundlag består derfor af eliteinterviews med politikere i Folketinget i DK og Rigsdagen i FI. Kvalitative interviews er velegnede til undersøgelse af diskurser, da de kan tilvejebringe indsigt i, hvordan mennesker tilskriver verden mening og betydning (Fog, 2004: 11; Kvale, 1997: 40-46). Eliteinterviews er kvalitative forskningsinterviews med personer i en særlig professionel position, herunder politikere.

Jeg har udvalgt interviewpersoner ud fra en formålsbestemt strategi; dvs. at jeg har udvalgt de personer, jeg finder mest relevante for problemformuleringen (Harrits et al., 2012: 150; 161). Da jeg undersøger politiske diskurser om borgerløn i Folketinget og Rigsdagen, er mine interviewpersoner politikere, der er medlemmer af et af de to parlamenter. For at få et repræsentativt billede af politiske diskurser har jeg forsøgt at arrangere interviews med en repræsentant fra hvert parti i de to parlamenter. Eftersom det finske pilotforsøg med borgerløn er placeret under Social- og Sundhedsministeriets ressortområde i FI, og forsøget gennemføres af The Social Insurance Institution of Finland (Kela), er det min vurdering, at politikere, der beskæftiger sig med det socialpolitiske område er bedst egnede til at udtale sig om borgerløn. I Folketinget repræsenterer socialordførere deres respektive partier vedrørende det socialpolitiske område, hvorfor jeg har inviteret samtlige socialordførere i Folketinget til at deltage i et interview. I FI er ordførerskaber ikke en del af det institutionelle parlamentariske system. Jeg har i stedet inviteret et medlem af Social- og Sundhedsudvalget fra hvert parti i Rigsdagen. Såfremt et parti har mere end et medlem, har jeg kontaktet det medlem, hvis baggrund jeg har vurderet mest relevant for min undersøgelse. Medlemskab af den komité, der superviserer Kelas arbejde, har vejet tungt i denne vurdering.

Valget af politikere, der beskæftiger sig med det socialpolitiske område, kan have betydning for, hvilke diskurser jeg finder, da valget implicit gør borgerløn til et socialpolitisk spørgsmål, der kan anspore interviewpersonerne til en bestemt tankegang. For at reducere min påvirkning på de artikulerede diskurser, har jeg i interviewinvitationen skrevet, at den inviterede politiker er velkommen til at pege på et andet medlem af sit parti, såfremt vedkommende mener, at en anden politiker har bedre

forudsætninger for at besvare spørgsmål om partiets syn på borgerløn. Socialistisk Folkeparti (SF), Enhedslisten (EL) og DF har valgt at pege på deres respektive beskæftigelsesordførere⁵.

Hvis jeg ikke har modtaget en tilbagemelding fra de politikere, jeg har kontaktet, har jeg i DK anvendt partiernes sekretariater på Christiansborg og i FI partiernes internationale partisekretærer som gatekeepere. I FI har de internationale partisekretærer udpeget politikere, der har engageret sig i spørgsmålet om borgerløn. Da jeg har at gøre med elitepersoner, har jeg forholdt mig pragmatisk til de politikere, gatekeeperne har henvist mig til, samt hvor lang tid politikerne har haft mulighed for at afsætte til interviewene. Længden på interviewene er derfor varierende. V har besvaret mine interviewspørgsmål skriftligt. DF har læst mine interviewspørgsmål og givet en skriftlig forklaring på, hvorfor partiet ikke er i stand til at besvare spørgsmålene. I tabellerne nedenfor er de politikere, der har bidraget til min undersøgelse, oplistet:

Parti	Forkortelse	Informant	Ordførerskab
Alternativet	AL	Torsten Gejl	Socialordfører
Enhedslisten	EL	Finn Sørensen	Beskæftigelsesordfører
Socialistisk Folkeparti	SF	Jacob Mark	Gruppeformand
Radikale Venstre	RV	Marianne Jelved	Socialordfører
Venstre	V	Carl Holst	Socialordfører
Liberal Alliance	LA	Danny Malkowski	Socialordfører
Det Konservative Folkeparti	K	Anders Johansson	Socialordfører
Dansk Folkeparti	DF	Bent Bøgsted	Beskæftigelsesordfører

Tabel 1: Oversigt over danske politikere.

Parti	Forkortelse	Informant	Medlemskab
Venstreforbundet	VF	Hanna Sarkkinen	Handelsudvalget
Socialdemokratiet	S	Tytti Tuppurainen	Det Store Udvalg
Centerpartiet	CP	Martti Talja	Social- og Sundhedsudvalget
Det Nationale Samlingsparti	SP	Saara-Sofia Sirén	Tidl. Social og Sundhedsudvalget
De Sande Finner	DSF	Arja Juvonen	Social- og Sundhedsudvalget

Tabel 2: Oversigt over finske politikere.

De fem interviewede partier i FI er blandt de mest indflydelsesrige i Rigsdagen, da CP, SP, SD og VF har domineret finsk politik i efterkrigstiden, og den nuværende regeringskoalition består af partierne, CP, SP og DSF (Lantz, 2015: 9-10). Mandatfordelingen fremgår af bilag 1.

⁵ Beskæftigelsesordføreren fra SF havde dog ikke mulighed for at bidrage til specialet.

3.2.2 Metodeovervejelser

I FI er der en igangværende bred politisk debat om borgerløn, hvorfor rigsdagspartierne, i modsætning til flertallet af folketingspartierne, har en officiel politisk linje i forhold til borgerløn. Jeg briefer i interviewinvitationerne politikerne om, hvad interviewene vil handle om og ekspliciterer, at politikerne skal svare som repræsentanter for deres respektive partier. Jeg antager derfor, at de danske politikere forud for interviewene har sat sig ind i, hvad borgerløn er, samt i mere eller mindre grad har forholdt sig til spørgsmålet om borgerløn og afstemt deres personlige holdninger med deres partier. I FI er det mest borgerlønsskeptiske parti S (Sarkkinen, 2016: 11; Tuppurainen, 2016: 2). Der er imidlertid stor uenighed om den politiske linje i partiet, og det er et opmærksomhedspunkt i analysen, at min interviewperson tilhører partiets borgerlønsskeptiske lejr (Tuppurainen, 2016: 2-3).

Jeg gennemfører interviewene efter en semistruktureret interviewguide. Det gør jeg, dels fordi det giver mulighed for at stille opfølgende spørgsmål, hvorved jeg kan få nuanceret, præciseret og uddybet politikernes udsagn og dermed højnet undersøgelsens validitet og reliabilitet (Harrits et al., 2012: 153-159; 166-170). Dels fordi det giver politikerne mulighed for selv at vægte, hvad der skal fylde i interviewet, hvilket giver indsigt i, hvilke diskurser, der har vundet hegemoni. Ydermere tillader det fleksible semistrukturerede interview, at interviewet kan tage uventede drejninger, der kan give indsigt i aspekter, som jeg ikke havde forventet ville være relevante for min undersøgelse. Jeg reducerer dermed min forståelsesrammes påvirkning på politikernes artikulationer. Interviewguiden er vedlagt som bilag 2. Jeg gennemfører interviewene ved personligt fremmøde i både DK og FI, da det giver mulighed for at aflæse kropssprog, hvorved jeg højner undersøgelsens reliabilitet. Dette er især en fordel i interviewene med de finske politikere, da jeg gennemfører interviewene på engelsk. Eftersom engelsk ikke er rigsdagspolitikernes modersmål er reliabiliteten lavere i interviewene med de finske politikere end med de danske. Jeg imødekommer endvidere sprogbarrieren ved at stille opfølgende spørgsmål. Sprogbarrieren er særligt udtalt i interviewet med CP, hvorfor jeg afgrænser mig til at analysere de udsagn, jeg fik valideret gennem opfølgende spørgsmål. I afsnit 3.3.2 uddyber jeg implikationerne af sprogbarrieren for den lingvistiske og semiotiske analyse.

I interviewene med de finske politikere anvender jeg betegnelsen ”basic income”, da det er den mest udbredte betegnelse for borgerløn i den engelsksprogede verden (Standing, 2011: 171; Parijs, 1992: 3). Dertil kommer, at det er den betegnelse, det finske Social- og Indenrigsministerium anvender i engelske pressemeddelelser. Da mange betegnelser anvendes synonymt med borgerløn, og undersøgelser viser, at forskellige betegnelser tilskrives forskellig mening i FI, skriver jeg den finske oversættelse af

borgerløn i interviewinvitationerne (Andersson & Kangas, 2005: 113; 120). Jeg undlader at præsentere min definition af borgerløn i interviewene med mindre politikerne eksplicit spørger hertil, da jeg vurderer, at politikernes begrebsliggørelse giver indsigt i deres meningsskabelse. Jeg stiller fortrinsvis åbne spørgsmål for at få indsigt i politikernes meningsunivers og reducere min påvirkning på deres udsagn.

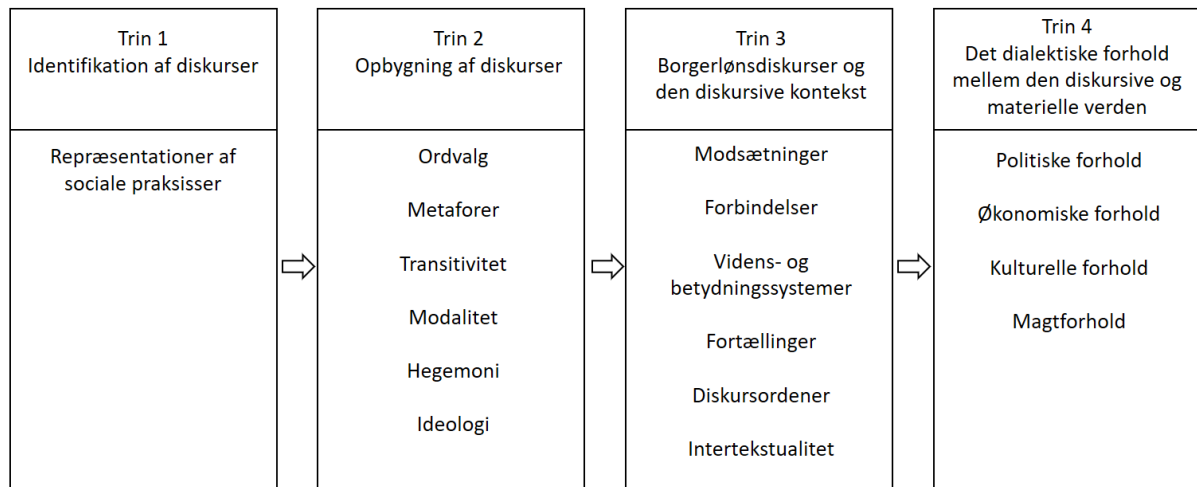
Transskriberingen af interviewene er i sig selv en diskursiv praksis, der indebærer fortolkningsprocesser. For at reducere min påvirkning på empirien inkluderer jeg alle udsagn. I bilag tre har jeg vedlagt specialets transskriptionsnøgle. Af samme årsag oversætter jeg heller ikke citater i præsentationen af specialets analyse. Herved øger jeg desuden transparens omkring, hvordan jeg er kommet fra data til analysekonklusioner.

3.3 Analysestrategi

Jeg vil i det følgende præsentere, hvordan jeg vil anvende NF's analysemodel og begrebsapparat til at analysere italesættelsen af borgerløn i de kvalitative eliteinterviews. Analysen er tredelt. Jeg analyserer først interviewene med de danske politikere. Dernæst analyserer jeg interviewene med de finske politikere. Endelig sammenligner jeg de to diskursanalyser, hvorved jeg besvarer specialets problemformulering.

Som beskrevet i kapitel to er dimensionerne i den tredimensionelle analysemodel tæt forbundne og delvist overlappende, hvorfor analysearbejdet vil tage form af en iterativ proces frem og tilbage mellem de tre dimensioner. På baggrund af analysemodellen udvikler jeg en firetrins analysestrategi, som jeg vil strukturere analysen af interviewene efter. Jeg udfolder i det følgende, hvordan jeg vil gå til værks på de forskellige trin i analysestrategien, og hvordan hvert trin bidrager til besvarelse af specialets problemformulering. Analysestrategien er illustreret i figuren nedenfor.

Analysestrategi

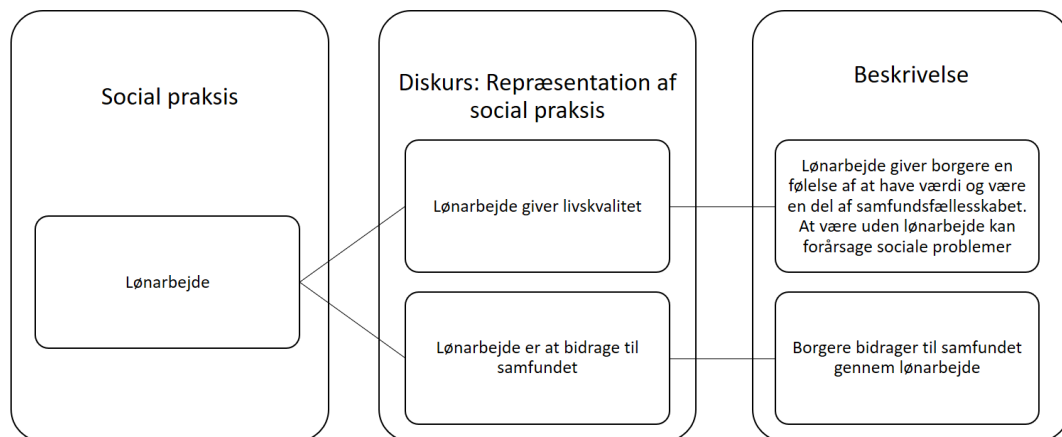

Figur 2: Analysestrategi. I boksene er nøglebegreber for hvert analysetrin oplistet.

3.3.1 Trin 1: Identifikation af diskurser

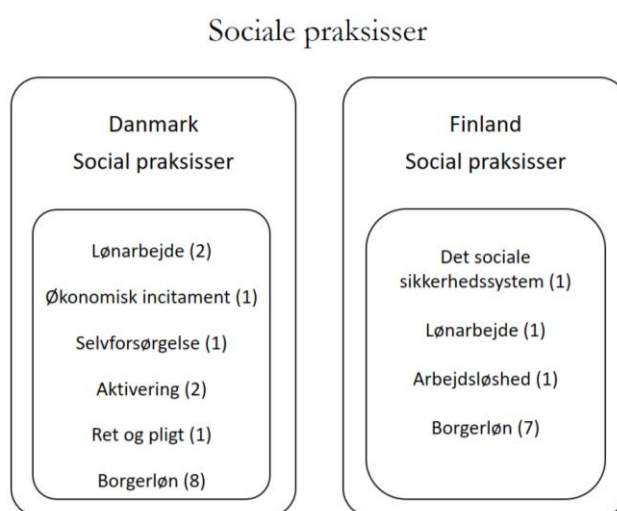
På det første trin identificer jeg de diskurser, politikerne artikulere i interviewene. Jeg starter med at søge efter diskurser efter en induktiv strategi om størst mulig spredning. Jeg kortlægger altså samtlige diskurser, politikerne i interviewene artikulere. Dette gør jeg ved først at sortere samtlige udsagn i transskriptionerne tematisk. Herved finder jeg frem til en række temaer, som politikerne finder relevante at italesætte, når de italesætter borgerløn. Hvert tema udgør en social praksis. Da en diskurs er én bestemt repræsentation af en given social praksis, der kan adskilles fra andre repræsentationer af den givne sociale praksis, udleder jeg dernæst bestemte repræsentationer af de sociale praksisser. Jeg undersøger altså forskellige måder, hvorpå politikerne italesætter de sociale praksisser. I figur 3 har jeg eksemplificeret to diskurser om den sociale praksis, lønarbejde.

Eksempel på diskurser

Figur 3: Eksemplificering på to diskurser om den sociale praksis, lønarbejde.

Når jeg har identificeret så mange diskurser som muligt, søger jeg efter regularitet i diskurser. Jeg undersøger altså, hvilke diskurser der går igen i og imellem interviewtransskriptionerne. Da jeg er interesseret i diskurser, som påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn, udvælger jeg diskurser ud fra et kriterium om, at mindst én politiker italesætter diskursen som værende af væsentlig betydning for partiets holdning til borgerløn ved eksplicit at give udtryk herfor og/eller ved at artikulere diskursen i mange udsagn (regularitet). I bilag fire har jeg vedlagt dokumentation på analysen. Af bilaget fremgår alle udsagn, hvor de identificerede diskurser artikuleres, samt hvilke politikere, der artikulerer diskurserne. Figur 4 anskueliggør de sociale praksisser, jeg når frem til, og antallet af repræsentationer af hver social praksis. Repræsentationer af borgerløn udgør politiske borgerlønsdiskurser, mens repræsentationer af de øvrige sociale praksisser udgør diskurser i den diskursive kontekst.

Figur 4: Sociale praksisser i DK og FI. I parentes er antallet af repræsentationer af de sociale praksisser angivet, dvs. antallet af diskurser.

Jeg behandler de identificerede diskurser under ét frem for at præsentere diskurserne i hvert interview særskilt, da analysen af interviewene viste, at majoriteten af de identificerede diskurser artikuleres på tværs af politiske skel. Dertil kommer, at jeg med undersøgelsen ønsker at belyse større tendenser i italesættelsen af borgerløn.

3.3.2 Trin 2: Diskursernes opbygning

På det andet trin gennemfører jeg en tekstnær analyse af, hvordan de identificerede diskurser er opbygget lingvistisk og semiotisk. Jeg undersøger de ord, politikerne anvender til at italesætte de givne sociale praksisser og analyserer, hvordan ordene bidrager til at konstruere mening. Jeg analyserer, hvordan sammensætningen og modstillingen af ord konstruerer dikotomier og forbindelser. Ydermere analyserer jeg brugen af metaforer og den billedlige betydning, metaforerne skaber. Jeg analyserer endvidere, hvordan politikerne transitivt konstruerer subjektpositioner og relationer mellem subjektpositioner ved at undersøge, hvordan politikerne forbinder subjekter og objekter. Analysen

heraf giver indsigt i de magtrelationer, diskurserne producerer, som jeg bringer i spil på det fjerde analysetrin. Gennem analysen af ordvalg, metaforer og transitivitet opnår jeg forståelse af de videns- og betydningssystemer, diskurserne konstruerer. På det andet analysetrin analyserer jeg desuden hvilke diskurser, der er hegemoniske. Det gør jeg ved at supplere viden om diskursernes udbredelse, som fremgår af bilag 4, med en analyse af modalitet, dvs. den sikkerhed, hvormed politikerne fremsætter udsagn. Jeg underbygger argumentationen med udsagn, der fremsættes som det naturlige. Derved afslører jeg ideologiske meningskonstruktioner og common sense-antagelser, der former de identificerede diskurser.

Jeg afgrænser mig fra en lingvistisk analyse af grammatik og kohæsion, da dette indebærer en risiko for at tilskrive formuleringer fejlagtige betydninger. Dette skyldes sproglige usikkerheder forårsaget af, at engelsk ikke er de finske politikeres modersmål. Jeg vil i analysearbejdet være opmærksom på, at ordvalg, metaforer, transitivitet og modalitet ligeledes kan reflektere sproglige usikkerheder. Jeg vurderer dog, at grammatik og kohæsion er af mere sprogteknisk karakter, hvorfor analyse heraf forudsætter mere avancerede sprogkunderskaber hos interviewpersoner og fortolker.

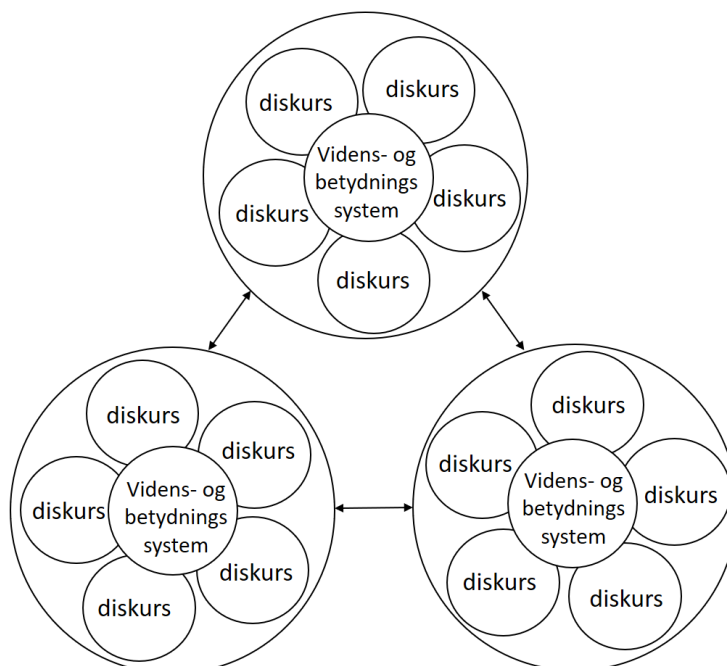
3.3.3 Trin 3: Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst

På det tredje trin analyserer jeg forholdet mellem de identificerede diskurser (såvel politiske diskurser om borgerløn som politiske diskurser i den diskursive kontekst) i den nationalpolitiske diskursorden med henblik på at opnå indsigt i, om politikernes diskursive praksis reproducerer eller udfordrer og transformerer den nationalpolitiske diskursorden og dermed sociale strukturer. Det gør jeg ved at undersøge forholdet mellem de videns- og betydningssystemer, diskurserne konstruerer. Jeg analyserer, hvordan politikerne skaber modsætninger og forbindelser mellem diskurser, hvorved jeg opnår en forståelse af, hvordan de identificerede diskurser artikuleres sammen og hvilke diskurser, der udfordrer de hegemoniske diskurser.

Med inspiration fra Christensen (2000) supplerer jeg NF's teori og metode med et fortællingsbegreb, der bidrager til undersøgelsen af forholdet mellem de identificerede diskurser. Christensen anvender fortællingsbegrebet i sin diskursanalyse af 1990'ernes borgerlønsdebat, som jeg præsenterede i afsnit 1.3.1. Ifølge Christensen udgør de tre diskurser, han udleder, samfundsmæssige fortællinger. Da fortællinger skaber sammenhæng i en forståelsesramme og en forståelseshorisont med muligheder for fremtiden, er fortællingsbegrebet relevant for undersøgelsen af mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn (Christensen, 2000: 62-64; 332-333). I nærværende speciale undersøger jeg, om de videns- og betydningssystemer, som diskurserne konstruerer, afspejler og danner en sammenhængende fortælling

om borgerløn, der strukturerer politikernes forståelse af det politisk mulige handlerum. Det gør jeg ved at analysere, om de identificerede diskurser konstruerer videns- og betydningssystemer, der taler ind i samme overordnede fortællinger. Jeg betragter altså fortællinger som overordnede sammenhængende videns- og betydningssystemer. I både DK og FI finder jeg, at de identificerede diskurser danner tre overordnede fortællinger, som illustreret i figuren nedenfor. Pilene mellem fortællingerne i figuren illustrerer, at fortællingerne står i et forhold til og påvirker hinanden.

Samfundsmæssige fortællinger

Figur 5: Hver af de tre fortællinger er sammensat af diskurser, der konstruerer et overordnet sammenhængende videns- og betydningssystem.

Jeg undersøger, om de identificerede fortællinger er udtryk for en kreativ diskursiv praksis, der blander diskurser på en måde, som udfordrer eller omstrukturerer den nationalpolitiske diskursorden. Eller om fortællinger er udtryk for konventionel diskursiv praksis, som reproducerer den bestående diskursorden og sociale strukturer. Fortællinger, hvor implementering af borgerløn repræsenteres som en positiv samfundsudvikling, bidrager til at skabe gunstige mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn, mens fortællinger, der repræsenterer borgerløn som en negativ samfundsudvikling, modsat skaber ugunstige mulighedsbetingelser. Ved at analysere, hvordan diskurserne konstruerer sammenhængende videns- og betydningssystemer om borgerløn, kan jeg dermed belyse, hvordan politiske diskurser om borgerløn påvirker mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn. Eftersom politikernes respektive partipolitiske diskursordener former og begrænser deres diskursive praksis, vil jeg ydermere undersøge, om politikerne opfatter idéen om borgerløn som overensstemmende med deres partiers værdi- og betydningssystemer.

3.3.3.1 Intertekstualitet

Som beskrevet i kapitel to trækker de interviewede politikere nødvendigvis på tidligere tekster, når de italesætter borgerløn, hvilket i NF's terminologi kaldes for intertekstualitet:

"We can begin by noting that for any particular text or type of text, there is a set of other texts and set of voices which are potentially relevant, and potentially incorporated into the text. It may not be possible to identify these sets with great precision, and they may be rather extensive and complex. But it is analytically useful to begin with some rough idea of them"
(Fairclough, 2003: 47).

Af citatet fremgår, at det ifølge NF kan være analytisk frugtbart at indlede en diskursanalyse ved at indkredse tekster, som tekstproducenter potentielt kan trække på. Litteratur om borgerløn har gennem tiden påvirket politiske diskurser om borgerløn i DK og FI (Christensen, 2008: 21; 47; 61; Andersson & Kangas, 2005: 115; Koistinen & Perkiö, 2014: 30-35). Jeg vurderer derfor, at teori om borgerløn i videnskabelig og populærvidenskabelig litteratur udgør relevante elementer i den diskursive kontekst, som kan påvirke mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. Specialets litteraturreview gør mig dermed i stand til at analysere intertekstualitet i analysen. Jeg søger både efter manifest intertekstualitet, hvor politikere eksplicit og bevidst refererer til litteratur og abstrakt intertekstualitet, hvor diskursernes videns- og betydningssystemer reflekterer borgerlønsteori.

På det tredje analysetrin bliver jeg i stand til at besvare en stor del af problemformuleringen, da jeg har kortlagt såvel de politiske diskurser om borgerløn som deres diskursive kontekst og analyseret, hvordan de politiske borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst påvirker de diskursive mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn. På det næste trin udfolder jeg, hvordan jeg vil analysere den materielle konteksts betydning for mulighedsbetingelserne.

3.3.4 Trin 4: Den materielle kontekst

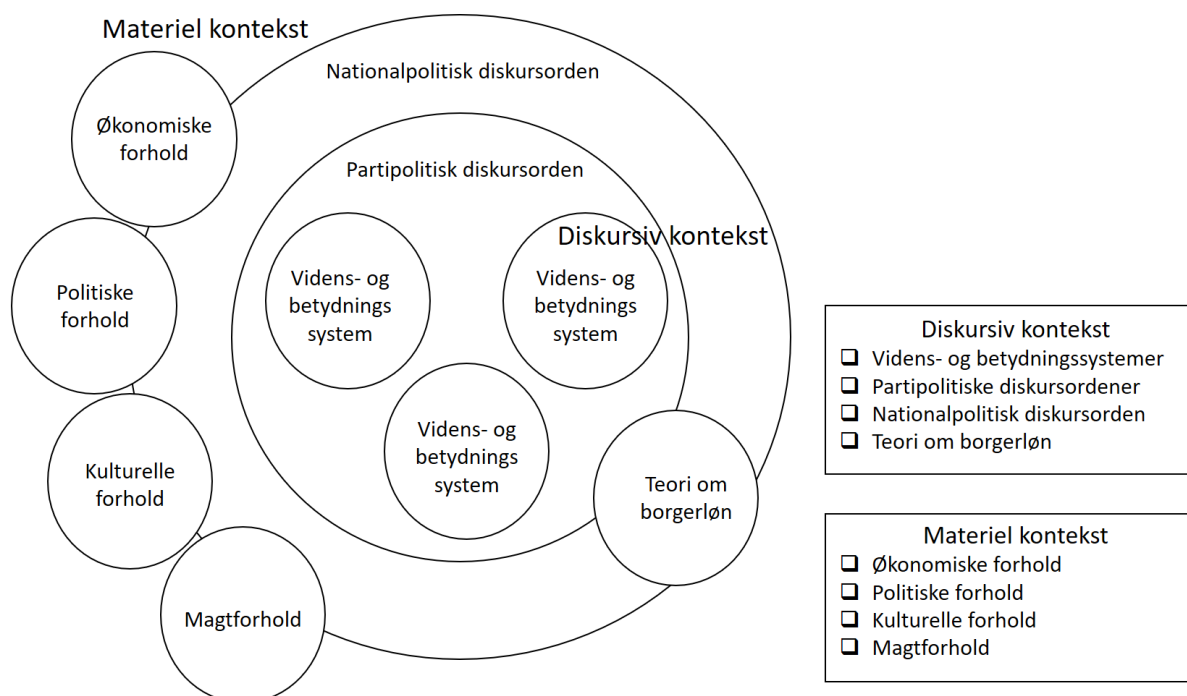
På det fjerde analysetrin belyser jeg det dialektiske forhold mellem den diskursive og den materielle sociale verden. Min skelnen mellem diskursiv og materiel kontekst er analytisk, da de diskursive og materielle elementer i den sociale verden i praksis er svære at adskille. Jeg undersøger, hvordan den materielle kontekst sætter rammen for politikernes diskursive praksis ved at analysere, hvordan politikernes opfattelse af den økonomiske, politiske og kulturelle kontekst påvirker det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn. Dette gør jeg ved at søge efter udsagn, hvor politikerne implicit eller eksplicit refererer til den økonomiske, politiske eller kulturelle kontekst med henblik på at undersøge måden, hvorpå politikerne italesætter borgerløn i forhold til de fremhævede materielle

forhold. Jeg underbygger analysen ved at inddrage teori om økonomiske, politiske og kulturelle forhold i de to lande.

På dette analysetrin undersøger jeg endvidere, hvordan de subjektpositioner og relationer, jeg identificerer på trin to, afspejler magtrelationer i det danske og finske samfund, og hvilken betydning identitetskonstruktionerne har for det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn. Da specialets erkendelsesinteresse er kritisk, analyserer jeg samtidig, om politikernes diskursive praksis reproducerer eller transformerer magtrelationer i den materielle kontekst.

Gennem en analyse af det dialektiske forhold mellem politikernes diskursive praksis og økonomiske, politiske og kulturelle forhold samt magtrelationer kan jeg besvare spørgsmålet om, hvordan materielle elementer i den sociale kontekst påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. Gennem de fire analysetrin besvarer jeg altså specialets problemformulering: Hvilke ligheder og forskelle er der mellem politiske diskurser om borgerløn og den sociale kontekst i DK og FI, og hvordan påvirker det mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn? Figur 6 illustrerer de elementer i den diskursive og materielle sociale kontekst, som jeg undersøger i dette speciale.

Diskursiv og materiel social kontekst

Figur 6: Diskursive og materielle elementer i den sociale kontekst. Eftersom diskursordener udgør de diskurser, der er til rådighed inden for en social institution, er de elementer, der er placeret inden for den nationalpolitiske diskursorden, den diskursive kontekst i hhv. Folketinget og Rigsdagen. De elementer, der er udenfor, udgør den materielle kontekst.

4. Litteraturreview

Teori om borgerløn er elementer i den diskursive kontekst, der kan påvirke politikernes diskursive praksis i kraft af intertekstualitet. Idet litteraturreviewet muliggør analyse af, hvorvidt og hvordan politikerne trækker på teori i interviewene, bidrager det til besvarelse af specialets problemformulering.

Udvælgelsen af litteratur tager afsæt i antologien: ”Retten til Basisindkomst – En Demokratisk Frigørelse” (2007). Begrundelsen herfor er, at jeg vurderer, at antologien præsenterer, hvad der i en nordisk sammenhæng betragtes som de væsentligste perspektiver på borgerløn. Antologien er blevet udarbejdet i forbindelse med Nordisk Sommeruniversitets studiekredssamarbejde, hvis formål er udvikling og udveksling af idéer på tværs af de nordiske lande (Christensen & Ydesen, 2007: 9-10; Norden, ukendt dato). Antologien opererer med følgende perspektiver på borgerløn: 1) Et retfærdighedsperspektiv 2) et bæredygtighedsperspektiv 3) et medborgerperspektiv 4) et socialistisk perspektiv samt 5) et feministisk perspektiv. Jeg lægger denne kategorisering til grund for udvælgelsen og gennemgår primærlitteratur af de teoretikere, der i antologien knyttes til de forskellige perspektiver og/eller sekundærlitteratur om teoretikernes teoriapparater. Medborgerperspektivet udgør en undtagelse herfra, da jeg i stedet for Loftager (2007) præsenterer Bill Jordans borgerlønsteori (1992). Årsagen hertil er, at Jordans teoretisering har dannet udgangspunkt for dele af den danske litteratur, herunder også Loftagers videnskabelige produktion (Christensen, 2000: 97). Endvidere gennemgår jeg i stedet for Dalys bæredygtighedsperspektiv (1991) ”Oprør fra Midten” (Meyer et al., 1978), da værket har haft væsentlig betydning for debatten om borgerløn i de nordiske lande, og ligesom Daly præsenterer borgerløn som et element i en vision om et humant, holistisk og bæredygtigt samfund, der gør op med vækstøkonomien (Christensen, 2000: 216; Andersson & Kangas, 2005: 113).

Da antologien er udgivet i 2007, tilføjer jeg to perspektiver på borgerløn, der har vundet stor udbredelse siden hen. Det ene perspektiv er formuleret af Guy Standing (GS) (2011; 2014), mens det andet er formuleret af Martin Ford (2015) og Eric Brynjolffson og Andrew McAfee (2014). Da jeg præsenterer de perspektiver, jeg vurderer som de væsentligste i en nordisk sammenhæng, redegør jeg for Fords teori, da værket er udgivet på de nordiske sprog. Min gennemgang af GS’ og Fords teoriapparater er mere omfattende end de øvrige, da min analyse viser, at politikere især trækker på disse perspektiver.

4.1 Borgerløn og retfærdighed

Ifølge Philippe Van Parijs (1995) er et retfærdigt samfund et samfund, hvor alle har såvel formel som reel frihed, hvilket han kalder for reel libertarianisme. Formel frihed dækker over sikkerhed og selvejerskab og sikres gennem (ejendoms)rettigheder. Reel frihed dækker over midler til at gøre, hvad man måske ønsker at gøre og sikres ved en maximin fordeling af muligheder. Samfundsinstitutioner skal altså indrettes således, at de reelle muligheder for de borgere, der har færrest muligheder, maksimeres samtidig med, at alles formelle frihed respekteres. Reel libertarianisme respekterer et liberalt neutralitetsprincip, dvs. at det retfærdige samfund skal være neutralt over for forskellige opfattelser af det gode liv (Parijs, 1995: 18-28).

Idealet om reel frihed for alle tilvejebringes ifølge Parijs bedst gennem en universel og ubetinget borgerløn på det højest bæredygtige ydelsesniveau, der respekterer beskyttelsen af de formelle friheder. Hvor tæt, et samfunds institutioner er på idealet om reel frihed for alle, kan vurderes på ydelsesniveauet. Borgerlønnen skal være så høj som mulig for at maksimere den reelle frihed for personer, der har mindst reel frihed. Ved et bæredygtigt ydelsesniveau forstår Parijs, at niveauet skal fastsættes under hensyntagen til incitamenter og økologiske effekter. Borgerløn skal være bæredygtigt pga. intergenerationel retfærdighed. Borgerløn må altså ikke stille fremtidige generationer værre, hvorfor den næste generation skal kunne få en borgerløn på minimum samme niveau. Borgerløn skal være ubetinget for at respektere det liberale neutralitetsprincip. Borgerløn skal altså give alle en reel mulighed for at forfølge en anden opfattelse af det gode liv end en tilværelse organiseret om lønarbejde.

Ifølge Parijs har alle en lige ret til samfundets knappe ressourcer og frugterne af tidligere generationers arbejde. En person, der forbruger mindre end sin retmæssige andel af samfundets ressourcer, har ret til værdien af sin andel, mens en person, der forbruger mere, bør beskattes. Parijs' betragter borgerløn som en social dividende, der sikrer en retfærdig fordeling af samfundets knappe ressourcer ved at give alle værdien af deres retmæssige andel. Ifølge Parijs leder samfund uden borgerløn til en diskriminerende fordeling af samfundets ressourcer, fordi det forfordeler en bestemt opfattelse af det gode liv; dvs. en tilværelse organiseret om lønarbejde, der kan betragtes som en knap ressource (Ibid.: 30-40; 90-91). At vurdere menneskers bidrag og fortjeneste ud fra værdien af deres lønarbejde giver ikke normativt set mening, idet vurderingen hviler på en uholdbar antagelse om, at lønarbejdere skaber hele produktet af deres arbejdsindsats (Ibid.: 133-135).

4.2 Borgerløn og bæredygtighed

Niels Meyer, Villy Sørensen og Kristen Helveg Petersen (1978) præsenterer borgerløn som et langsigtet mål i en vision om ”det humane ligevægtssamfund”. De karakteriserer det eksisterende samfund som et modsigelsesfuldt overforbrugssamfund, der skaber grobund for mistillid og egoisme, hvorfor solidaritet er på retræte. Ifølge forfatterne står samfundet over for et miljø-, arbejdsløsheds-, uligheds- og demokratiproblem. Ligevægtssamfundet er et økonomisk lige samfund med nærdemokrati, ligeløn og meningsfuldt arbejde, der er i ligevægt med naturens ressourcer og gør op med vækstøkonomien. Alle statsborgere skal tildeles borgerløn fra fødslen. Børn modtager en ydelse, der dækker leveomkostninger i en familiehusholdning, mens alle over 15 år modtager en ydelse, der dækker leveomkostninger for én person i en selvstændig husholdning. Formålet er at skabe økonomisk lighed, at ligestille lønnet og ulønnet arbejde, give borgere frihed og selvbestemmelse samt sikre en mere retfærdig og solidarisk fordeling af arbejde. Borgerløn er ubetinget og skal ifølge forfatterne dække basale leveomkostninger, således at borgere ikke er tvunget til at påtage sig lønarbejde. Gennem opgøret med arbejdstvang sikrer borgerløn borgere personlig frihed til at forfølge deres opfattelse af det gode liv (Ibid.: 9-11; 22-33; 69; 116-131; 155-161; Christensen, 2000: 228-234).

4.3 Borgerløn og medborgerskab

Bill Jordan (1992) har en republikansk forståelse af medborgerskab. I den republikanske tradition betragtes samfundet som et politisk fællesskab, hvis medlemmer er forpligtede over for hinanden. Medlemskab er universelt, og fællesskabets mål er medlemmernes fælles bedste. Medlemmerne er autonome medborgere, der deltager aktivt i skabelsen af delte goder, hvorved medborgerskabet bygger bro mellem individuelle og fælles interesser. Autonomi forudsætter: 1) basal sikkerhed, herunder midler til overlevelse 2) rettigheder mod tvang, herunder arbejdstvang 3) reelle valg mellem forskellige handlemuligheder. Ifølge Jordan undergraver det eksisterende sociale sikkerhedssystem det republikanske medborgerskab, da det skaber mistillid, udvisker fællesinteresser mellem samfundets medlemmer og frarøver samfundets underklasse dets autonomi. Borgerløn vil sikre individuel autonomi og generere og tydeliggøre fællesinteresser mellem samfundets medlemmer, hvorved den ekskluderede underklasse vil blive inkluderet i medborgerfællesskabet. Borgerløn er derfor et skridt mod realiseringen af det gode samfund, der er et fællesskab, alle er inkluderet i, og hvor alle nyder de samme rettigheder. Borgerløn forener det liberalt-konservative ideal om medborgerskab med det socialdemokratiske ideal om statsinterventionisme og det kritisk-libertære ideal om personlig frihed (Jordan, 1992: 156-161; 165; 170-173; Jordan, 1976: 109-110; 215; Christensen, 2000: 142-158).

4.4 Borgerløn og socialisme

Erik Olin Wright (2007) præsenterer borgerløn som en socialistisk, lighedsfremmende reform af samfundet, der har potentiale til at transformere kapitalismen. Wrights argumentation bygger på to antagelser. Den første antagelse er, at ydelsesniveauet er tilstrækkeligt til at sikre en værdig levestandard, der gør fravalg af lønarbejde til en reel mulighed. Den anden antagelse er, at indførelse af borgerløn ikke vil give anledning til incitamentsproblemer, der gør borgerløn økonomisk uholdbart. Wright fremhæver tre socialistiske principper, som borgerløn kan fremme. De tre principper er: 1) styrkelse af lønarbejdernes position i forhold til kapitalen 2) afvareliggørelse af arbejdskraften og 3) styrkelse af den sociale magt over økonomisk aktivitet (Wright, 2007: 138).

Borgerløn kan betragtes som en utømmelig strejkekasse, hvorfor indførelse vil styrke lønarbejdernes individuelle og kollektive forhandlingsposition i forhold til kapitalen. Borgerløn vil ikke overflødig gøre fagforeninger, da fagforeninger har mange funktioner. Det vil snarere øge fagforeningernes ressourcer, eftersom det vil forbedre lønarbejdernes mulighed for at engagere sig i arbejderkampen. Borgerløn vil ydermere delvist afvareliggøre arbejdskraften, da borgere ikke er tvunget til at sælge deres arbejdskraft på det kapitalistiske arbejdsmarked. Eftersom borgerløn muliggør en øget deltagelse i civilsamfundsaktiviteter, vil borgerløn forbedre civilsamfundets evne til at organisere behovsorienterede økonomiske aktiviteter. Borgerløn kan således udvide den ikke-markedslige sociale økonomi (Wright, 2007: 133-139).

4.5 Borgerløn og feminisme

Ifølge Nancy Fraser (1994) kan borgerløn bidrage til at overskride en modsætning mellem krav om lige arbejdsmarkedsdeltagelse mellem kønnene og krav om anerkendelse af omsorgsarbejde, der udgør en grundlæggende udfordring for feminismen. Kravene har udmøntet sig i to feministiske samfundsmodeller: Lønarbejdermodellen og omsorgsmodellen. I lønarbejdermodellen er målet lige arbejdsmarkedsdeltagelse mellem mænd og kvinder, og omsorgsarbejde er et statsligt anliggende eller markedsanliggende. I omsorgsmodellen er målet, at omsorgsarbejde bliver ligestillet med lønarbejde gennem offentlig støtte til omsorgsarbejde og et mere fleksibelt arbejdsmarked for kvinder. Lønarbejdermodellens hovedproblem er, at kvinder skal indrette sig efter den dominerende maskuline norm om lønarbejde og marked, mens omsorgsmodellens hovedproblem er, at den ikke ændrer kønsrollemønstre. Fraser præsenterer idéen om borgerløn som en tredje samfundsmodel, der opløser modsætningen mellem de to modeller ved at muliggøre såvel lige arbejdsmarkedsdeltagelse som

anerkendelse af omsorgsarbejde. Fraser peger på, at mænd i den eksisterende samfundsmodel kører på frihjul på kvinders ulønnede, uformelle huslige arbejde og karakteriserer argumentet om, at borgerløn muliggør snylteres udbytning af lønarbejdere som et maskulint og privilegieblindt argument. Borgerløn lever i høj grad op til fem feministiske retfærdighedsprincipper: 1) fattigdomsbekæmpelse 2) forhindring af udbytende afhængighed af familie, marked og stat 3) lighed i indkomst, fritid og værdighed 4) lige deltagelse i forskellige samfundssfærer og 5) ændring af traditionelle kønsnormer (Christensen, 2000: 161-169; Christensen, 2007: 163-168).

4.6 Borgerløn og prekariatet

Ifølge GS (2011) bør borgerløn indføres som svar på tilblivelsen af en ny underklasse: Det såkaldte prekariat. Prekariatets fremvækst er en konsekvens af den neoliberale globalisering, der har betydet, at arbejdsmarkeder er blevet gjort mere fleksible i forsøget på at fastholde arbejdspladser i konkurrencen med andre lande. GS mener, at prekariatet tæller mindst en fjerdedel af den voksne befolkning i mange lande, og at gruppen vokser (Standing, 2011: 22-37; 155). Prekariatet er defineret ved fraværet af syv former for arbejdsmarkedsrelateret sikkerhed, der adskiller samfundsgruppen fra arbejderklassen. De syv former for beskyttelse er oplistet nedenfor:

Arbejdsmarkedsrelateret sikkerhed
Tilstrækkelige jobmuligheder
Beskyttelse mod arbitrær afskedigelse
Lav risiko for at miste arbejde og mulighed for at avancere
Beskyttelse ift. arbejdsskader og sygdom
Mulighed for at opnå og anvende kompetencer
En stabil og tilstrækkelig indkomst gennem lønarbejde eller social sikkerhed
En kollektiv stemme på arbejdsmarkedet

Tabel 3: Syv arbejdsmarkedsrelaterede usikkerheder

Som det fremgår af tabellen, har prekariatet ikke en fast eller forudsigelig indtægt. Prekariatets tilværelse er altså karakteriseret ved prekære indkomstmønstre, og midlertidige ansættelser og deltidsansættelser er hyppige blandt gruppens medlemmer. Fraværet af arbejdsmarkedsrelateret sikkerhed gør prekariatet til en sårbar gruppe, og samfundsgruppen har et minimalt tillidsforhold til kapitalen og staten.

Prekariatet er ikke en homogen gruppe, og der er forskellige grader af usikkerhed og holdninger til den prekære tilværelse. Majoriteten af gruppens medlemmer ønsker dog ikke den prekære tilværelse. Gruppen deler følgende tre fællestræk: de forholder sig instrumentelt til arbejde, de er opportunistiske og de er prekære (Ibid.: 6-15; 59-89). Prekariatet lider altså under systematisk usikkerhed, der påvirker

udviklingen af personlighed og kapaciteter negativt. Prekariatet er en farlig gruppe, fordi de er frustrerede og potentielt vrede. Gruppens medlemmer er derfor i risikogruppen for at blive forført af neo-fascistiske budskaber og populistiske demagoger på den ekstreme venstre- eller højrefløj.

Prekariatet ønsker frihed fra paternalistisk aktiveringspolitik og basal økonomisk sikkerhed, hvilket borgerløn kan tilvejebringe (Ibid.: 25; 155; 174-175). Borgerløn skal dække basale behov, og GS anbefaler, at ydelsesniveauet knyttes til medianindkomsten. Han opererer altså med en forståelse af basale behov i relativ forstand, der sikrer en værdig levestandard i forhold til det pågældende samfund (Standing, 2014: 317-318).

GS karakteriserer aktiveringspolitikken som dyr, ineffektiv og paternalistisk og fremhæver, at den bidrager til prekariatets fremvækst. Prekariatet er under tidspres, fordi gevinsten ved lønarbejde bliver mindre samtidig med, at prekariatet skal arbejde for at få lønarbejde og social sikkerhed. GS advokerer for en anerkendelse af det uformelle, ulønnede arbejde gennem en udvidelse af arbejdsbegrebet. Ifølge GS vil dette afsløre, at borgere uden lønarbejde hverken er dovne eller snyltere. En udvidelse af arbejdsbegrebet vil især begunstige prekariatet, der laver en uforholdsmæssig stor mængde arbejde, som ikke er lønarbejde pga. aktiveringspolitikkenes arbejdstvang. Indførelse af borgerløn vil understøtte en udvidelse af arbejdsbegrebet og give borgere mere kontrol over deres tid. Det vil mindske presset på borgere til at skulle tage lønarbejde samtidig med, at det kan øge mængden af lønarbejde, fordi borgere lettere vil kunne bevæge sig ud og ind af arbejdsmarkedet. Da borgerløn er ubetinget af adfærd, giver borgerløn frihed til at forfølge en anden opfattelse af det gode liv end en tilværelse organiseret om lønarbejde. Dette styrker prekariatets forhandlingsposition over for arbejdsgivere (Ibid.: 120-122; 160-161; 178). Borgerløn vil endvidere eliminere fattigdomsfælder i det eksisterende system, fordi lønarbejde altid vil føre til en indkomststigning (Ibid.: 171-172).

4.7 Borgerløn og teknologisk arbejdsløshed

Ifølge Martin Ford (2015) kan informationsteknologiens udvikling føre til massiv teknologisk arbejdsløshed, da den på sigt kan automatisere alle forudsigelige arbejdsgange. Teknologisk arbejdsløshed vil forværre indkomstulighed og undergrave samfundsøkonomien, da lønarbejde er den primære kilde til købekraft, som er en forudsætning for forbrug, der driver økonomisk vækst.

Endvidere peger Ford på, at langtidsarbejdsløshed er ødelæggende for individer (Ford, 2015: ix-xviii). Da det er økonomisk rationelt for virksomhedsejere at implementere arbejdskraftbesparende teknologi, drives automatiseringen af kapitalismen og markedsincentiver. Ifølge Ford er udviklingen derfor uundgåelig, med mindre store statsindgreb iværksættes, hvilket han advarer imod (Ford, 2015; 255-256).

Ford mener, at der er behov for at se ud over konventionelle løsningsmodeller og foreslår borgerløn. Han fremhæver, at fremtrædende økonomer, og intellektuelle har støttet idéen. Ifølge Ford finder man det stærkeste argument for borgerløn hos Friedrich Hayek, hvorfor Ford tager afsæt i den klassiske liberalists argumentation. Hayek fremstiller borgerløn som en markedsorienteret samfundsmodel, hvor staten yder et minimalt sikkerhedsnet samtidig med, at den individuelle valgfrihed bevares. Idéen med borgerløn er, at det er en direkte omfordeling af købekraft, der giver alle midler til at deltage på markedet. I overensstemmelse med det liberale tankegods fraråder Ford en udvidelse af det sociale sikkerhedssystem, som han karakteriserer som dyrt og bureaukratisk. Borgerløn præsenteres som en alternativ liberal samfundsmodel, der er mere effektiv og har relativt lave administrationsomkostninger. Borgerløn vil effektivt afhjælpe ekstrem fattigdom og ulighed og kan samtidig overflødiggøre ineffektive tiltag som velfærdsydelser og minimumsløn, da borgerløn vil fungere som et supplement til lønindkomster.

Selvom teknologien vil automatisere mange arbejdsfunktioner, vil der inden for en overskuelig fremtid stadig være et behov for menneskelig arbejdskraft. Ifølge Ford er det derfor afgørende, at borgerløn udformes således, at den ikke hæmmer det økonomiske incitament til at lønarbejde og være produktiv. En fordel ved borgerløn er netop, at den eliminerer fattigdomsfælder. For at minimere andelen af mennesker, der vil vælge en tilværelse uden lønarbejde, skal der indbygges incitamentsstrukturer i borgerlønnen, og ydelsesniveauet skal være på et eksistensminimum. Incitamentsstrukturer har til hensigt at disciplinere borgere til at efterleve den protestantiske arbejdsetik (Ford, 2015: 257-270). Ford peger på, at der trods et lavt ydelsesniveau og incitamentsstrukturer alligevel unægtelig vil være dovne mennesker, som vil fravælge lønarbejde, men at andelen formentlig vil være meget lav. Ifølge Ford er det ud fra en økonomisk effektivitetsbetragtning ikke ubetinget problematisk, fordi det vil være de mest uproduktive og uambitiøse borgere, der forlader arbejdsstyrken, hvilket kan forbedre indkomster for de hårdtarbejdende. Borgerløn kan endvidere stimulere og fremme entreprenørskab og innovation, da borgere vil være mere villige til at tage en økonomisk risiko, når de er garanteret en minimumsindkomst (Ford, 2015: 268-269). Ved understregningen af, at borgerløn skal fungere som et supplement til lønarbejde, adskiller Ford sig fra de øvrige teoretikere, der understreger, at borgerløn skal give borgere en reel mulighed for at forfølge en anden opfattelse af det gode liv end en tilværelse organiseret omkring lønarbejde (Parijs, 1995: 33-35; Christensen, 2000: 147; Meyer et al., 1978: 131; Wright, 2007: 138; Christensen, 2007: 166; Standing, 2011: 164; 175).

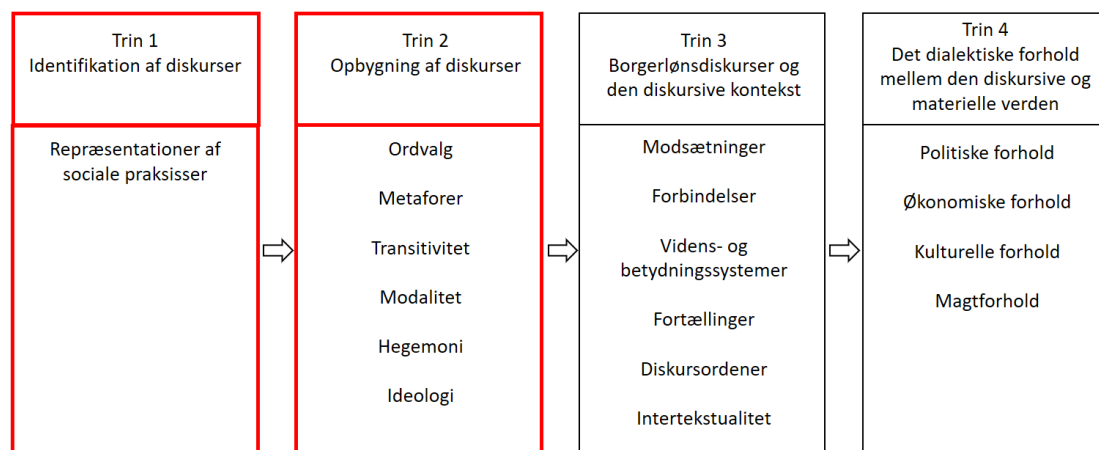
5. Politiske fremstillinger af borgerløn i Danmark

I nærværende kapitel analyserer jeg interviewene med de danske politikere. Jeg strukturerer analysen efter analysestrategien, som jeg udviklede i kapitel tre.

5.1 Identifikation af diskurser og diskursernes opbygning

I det følgende gennemgår jeg de identificerede diskurser og deres opbygning, dvs. analysestrategiens første og andet trin. Jeg slår præsentationen af de to analysetrin sammen, da analyse af diskursernes lingvistiske og semiotiske opbygning (trin to) bidrager til at belyse måden, hvorpå sociale praksisser repræsenteres (trin et). Jeg præsenterer først diskurser i den diskursive kontekst, dvs. diskurser om lønarbejde, økonomisk incitament, selvforsørgelse, aktivering og pligt og ret. Dernæst gennemgår jeg diskurser om borgerløn.

Analysetrin 1 og 2

Figur 7: De røde bokse viser de to analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

Tabellen nedenfor anskueliggør de diskurser, jeg har identificeret. Tabellen skal læses horisontalt.

Social praksis	Diskurs: Repræsentation af social praksis	Beskrivelse
Lønarbejde	Lønarbejde giver livskvalitet	Lønarbejde giver borgere en følelse af at have værdi og være en del af samfundsfællesskabet
	Lønarbejde er at bidrage til samfundet	Borgere bidrager til samfundet gennem lønarbejde
Økonomisk incitament	Det skal betale sig at arbejde	Mange borgere vil ikke lønarbejde, hvis der ikke er en økonomisk gevinst ift. at modtage offentlig forsørgelse
Selvforsørgelse	Borgere skal forsørge sig selv, hvis de kan	Borgere, som er i stand til det, skal forsørge sig selv.
Aktivering	Samfundets håndsrækning	Aktivering er samfundets håndsrækning til udsatte borgere, der ikke er i stand til komme i beskæftigelse uden samfundets hjælp
	Det meningsløse kontrolsystem	Aktiveringspolitikken har skabt et meningsløst kontrolsystem baseret på mistillid til borgere
Pligt og ret	Man skal yde for at nyde	Alle borgere har pligt til at yde efter evne og nyde efter behov
Borgerløn	En verdensfjern utopi	Borgerløn er urealistisk, fordi det er økonomisk uholdbart
	Borgerløn er usolidarisk	Borgerløn er usolidarisk, fordi borgere kan modtage fra samfundet uden at bidrage til det
	Med borgerløn kan det ikke betale sig at arbejde	Borgerløn vil hæmme det økonomiske incitament til at lønarbejde, fordi man er garanteret et eksistensminimum
	En udvidelse af arbejdsbegrebet	Borgerløn bidrager til en anerkendelse af, at man kan bidrage til samfundet på mange andre måder end gennem lønarbejde
	En magisk smagsprøve	DK har de facto haft borgerløn, hvilket medførte arbejdsomhed og innovation
	Ingen håndsrækning	Borgerløn kan betyde, at udsatte borgere ikke får hjælp fra samfundet
	Borgerløn vil underminere fagbevægelsen	Fagbevægelsen er modstander af borgerløn, fordi det kan underminere dens eksistensgrundlag
	Borgerløn vil føre til lønnedgang	Borgerløn er en statssubsidiering af lønninger, der vil føre til en lønnedgang for lønarbejdere

Tabel 4: Oversigt over diskurser

5.1.1 Lønarbejde giver livskvalitet

Med undtagelse af AL og EL artikulere samtlige partier en diskurs om, at lønarbejde er godt for mennesker, hvilket bevidner, at diskursen har vundet hegemoni (Bilag 4: 1). SF kategoriserer mangel på lønarbejde som anormalt og skadeligt: ”Og jeg tror faktisk, at ledighed er roden til alt ondt” (Mark, 2016: 4). Ifølge politikerne kan det endda forårsage sociale problemer at stå uden for arbejdsmarkedet:

”Så tror jeg i virkeligheden også, at det kan skabe nogle sociale problemer, fordi at jeg tror på, at noget [...] af det folk faktisk har bedst af, det er faktisk at komme ud og bidrage, være en del af fællesskabet, altså at komme ud på arbejdsmarkedet” (Johansson, 2016: 4).

Med formuleringen ”at komme ud” fremkalder K en billedlig modsætning; at isolere sig derhjemme. Herved underbygger K sprogligt argumentet om, at en tilværelse uden lønarbejde kan skabe sociale

problemer. Den positive meningsskabelse om lønarbejde understreges af, at arbejdsmarkedet italesættes som et fællesskab (Johansson, 2016: 4; Holst, 2016: 1; Jelved, 2016: 8). Med ækvivaleringen af arbejdsmarked og fællesskab bliver argumentet om sociale problemer en selvopfyldende profeti; er man ikke en del af arbejdsmarkedet, er man ikke en del af det sociale fællesskab. Ifølge RV giver lønarbejde borgere en følelse af at have værdi for samfundet (Jelved, 2016: 6; 8). LA italesætter det som en selvfølgelighed, at lønarbejde skaber livskvalitet og er svaret på resourcesvage borgeres udfordringer: ”Simpelthen fordi at en måde at komme ovenpå igen og få livskvalitet er jo ved at være i beskæftigelse” (Malkowski, 2016: 5). Brugen af ”jo” demonstrerer, at diskursen er blevet naturaliseret og tager form af en ideologisk common sense-antagelse. Politikerne fremstiller per se lønarbejde som positivt for individet og skelner ikke mellem forskellige typer af lønarbejde.

5.1.2 Lønarbejde er at bidrage til samfundet

K, V, RV og SF ækvivalerer lønarbejde med at bidrage til samfundet: ”[...] at gå fra passiv forsørgelse til at gå i arbejde og lave noget mere aktivt, hvor man bidrager til samfundet” (Johansson, 2016: 2). Diskursens udbredelse vidner om dens hegemoni (Bilag 4: 1-2) Citatet viser, at diskursen understøttes af konstruktionen af en dikotomi mellem passiv forsørgelse og aktiv arbejdsmarkedsdeltagelse, der især artikuleres af K, V og LA (Ibid.). Dette stemmer overens med Christensen (2000), der ligeledes identificerer den sproglige dualisme. Christensen peger på, at den indebærer en værdimæssig vurdering: Det er samfundsmæssigt mere værdifuldt og normalt at være aktiv end passiv (Christensen, 2000: 25).

K konstruerer to subjektpositioner, som afspejler dikotomien: Den hårdtarbejdende aktive borger, der yder en indsats for samfundet, som bør belønnes og respekteres, og den snyltende passive borger, der i virkeligheden godt kunne bidrage til samfundet gennem lønarbejde, men vælger at blive hjemme:

”Og det synes vi er mangel for respekt for den, der faktisk står op og yder en indsats og går på arbejde [...] Der vil være nogen, som skal trække et læs, som ikke får noget ud af det i forhold til dem, der i virkeligheden går derhjemme, og som godt kunne bidrage til samfundet” (Ibid.).

I citatet konstruerer K en relation mellem den hårdtarbejdende og den snyltende, hvor sidstnævnte udbytter den hårdtarbejdende ved at høste frugten af dennes slidsomme arbejde. Ved brugen af metaforen ”trække et læs” skaber K en association til hårdt fysisk, nedslidende arbejde, hvorved han underbygger den hårdtarbejdende sociale identitet. K styrker identitetskonstruktionen ved at understrege, at den hårdtarbejdende ikke arbejder, fordi arbejdet i sig selv er givende: ”Rigtig mange af dem, der går på arbejde, de gør det for at tjene penge. De gør det ikke, fordi de synes, at det er sjovt at

stå op om morgenen” (Ibid.). Dette synes paradoksalt, eftersom K også artikulerer diskursen om, at lønarbejde giver livskvalitet.

Den arbejdsløse borger, der modtager en overførselsindkomst, fremstilles som en nyttekalkulerende og lystdrevet subjektposition, der foretager en økonomisk afvejning af, hvorvidt det kan betale sig at arbejde: ”Altså [der vil være] flere, der simpelthen siger, at det kan simpelthen ikke betale sig for mig at stå op om morgenen og gå på arbejde, så det har jeg egentlig ikke lyst til” (Johansson, 2016: 4).

Formuleringen skaber et billede af den dovne snylter, der tilbringer dagen i sengen i modsætning til den hårdtarbejdende, der ”står op og går på arbejde”. Formuleringen er gennemgående i K og V’s artikulationer og styrker aktiv-passiv-dikotomien (Holst, 2016: 1). Diskursen kan ses som et udtryk for en dominerende politisk tendens, hvor samfundet opfattes som et økonomisk marked. Lønarbejde anses derfor for mere værdifuldt end andre former for arbejde, og at være samfundsborger handler først og fremmest om at have en tilknytning til arbejdsmarkedet (Christensen, 2000: 24-25).

5.1.3 Det skal betale sig at arbejde

K, V, LA og SF italesætter det økonomiske incitament til at lønarbejde, hvilket vidner om, at diskursen er hegemonisk (Bilag 4: 2). Modaliteten er høj, idet K, V og LA fremhæver, at det økonomiske incitament til at lønarbejde udgør en politisk mærkesag for partierne (Johansson, 2016: 2; Malkowski, 2016: 4; Holst, 2016: 1). LA beskriver det økonomiske incitament som en ”gnist”, og metaforen understreger den positive betydning partiet tillægger økonomiske incitamenter (Malkowski, 2016: 4): ”Qua at man jo går i beskæftigelse fordi, at der er en økonomisk motivator” (Ibid.: 6). Med brugen af ordet ”jo” fremlægger LA det som en selvfølge, at borgere er motiveret af økonomiske incitamenter. I diskursen konstruerer partierne således en økonomisk rationel og nyttemaksimerende subjektposition.

SF ytrer, at partiet ikke tror på økonomiske incitamenter og sanktioner (Mark, 2016: 3). Partiet modsiger imidlertid sig selv, da det med et eksempel om Fifa-spillende kontanthjælpsmodtagere illustrerer, hvordan kontanthjælpsreformens styrkelse af økonomiske incitamenter fik borgere i lønarbejde eller uddannelse:

”Og jeg kender også personligt flere, der lå derhjemme og spillede Fifa og fik kontanthjælp, som er blevet løftet af den reform. Dermed ikke sagt, at jeg skaber sådan en hel mistillidsdiskurs, men jeg siger bare, at man skal heller ikke være blind for, at det betyder noget for mennesker at have motivation” (Ibid.).

Selvmodsigelsen demonstrerer diskursens hegemoni. Diskursen er uoverensstemmende med SF’s værdier og menneskesyn, hvorfor partiet eksplicit forsøger at tage afstand fra den. Partiets afstandtagen

mislykkes imidlertid, idet partiet i forsøget ender med at reproducere diskursen og det menneskesyn, den beror på.

5.1.4 Borgere skal forsørge sig selv, hvis de kan

K, V og LA artikulere en stærk diskurs om selvforsørgelse (Bilag 4: 3). Diskursen kommer eksempelvis til udtryk i følgende citat: ”Raske, sunde mennesker skal fortrinsvis gerne arbejde og kunne forsørge sig selv” (Malkowski, 2016: 2). Staten skal kun yde bistand til borgere, der ikke er i stand til klare sig selv (Ibid.: 3). V fremhæver, at borgere har ansvar for at forsørge sig selv og sin familie:

”Grundpillerne i V er liberale kerneværdier. Dermed mener vi også, at det enkelte individ har ansvar for sit eget liv (...) Man har et ansvar for at forsørge sig selv og sine nærmeste” (Holst, 2016: 1).

Modaliteten er høj, eftersom V italesætter selvforsørgelse som en hjørnesten i partiets politiske identitet.

5.1.5 Aktivering er samfundets håndsækning

RV og LA italesætter aktivering som samfundets håndsækning til borgeren (Bilag 4: 3-4). Metaforen understreger den positive meningsskabelse om aktivering:

”Den håndsækning, som det er, at man ligesom på en eller anden måde skal stå til regnskab for, om man kommer i arbejde eller ej. [Det] er udtryk for, at der er en interesse omkring dig. At du anses for én, som man gerne vil have bidrage til samfundet” (Jelved, 2016: 4).

Ifølge RV forebygger aktivering social isolation og ensomhed og udstyrer borgere med værktøjer til selvhjælp. I diskursen konstruerer partiet en subjektposition uden erhvervserfaring, uddannelse eller netværk, der har et stort behov for hjælp fra samfundet. Det er borgere, der ikke kan aktivere sig selv, hvorfor de har brug for nogen, der med RV’s ord kan ”sætte dem i gang med noget”. Subjektpositionen konstrueres i modsætning til den ressourcestærke, veluddannede borger, der kan klare sig selv (Ibid.: 4-7; Malkowski, 2016: 3). RV ækvivalerer aktivering med det at stille krav til borgere, hvilket partiet fremstiller som et almenmenneskeligt behov (Jelved, 2016: 6).

5.1.6 Det meningsløse kontrolsystem

Aktiveringspolitikken italesættes af EL, AL, SF og RV som et kontrolsystem (Bilag 4: 4-5). Det synes paradoksalt, at RV artikulere diskursen, eftersom partiet også italesætter aktivering som samfundets håndsækning. RV’s udsagn fremstår dog også ambivalent (Jelved, 2016: 4). Af ordvalget ”dødssyg” fremgår det, at EL betragter kontrollen som værende i modstrid med sund fornuft:

”Og det er den der tanke med, hvorfor skal man udsætte arbejdsløse og syge mennesker for alt mulig dødssyg kontrol. Og mistro og mistillid til, at de er sgu nok dovne eller pjækker i virkeligheden bare, ikke. Og hvis de får et rap i røven i form af en eller anden økonomisk pisk,

så bliver de raske og rejser sig fra båren og går ud på arbejdsmarkedet og får et job” (Sørensen, 2016: 8).

Ved den billedlige fremstilling af det syge menneske, der er så ilde tilredt, at vedkommende befinder sig på en bære, forsøger EL at udstille incitamentstænkningens absurditet. EL benævner økonomiske sanktioner som ”rap i røven”, hvorved incitamentstænkningen fremstår nedværdigende, mens metaforen ”økonomisk pisk” skaber et billede af afstraffelse. AL ækvivalerer aktivering med ”at være under administration”, der betegner at være blevet frataget retten til at råde over egne midler eller træffe selvstændige beslutninger. Herved fremstiller AL kontrolsystemet som umyndiggørende og uværdigende (Gejl, 2016: 6). I diskursen konstrueres en modsætning mellem kontrolsystemet og frihed (Gejl, 2016: 4; 9; Jelved, 2016: 4; Mark, 2016: 3). Dette understreges af AL’s metafor for aktiveringspolitikens tvangsregime: ”[...] de får bare vredet armen rundt, og så skal de ud i noget, som samfundet mener, er godt for dem” (Gejl, 2016: 6).

AL og EL konstruerer en subjektposition, der er for syg eller socialt udsat til at varetage et lønarbejde og derfor piskes meningsløst rundt i manegen: ”Altså der er mange udsatte mennesker i DK, som man jo tvinger rundt efter jobs, der ikke findes. Som de knap kunne tage, hvis der gjorde, fordi de er syge og socialt udsatte” (Ibid.: 3). Ifølge de to partier bygger kontrolsystemet på en ubegrundet mistro til arbejdsløse borgere, der i virkeligheden gerne vil bidrage til samfundet (Ibid.: 9; Sørensen, 2016: 8-9). EL personificerer den mistro, samfundet nærer til udsatte og syge borgere:

”Joachim B. Olsen og de der, de ville få en lang næse, for det ville nemlig vise sig, at de mennesker, de vil meget gerne bidrage til samfundet. De kan bare ikke bidrage til det, Joachim B. Olsen gerne vil have, at de bidrager til” (Sørensen, 2016: 10).

Modaliteten er høj, da EL’s arbejdsmarkedsordfører understreger, at han har personligt kendskab til den sammensatte gruppe af borgere, som står udenfor arbejdsmarkedet (Ibid.: 9).

5.1.7 Man skal yde for at nyde

SF og EL artikulerer en stærk diskurs om, at borgere har en pligt til at bidrage til samfundet (Bilag 4: 5-6): ”For mig som socialist, der kæmper jeg meget ud fra det mantra, der hedder, at man yder efter evne og nyder efter behov” (Mark, 2016: 2). Modaliteten er høj, idet de to partier italesætter mantraet som en grundpille i deres respektive politiske identiteter (Ibid.; Sørensen, 2016: 1). SF ækvivalerer at yde med at ”hjælpe hinanden” og italesætter samfundet som et fællesskab, man har pligt til at bidrage til: ”Vi er en del af et forpligtende fællesskab (...) Man kan ikke være en del af fællesskabet, hvis man ikke leverer til fællesskabet” (Mark, 2016: 6; 4). Ifølge SF har man ikke ret til at være en del af samfundsfællesskabet, hvis man ikke bidrager gennem deltagelse i aktivering, uddannelse eller lønarbejde. SF retfærdiggør altså

aktiveringspolitikken med henvisning til ret og pligt. Retfærdiggørelsen kan ses som en forvanskning af arbejderbevægelsens frigørelsesslogan. Ifølge Christensen blev princippet om ret og pligt formuleret i kampen for lige politiske rettigheder og pligter for alle statsborgere, men anvendes i dag til at retfærdiggøre ulige rettigheder og pligter, idet arbejdsløse har pligter (aktivering), som lønarbejdere ikke har. Dette skaber et ulige magtforhold (Christensen, 2000: 34; 339-341). EL og SF adskiller sig på dette punkt, da EL tager afstand fra aktiveringspolitikken og den dominerende forståelse af, hvordan man bidrager til samfundet, hvilket jeg vender tilbage til i afsnit 5.1.11.

5.1.8 Borgerløn er en verdensfjern utopi

DF, K, LA, RV og EL repræsenterer borgerløn som en verdensfjern utopi: ”Det fremstår som en sød og rar utopi, som ikke har noget med den praktiske politiske virkelighed at gøre [...] Hvis jeg skal være lidt bramfri, så har det ingen gang på jord” (Sørensen, 2016: 6-8). Diskursens udbredelse vidner om, at den har vundet hegemoni (Bilag 4: 6). Diskursen kommer stærkest til udtryk hos DF, der betragter borgerløn som en så virkelighedsfjern idé, at partiet ikke finder det meningsfuldt at besvare spørgsmål om den (Bøgsted, 2016: 1). At borgerløn italesættes som urealistisk hænger sammen med, at borgerløn opfattes som en økonomisk uholdbar model (Malkowski, 2016: 7; Johansson, 2016: 2; 3; Jelved, 2016: 1; 2; 5).

5.1.9 Borgerløn er usolidarisk

K beskriver borgerløn og den mentalitet, der knytter sig til borgerløn, som usolidarisk: ”Det synes vi ikke er solidarisk, at sige, at du kunne godt arbejde, men du kan gå derhjemme og få det samme” (Johansson, 2016: 2). Ordet ”solidaritet” betegner i almindelig sprogbrug en situation, hvor man demonstrerer sammenhold med mennesker i en vanskelig position ved at afstå fra goder. Borgere i den danske velfærdsstat afstår fra goder ved skattebetaling og udviser solidaritet med borgere, der befinder sig i en udsat position i samfundet gennem økonomisk og/eller social bistand (Den Store Danske, 02-02-09). Dette gælder almindeligvis borgere, der står uden for arbejdsmarkedet. K anvender imidlertid ordet til at betegne den modsatte situation, hvor borgere uden for arbejdsmarkedet bør udvise solidaritet med de hårdtarbejdende lønarbejdere. I lyset heraf, fremstår idéen om en ydelse, der er ubetinget af villighed til at arbejde, usolidarisk. Ligesom K fremstiller SF borgerløn som urimeligt for borgere i lønarbejde: ”Det koster jo noget at indføre borgerløn. Og det er det store fællesskab, som jeg kæmper så meget for, der finansierer det” (Mark, 2016: 2). ”Det store fællesskab” betegner i denne sammenhæng lønarbejdere. Ifølge SF er borgerløn ensbetydende med, at man kan få fra fællesskabet uden at bidrage til det, hvorfor borgerløn vil virke underminerende for samfundsfællesskabet, der forudsætter, at alle borgere bidrager. SF italesætter altså borgerløn som usolidarisk, fordi borgerløn

ifølge partiet er konfliktende med mantraet om, at man skal yde efter evne og nyde efter behov. Modaliteten er høj, eftersom SF fremhæver, at det er partiets hovedargument imod borgerløn (Ibid.: 2; 6).

I diskursen konstruerer K og SF en doven subjektposition, der udnytter systemet til egen vinding uden omtanke for fællesskabet (Ibid.: 3; Johansson, 2016: 2). SF underbygger narrativet om den snyltende borger med en beretning om personlige erfaringer i kommunalpolitik: ”Man kan ikke bare køre på frihjul i fællesskabet. Og der er allerede et problem rundt omkring, at folk kører på frihjul nogen steder” (Mark, 2016: 6). Repræsentationen hviler på den samme aktiv-passiv-dikotomi, der ligger til grund for bidragsdiskursen, der blev præsenteret i afsnit 5.1.2. V, LA og K ækvivalerer borgerløn med passiv forsørgelse: ”Så simpelthen sige, jamen så ønsker de måske at forblive på passiv forsørgelse, selvom de i virkeligheden godt kunne have bidraget til samfundet” (Johansson, 2016: 5). Såvel LA som V anvender formuleringen ”at parkere” borgere på passiv forsørgelse:

”Men omvendt ønsker vi heller ikke at parkere nogen på passiv forsørgelse – i den forstand, at passiv forsørgelse skal være en permanent løsning. Og netop borgerløn er i V’s optik en løsning, der risikerer at få et permanent sigte for modtagerne” (Holst, 2016: 1).

Ligesom K fremstiller V ”et permanent sigte” som en risiko ved borgerløn, selvom borgerløn per definition er en permanent overførselsindkomst. K, LA og V trækker altså på en aktiv-passiv-dikotomi, hvor det at modtage en overførselsindkomst per se er passivt, mens arbejdsmarkedsdeltagelse per se er aktivt, hvorfor en permanent overførselsindkomst fremstår uønsket. Idéen om borgerløn overskrider aktiv-passiv-dikotomien, idet borgerløn gør det muligt på én og samme tid at varetage et lønarbejde og modtage en overførselsindkomst (Christensen, 2000: 33-34). Den dualistiske betydningsstruktur kan altså ikke rumme idéen om borgerløn.

5.1.10 Med borgerløn kan det ikke betale sig at arbejde

K, V, LA og SF artikulere en diskurs om, at borgerløn hæmmer det økonomiske incitament til lønarbejde (Bilag 4: 7): ”Altså modarbejder en ordning som borgerlønnen ét af de mantraer, der gennemsyrrer V’s politik: Det skal kunne betale sig at arbejde” (Holst, 2016: 1). Diskursens udbredelse tyder på, at den har vundet hegemoni, hvilket understøttes af, at K, LA og V fremhæver undermineringen af økonomisk incitament som et hovedargument imod borgerløn (Johansson, 2016: 2; Mark, 2016: 3; Malkowski, 2016: 5).

5.1.11 En udvidelse af arbejdsbegrebet

AL og EL artikulere en diskurs om, at borgerløn kan bidrage til en rekonceptualisering af arbejdsbegrebet, således at det ikke blot omfatter lønarbejde (Bilag 4: 7-8):

”En del af borgerløn er altså også at få udvidet arbejdsbegrebet [...] Der er mange, mange måder at gøre en meningsfuld indsats. Så vi er nødt til at komme derhen, hvor vi mere ser på værdien af arbejde end den løn, det giver” (Gejl, 2016: 3).

Samfundet skal altså anerkende, at man kan bidrage til samfundet på mange måder og ikke blot gennem lønarbejde. I diskursen konstruerer AL og EL arbejdsløse som en subjektposition, der udgør en værdifuld samfundsressource, som bidrager til samfundet på en måde, der ikke anerkendes (Sørensen, 2016: 10; Gejl, 2016: 3; 6). I modsætning til SF italesætter EL altså borgerløn som værende i overensstemmelse med mantraet om, at man skal yde efter evne og nyde efter behov. Uoverensstemmelsen beror på, at SF sætter lighedstegn mellem det at yde og lønarbejde, mens EL opererer med en bredere forståelse af, hvad det vil sige at bidrage til samfundet.

5.1.12 En magisk smagsprøve

AL peger på, at DK de facto har haft borgerløn i begyndelsen af 1990’erne, hvor arbejdsløsheden var høj, og der blev ført, hvad AL betegner som en ”risikovillig socialpolitik”, der i princippet fungerede som borgerløn (Gejl, 2016: 5). I modsætning til de øvrige partier betragter AL derfor ikke borgerløn som urealistisk: ”Så det er sådanne associationer om et lidt generøst samfund, et empatisk samfund, et på ingen måde umuligt samfund. Altså fordi, det er jo ikke så langt væk, hvis vi vil det” (Ibid.: 1). AL beskriver perioden i 1990’erne således: ”Men det var en magisk, magisk smagsprøve på noget, der faktisk lignede borgerløn dengang” (Ibid.: 6). Ordvalget vidner om, den positive betydning, som partiet tillægger borgerløn. I modsætning til den dominerende fortælling om, at borgerløn vil passivere borgere, italesætter AL, at borgerløn vil give anledning til arbejdsomhed og initiativrigdom: ”Og vi fik så meget for hånden, at du tror, det er løgn. Vi knoklede dagen lang med vores projekter” (Ibid.: 5). AL’s positive meningsskabelse om borgerløn understøttes af brugen af følgende metafor til at beskrive effekterne af borgerløn: ”en smeltedigel af virksomhedsskabelse og innovation” (Ibid.: 6).

5.1.13 Ingen håndsrækning

RV, LA og AL artikulere en diskurs om, at borgerløn indebærer en risiko for, at samfundet overlader udsatte borgere til sig selv (Bilag 4: 9):

”Jeg er ikke sikker på at svaret til de mennesker er at sige godt, nu får i lov til at være alene med jeres problemer. Nu er der ikke nogen, der nogensinde kommer og beder jer om noget som helst (...) I stedet for at sætte dem fri, hvilket i virkeligheden kan være, at man opgiver” (Gejl, 2016: 3).

Ifølge AL og RV er bagsiden af frihedens medalje, at samfundet opgiver ressourcetsvage borgere: ”Så det er både en form for frihed, men også én, der har den risiko med sig, at samfundet mister interessen for dig” (Jelved, 2016: 4). LA, AL og RV anvender alle en håndsrekningsmetafor til at udtrykke

diskursen: ”Borgeren mister faktisk den håndsækning, som kunne være nødvendig for at forandre et liv” (Jelved, 2016: 5; Gejl, 2016: 5; Malkowski, 2016: 6). Metaforen vidner om partiernes positive meningsskabelse om velfærdsstatens sociale indsatser, hvor samfundet personificeres i en omsorgsfuld figur, der giver udsatte borgere en hjælpende hånd. I diskursen konstrueres samme subjektposition som i aktiveringsdiskursen, der har et stort behov for hjælp fra samfundet og ikke er i stand til at aktivere sig selv. SF beskriver subjektpositionen som ”svage sjæle, der ikke ville kunne håndtere det [borgerløn] og måske ville synke hen”, hvorved partiet konstruerer en viljesvag social identitet, der ikke har tilstrækkelig selvdisciplin eller selvkontrol (Mark, 2016: 3-4). SF fremstiller de ”svage grupper” som ofre, der på linje med RV’s beskrivelse, består af borgere, der er vokset op i fattigdom i familier uden tradition for at tage arbejde eller uddannelse (Ibid.: 4; Jelved, 2016: 7).

5.1.14 Borgerløn vil underminere fagbevægelsen

AL og EL italesætter en modsætning mellem idéen om borgerløn og fagbevægelsen: ”Altså hvordan i alverden vil fagforeningerne nogensinde være i stand til at acceptere borgerløn. [...] Men uden dem så er der jo ingenting at gøre” (Gejl, 2016: 3-4). EL fremstiller det som en selvfølgelighed, at borgerløn vil underminere det kollektive forhandlingssystem, hvilket brugen af ”jo” understreger: ”[...] så får det jo nogle konsekvenser for fagforeningerne, for det kollektive forhandlingssystem. Det ville jo betyde, at det bryder sammen, at det bliver overflødigt” (Sørensen, 2016: 3).

5.1.15 Borgerløn vil føre til lønnedgang

EL’s hovedargument imod borgerløn er, at det ikke ville fungere i et kapitalistisk samfund:

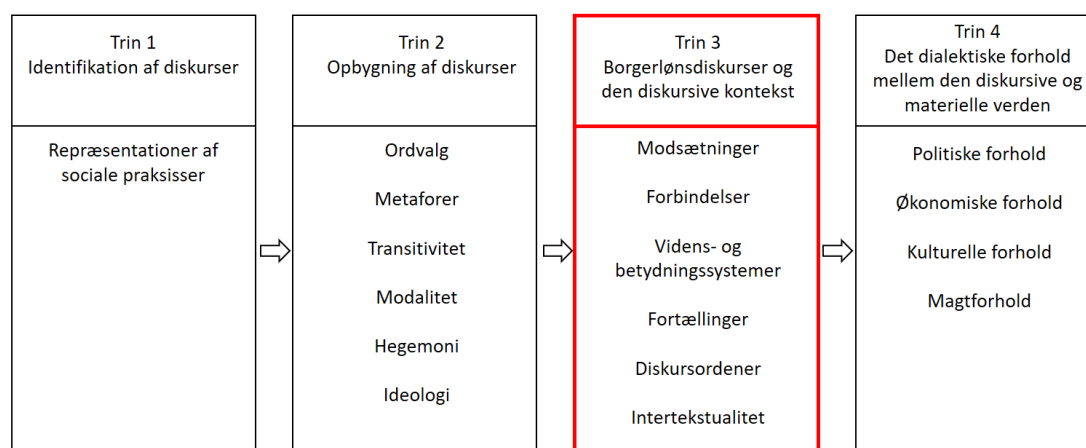
”Så det handler jo meget om, at man vil forsøge at implementere sådan en, i sig selv positiv tanke, i et kapitalistisk samfund, hvor der hersker nogle magtforhold, som gør, at det har altså nogle negative konsekvenser at prøve og implementere det” (Ibid.: 4).

EL betragter borgerløn som en form for statssubsidiering af lønninger, som ville have den konsekvens, at arbejdsgiverne vil sænke lønninger, og lønarbejdere gennem skattebetaling de facto ville komme til at betale en stor andel af deres egen løn (Ibid.: 2-3). Diskursen bygger på en modsætning mellem arbejdere og kapital: ”Og det er jo en kæmpe foræring til arbejdsgiverne. Og det vil styrke kapitalen” (Ibid.: 2). Borgerløn vil altså ifølge EL styrke arbejdsgivernes position og svække lønarbejdernes position.

5.2 Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst

Jeg vil i dette afsnit præsentere analysen af forholdet mellem de politiske diskurser om borgerløn og deres diskursive kontekst, samt hvad forholdet betyder for mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn, dvs. analysestrategiens tredje trin.

Analysetrin 3

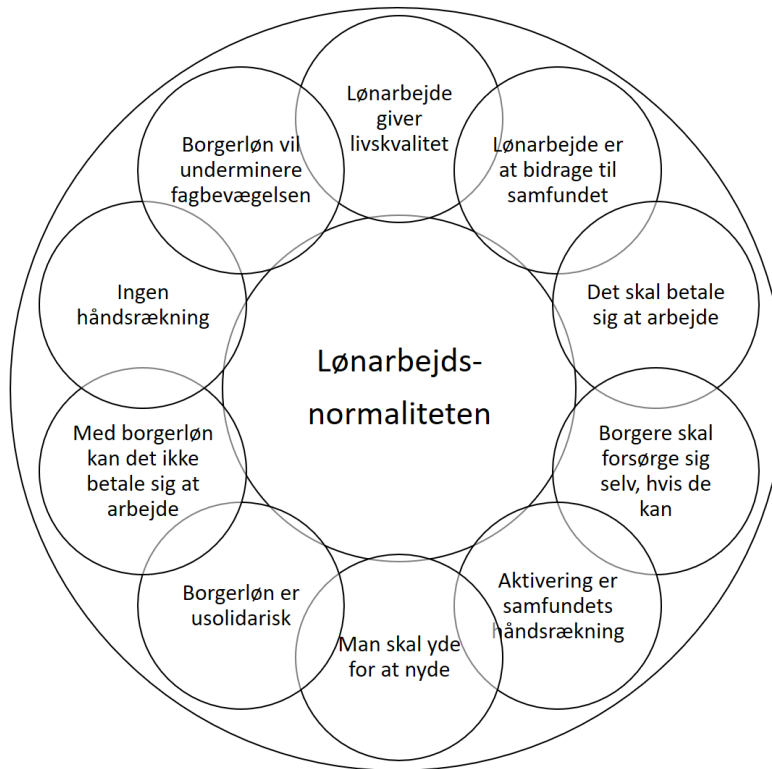

Figur 8: Den røde boks viser det analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

5.2.1 Lønarbejdsnormaliteten

Jeg finder, at et flertal af de identificerede diskurser danner en sammenhængende samfundsmæssig fortælling, der strukturerer politikernes forståelse af det politisk mulige handlerum. Med inspiration fra Christensen (2000) kalder jeg fortællingen for lønarbejdsnormaliteten (LN), da den konstruerer en norm om lønarbejde som normalitet og kategoriserer mangel på lønarbejde som afvigende adfærd (Christensen, 2000: 32-34). Fortællingen er bygget op af diskurser, hvis videns- og betydningssystem producerer og reproducerer en normalitet om lønarbejde. Figuren nedenfor viser de diskurser, der bidrager til fortællingen. Det fremgår, at de diskurser, der har opnået hegemonisk status, bidrager til LN. Heraf følger, at fortællingen udgør en dominerende forståelsesramme, der strukturerer, hvordan et flertal af politikerne forstår verden. Følgende citat afspejler fortællingen: ”Altså man kan jo ikke have et samfund, hvor det ikke giver mening at gå på arbejde” (Johansson, 2016: 2). Udsagnet er udtryk for en common sense-antagelse, der har fået ideologisk karakter. Et samfund, der ikke er organiseret omkring lønarbejde, fremstår i udsagnet som en umulighed. Postulatet artikuleres som en selvfølgelighed, hvilket brugen af ordet ”jo” understreger. Modaliteten er høj, da udsagnet er kategorisk.

Lønarbejdsnormaliteten

Figur 9: De diskurser, der reproducerer en norm om lønararbejde, danner LN.

Livskvalitetsdiskursen og bidragsdiskursen er centrale for fortællingen, idet de udgør bridging assumptions (Fairclough, 2003: 57). Herved forstås, at de to diskurser fungerer som grundlæggende antagelser, som de øvrige diskurser, der bidrager til LN, implicit eller eksplicit hviler på. Det er altså meningsfuldt og legitimt at organisere samfundet omkring lønararbejde, fordi lønararbejde giver livskvalitet, og fordi borgere bidrager til samfundet gennem lønararbejde. Diskursen om, at det skal betale sig at arbejde, bidrager til fortællingen, idet økonomisk incitament skal opretholde og styrke normaliteten om lønararbejde. Selvforsørgelsesdiskursen bidrager til LN ved at producere en norm om, at borgere skal forsørge sig selv gennem lønararbejde, hvis de er i stand til det. Da hensigten med aktiveringspolitikken er at få borgere i lønararbejde, bidrager aktiveringsdiskursen ligeledes til det sammenhængende videns- og betydningssystem. Ret og pligt-diskursen bidrager til LN i kraft af, at den producerer en norm om, at borgere skal yde til samfundet efter evne gennem lønararbejde eller arbejdsmarkedsrettet aktivering. Christensen (2000) peger netop på mantraet om, at ”for at nyde, må man yde” som et centralt princip, samfundets normalitet om lønararbejde bygger på (Christensen, 2000: 34). Ovenstående diskurser er en del af den diskursive kontekst. Jeg vil i det følgende vise, hvordan borgerlønssdiskurser bidrager til det overordnede videns- og betydningssystem ved at reproducere normen om lønararbejde.

Med undtagelse af AL og EL reproducerer alle folketingspartier en normalitet om lønarbejde, når de italesætter borgerløn. På nær AL fremhæver samtlige partier netop det aspekt, at borgerløn er uafhængig af lønarbejde, når de indledningsvist begrebsliggør, hvad de forstår ved idéen om borgerløn (Johansson, 2016: 1; Malkowski, 2016: 1; Holst, 2016: 1; Jelved, 2016: 1; Mark, 2016: 1; Sørensen, 2016: 1; Gejl, 2016: 1). Dette indikerer, at politikerne forstår borgerløn i forhold til LN. At partierne K⁶, DF, SF og EL mente, at det ville være mest relevant for mig at interviewe partiernes beskæftigelsesordførere demonstrerer ligeledes, at politikernes diskursive praksis trækker på de internaliserede sociale strukturer, normer og konventioner, som er indlejret i det sammenhængende videns- og betydningssystem. Den hegemoniske diskursive praksis konstruerer en modsætning mellem lønarbejde og borgerløn: ”Så det at man faktisk indfører et koncept, som gør, at de gradvist behøver at være mindre i beskæftigelse” (Malkowski, 2016: 5). Flertallet af politikerne afviser altså borgerløn med henvisning til, at idéen vil underminere normen om lønarbejde, hvilket er i overensstemmelse med Christensens analyse (Christensen, 2000: 34).

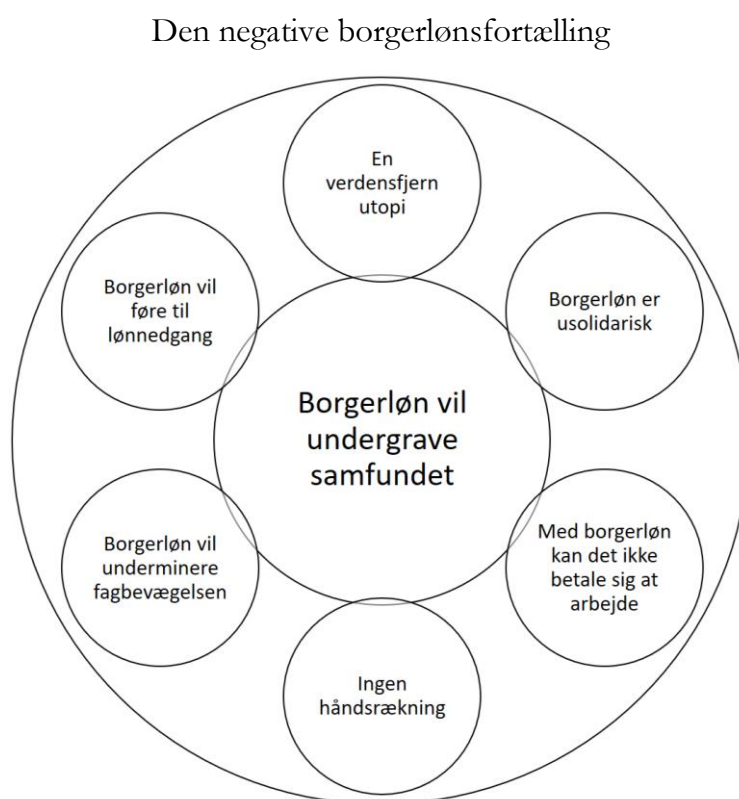
Solidaritetsdiskursen er pligt og ret-diskursens modstykke, da borgerløn fremstår usolidarisk, fordi borgere ikke har pligt til at bidrage til samfundet gennem lønarbejde. Her kan igen drages en parallel til Christensen (2000), der netop peger på, at borgerløn fremstilles som uretfærdigt, fordi idéen opfattes som modstridende med ret og pligt (Ibid.). Solidaritetsdiskursen er forbundet med selvforsørgelsesdiskursen, da borgerløn fremstår usolidarisk, fordi idéen opfattes som modstridende med princippet om, at borgere skal forsørge sig selv, hvis de kan. Solidaritetsdiskursen er ydermere tæt forbundet med diskursen om, at det med borgerløn ikke kan betale sig at arbejde, idet sidstnævnte forklarer den bagvedliggende mekanisme: Borgerløn vil underminere normen om lønarbejde, fordi borgere ikke har økonomisk incitament til at lønarbejde. Opgivelsesdiskursen er aktiveringsdiskursens modstykke, ifølge hvilken borgerløn vil underminere en normalitet om lønarbejde, fordi udsatte borgere ikke vil få hjælp til at komme i lønarbejde. Endelig opretholder fagbevægelsesdiskursen normen om lønarbejde, idet fagbevægelsen kæmper for lønarbejderes forhold.

5.2.2 Borgerløn vil undergrave samfundet

De identificerede diskurser, der producerer og reproducerer et negativt meningsunivers om borgerløn, danner og afspejler en fortælling om, at borgerløn vil undergrave samfundet. Det sammenhængende

⁶ K's socialordfører gav på vej til mødelokalet udtryk for, at han forbinder spørgsmålet om borgerløn mere med beskæftigelsesområdet end socialområdet.

videns- og betydningssystem kategoriserer altså borgerløn som en samfundsundergravende model. Figuren nedenfor illustrerer diskurserne i fortællingen. Fortællingen er ligesom LN sammensat af hegemoniske diskurser, og fortællingen udgør derfor en dominerende forståelseshorisont for politikerne. LN og den negative borgerlønsfortælling er gensidigt understøttende, hvilket det store overlap mellem diskurser, der konstituerer de to videns- og betydningssystemer, vidner om.

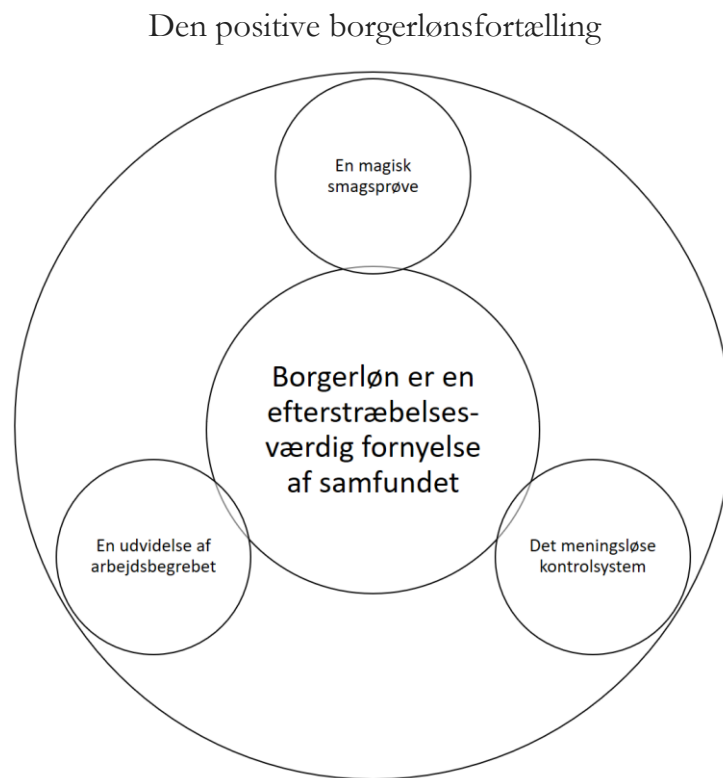
Figur 10: Diskurserne kategoriserer borgerløn som samfundsundergravende.

Utopidiskursen bidrager til fortællingen, da borgerløn fremstilles som undergravende for samfundsøkonomien. Solidaritets-, disincitaments- og opgivelsesdiskursen kategoriserer borgerløn som samfundsundergravende ved at repræsentere borgerløn som et opgør med normen om lønarbejde, der italesættes som en grundpille i det danske samfund. De tre diskurser forbinder således den negative borgerlønsfortælling med LN. Ydermere truer borgerløn ifølge fagbevægelsesdiskursen det kollektive forhandlingssystem, der italesættes som en vigtig samfundsinstitution.

5.2.3 Borgerløn er en efterstræbelsesværdig fornyelse af samfundet

De identificerede diskurser, som producerer og reproducerer et positivt meningsunivers om borgerløn, danner ligeledes en fortælling om borgerløn. Videns- og betydningssystemet kategoriserer borgerløn

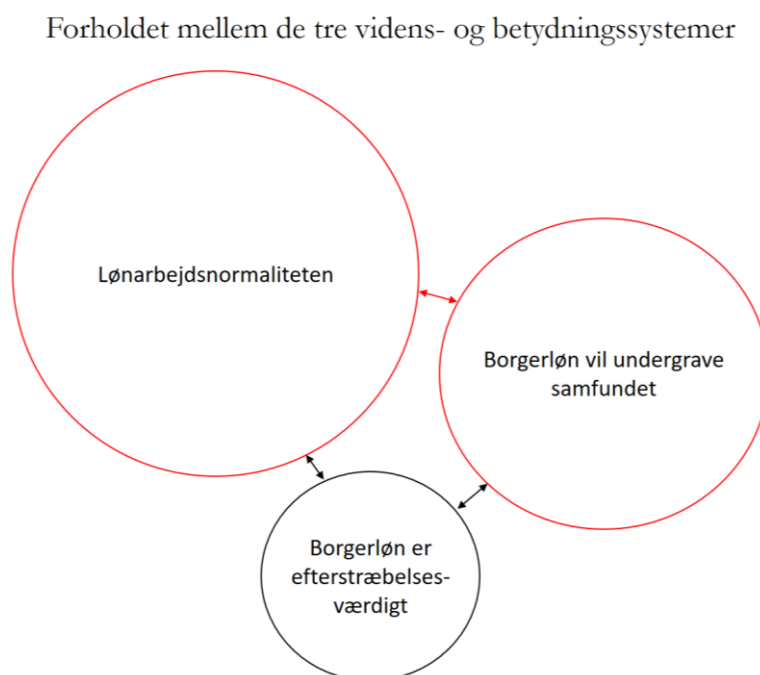
som en efterstræbelsesværdig fornyelse af samfundet. Fortællingen har væsentlige ligheder med den politisk-visionære og den politisk-utopiske borgerlønsdiskurs, Christensen udleder, idet fortællingen dels repræsenterer borgerløn som en idé, der kan ændre arbejdsbegrebet og styrke civilsamfundet, dels repræsenterer borgerløn som en langsigtet vision om et empatisk og frigørende samfund, jf. afsnit 1.3.1 (Gejl, 2016: 1). Figuren nedenfor illustrerer videns- og betydningssystemet:

Figur 11: Diskurserne kategoriserer borgerløn som efterstræbelsesværdigt.

Kontrolsystemdiskursen er central for fortællingen, idet den diagnosticerer udfordringer i det eksisterende system, der skaber et behov for fornyelse af samfundet. Diskursen kategoriserer borgerløn som efterstræbelsesværdigt gennem konstruktionen af en dikotomi mellem kontrol og frihed, hvor kontrol knyttes til det eksisterende system, mens frihed knyttes til borgerløn (Mark, 2016; 2; 6; Jelved, 2016: 4). Smagsprøvediskursen bidrager til fortællingen ved at repræsentere borgerløn som en realistisk fornyelse af samfundet, der foranlediger innovation og arbejdsomhed. Endelig bidrager arbejdsbegrebsdiskursen til at kategorisere borgerløn som efterstræbelsesværdigt ved at repræsentere en udvidelse af arbejdsbegrebet som et efterstræbelsesværdigt mål, borgerløn kan bidrage til.

Den positive borgerlønsfortælling står i et modsætningsforhold til både LN og den negative borgerlønsfortælling. Modsætningsforholdet beror på forskellige forståelser af, hvad det vil sige at bidrage til samfundet, og hvad der giver mennesker livskvalitet. Den positive borgerlønsfortælling udfordrer altså de to grundlæggende antagelser, som LN hviler på. Endvidere udfordrer den det menneskesyn, som subjektpositionerne i incitaments-, disincitaments- og solidaritetsdiskursen afspejler, der er fælles for de to dominerende samfundsmæssige fortællinger. Figuren nedenfor illustrer forholdet mellem de tre fortællinger.

Figur 12: De røde videns- og betydningssystemer er dominerende, mens den sorte udfordrer de dominerende fortællinger. Den røde pil angiver, at videns- og betydningssystemerne reproducerer hinanden, mens de sorte pile angiver, at de udfordrer hinanden.

5.2.3.1 Intertekstualitet

Den positive borgerlønsfortælling er sammenfaldende med dele af argumentationen i GS' teori om prekariatet, som jeg præsenterede i kapitel fire. AL og EL peger ligesom GS på, at borgerløn kan understøtte en udvidelse af arbejdsbegrebet. På linje med GS repræsenterer de endvidere borgerløn som en frihedsfremmende samfundsmodel, der gør op med det paternalistiske kontrolsystem. Det synes plausibelt, at GS' teoriapparat har informeret AL og EL's meningsskabelse, da GS forud for interviewene præsenterede sin teori på en konference om borgerløn, hvor både den interviewede ordfører fra AL og EL var blandt tilhørerne. Eftersom hverken AL og EL eksplicit henviser til teorien, synes begge partier at trække ubevidst på diskurserne i GS' teoriapparat (Fairclough, 2003: 47; 54-55; Gejl, 2016: 2; Sørensen, 2016: 2).

5.2.4 Mulighedsbetingelser

I det følgende analyserer jeg, hvad forholdet mellem borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst betyder for mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. Da LN er dominerende i forhold til at strukturere, hvordan politikerne forstår verden, strukturerer den også det diskursive mulighedsrum for repræsentationer af borgerløn. LN skaber derfor gunstige mulighedsbetingelser for diskurser om borgerløn, der reproducerer en normalitet om lønarbejde og ugunstige betingelser for borgerlønsdiskurser, der udfordrer normalitetsforståelsen. Dette kan bidrage til at forklare, hvorfor diskurser, der kategoriserer borgerløn som samfundsundergravende, er hegemoniske, mens diskurser, der kategoriserer borgerløn som efterstræbelsesværdigt, er moddiskurser med begrænset udbredelse. LN bidrager altså til at skabe ugunstige betingelser for at samle et politisk flertal for borgerløn. LN og den negative borgerlønsfortælling er udtryk for konventionel diskursiv praksis, der reproducerer den nationalpolitiske diskursorden, mens den positive borgerlønsfortælling er udtryk for en kreativ diskursiv praksis, der udfordrer de bestående sociale strukturer.

Da politikerne repræsenterer deres respektive partier i interviewene, er det væsentligt at bemærke, at også partiernes respektive diskursordener strukturerer politikernes diskursive praksis. Politikernes opfattelse af borgerløns overensstemmelse med deres politiske overbevisninger er af afgørende betydning for måden, hvorpå de italesætter idéen:

”Ja, altså det er jo et gammelt venstrefløjsprojekt. Og det er det jo, fordi vi som udgangspunkt har tillid til mennesker, synes jeg [...] Og det er også derfor, jeg siger, at det ville ikke være en katastrofe, hvis borgerløn blev indført” (Mark, 2016: 4).

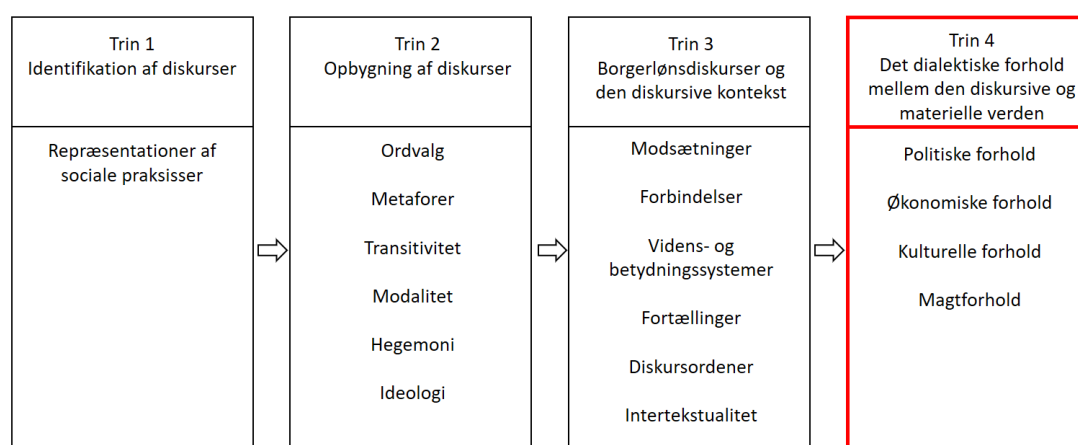
Som venstrefløjsparti modererer SF sin afstandtagen, fordi borgerløn ifølge SF beror på et venstreorienteret menneskesyn. AL identificerer sig med idéen om borgerløn: ”En alternativ vision. Altså vores vision” (Gejl, 2016: 7). Overensstemmelsen med AL’s diskursorden skaber et diskursivt mulighedsrum for en positiv meningsskabelse om og italesættelse af borgerløn (Ibid.: 2-3). Da majoriteten af de danske politikere betragter borgerløn som en venstreorienteret idé, begrænser de partipolitiske diskursordener især det diskursive mulighedsrum for de højreorienterede partier. Modstanden mod borgerløn er da også stærkest hos DF, V og K, der entydigt tilskriver borgerløn negative betydninger (Bøgsted, 2016: 1; Johansson, 2016: 1-4; Holst, 2016: 1). DF afviser helt at udtale sig om borgerløn, fordi partiet betragter det som en kommunistisk idé, der er fjern fra partiets diskursorden (Bøgsted, 2016: 1). K paralleliserer borgerløn med korrupte kommunistiske systemer, hvilket vidner om en dystopisk meningsskabelse (Johansson, 2016: 3). Den dominerende opfattelse af borgerløn som venstreorienteret bidrager således til at skabe ugunstige betingelser for at samle et politisk flertal på tværs af politiske skel.

LA og EL forbinder idéen om borgerløn med såvel et venstre- som højreorienteret politisk ståsted, mens RV til forskel fra de øvrige partier ikke forbinder borgerløn med en politisk fløj (Sørensen, 2016: 5; Malkowski, 2016: 5; Jelved, 2016: 6). De tre partier, der repræsenterer væsensforskellige politiske ståsteder, italesætter alle positive aspekter ved borgerløn trods deres overordnede negative meningsskabelse om borgerløn. LA og RV er endvidere åbne for, at ny viden kan ændre partiernes syn på borgerløn (Malkowski, 2016: 1-3; Jelved, 2016: 2). Dette indikerer, at det udvider det diskursive mulighedsrum for repræsentationer af borgerløn, når borgerløn ikke forbindes med ét politisk ståsted og derfor ikke kategoriseres som direkte konfliktende med partiernes diskursordener.

5.3 Diskursiv praksis og den materielle kontekst

Ingen partier i Folketinget støtter officielt borgerløn på interviewtidspunktet, og gennemgangen af det diskursive landskab viser, at politikernes meningsskabelse om borgerløn er overvejende negativ. Jeg vil i det følgende belyse det komplekse dialektiske samspil mellem politikernes diskursive praksis og den materielle sociale kontekst, der har skabt ugunstige diskursive mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn i DK, dvs. analysestrategiens fjerde trin. Jeg analyserer først, hvordan den materielle sociale kontekst sætter rammen for politikernes diskursive praksis ved at undersøge, hvordan politikernes opfattelse af den økonomiske, politiske og kulturelle kontekst påvirker det diskursive mulighedsrum. Analysens skelnen mellem diskursiv og materiel kontekst er analytisk, da de diskursive og materielle elementer i den sociale verden i praksis er svære at adskille. Dernæst udfolder jeg, hvordan politikernes diskursive praksis og mulighedsbetingelserne former og bliver formet af magtrelationer i den materielle kontekst.

Analysetrin 4

Figur 13: Den røde boks viser det analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

5.3.1 Den materielle kontekst

I DK er det hegemoniske økonomiske paradigme neoliberalisme, der er karakteriseret ved tillid til markedskræfternes evne til at levere efficiente resultater samt fokus på international konkurrenceevne og vækst (Kananen, 2014: 96-97). Politikernes italesættelse af borgerløn indikerer, at neoliberalismen påvirker det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn: ”Og det [borgerløn] tror jeg kan presse os ret konkurrencemæssigt set i forhold til udlandet. Så derfor mener jeg, at det er meget ufornuftigt” (Malkowski, 2016: 8). Det fremgår af citatet, at DK ifølge LA indgår i et konkurrenceforhold med andre lande, som DK er nødsaget til at indrette landets politik efter. Dette stemmer godt overens med Christensen (2008), der peger på, at borgerlønsdiskurser ikke kan analyseres uafhængigt af det hegemoniske vækstparadigme (Christensen, 2008: 8-13; 21; 26; 59).

I det neoliberale paradigme er fokus på udbuddet af arbejdskraft. Dette afspejles i den hegemoniske italesættelse af borgerløn, ifølge hvilken borgerløn vil reducere udbuddet af arbejdskraft. Dette skyldes ifølge politikerne dels, at borgerløn vil hæmme det økonomiske incitament til at lønarbejde, dels at borgerløn vil betyde, at socialt udsatte borgere ikke vil modtage hjælp fra det offentlige til at komme i lønarbejde, jf. afsnit 5.1.6 og 5.1.10. At borgerløn opfattes som konfliktende med neoliberale politiske målsætninger, påvirker politikernes meningsskabelse om borgerløn negativt, hvorfor det økonomiske paradigme bidrager til at skabe et diskursivt mulighedsrum for negative repræsentationer af borgerløn.

Den aktiveringspolitiske linje i dansk social- og arbejdsmarkedspolitik afspejler det neoliberale fokus på udbuddet af arbejdskraft, da aktiveringspolitikken retter opmærksomheden mod incitamentsstrukturer og arbejdsløses motivation. Konstruktionen af den snyltende passive subjektposition kan ses som et udtryk for det ræsonnement, der ligger bag aktiveringspolitikken; at tvungne modydelser modvirker velfærdsafhængighed og misbrug af systemet (Møller & Larsen, 2016: 29; Kananen, 2014: 98-99; 119-123; 130-131-139; 145-148; Møller, 2016: 117; 123; Christensen, 2008: 8; 45). Kontrolsystem- og opgivelsesdiskursen viser, at politikerne italesætter borgerløn i modsætning til aktiveringspolitikken, jf. afsnit 5.1.14. Dette vidner om, at aktiveringspolitikken påvirker politikernes forståelse af spørgsmålet om borgerløn, hvilket er i overensstemmelse med Christensens analyse af 1990’ernes borgerlønsdebat, hvor borgerløn også udgjorde en moddiskurs til aktiveringsdiskursen (Christensen, 2008: 8-13; 21; 26; 59).

Aktiveringspolitikken er en del af det, der betegnes den liberalistiske socialpolitik, hvor markedsprincipper indføres i det offentlige. Den liberalistiske socialpolitik bygger på: 1) Et princip om

kontraktindgåelse, der bygger på tanken om ”noget for noget” 2) At den enkelte skal tage ansvar for eget liv 3) At pligter vejer tungere end rettigheder og 4) En antagelse om at økonomiske incitament driver mennesker (Møller, 2016: 119-124). De fire principper synes at forme politikernes diskursive praksis. Diskursen om ret og pligt, bidrags- og solidaritetsdiskursen reflekterer det første princip om ”noget for noget” og tredje princip om, at pligter vejer tungere end rettigheder, mens selvforsørgelsesdiskursen reflekterer det andet princip om, at den enkelte skal tage ansvar for eget liv. Endelig afspejler incitaments- og disincitamentsdiskursen antagelsen om, at økonomiske incitament driver mennesker.

Fagbevægelsen er forholdsvis indflydelsesrig i DK, hvor lønninger i stor udstrækning fastsættes ved kollektive overenskomster, og hvor tre ud af fire lønmodtagere er fagligt organiserede (Westergård-Nielsen, 2016: 99-101). Fagbevægelsesdiskursen tyder på, at fagbevægelsens magtposition påvirker det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn negativt, fordi fagbevægelsen traditionelt har været stærk modstander af borgerløn. At kun AL og EL artikulerer fagbevægelsesdiskursen viser, at fagbevægelsen påvirker partiernes diskursive mulighedsrum forskelligt afhængigt af partifarve.

5.3.2 Magtforhold

LN har antaget karakter af en ideologi, idet det overordnede videns- og betydningssystem understøttes af common sense-antagelser. Ideologien naturaliserer en asymmetrisk magtrelation mellem arbejdsløse og lønarbejdere, idet den kategoriserer arbejdsløse som afvigere fra samfundsnormen. En gennemgang af de subjektpositioner, politikerne konstruerer, viser, at politikernes diskursive praksis producerer og reproducerer den ulige magtrelation.

Politikerne konstruerer tre væsentlige subjektpositioner i de hegemoniske diskurser. Den første subjektposition er den hårdtarbejdende aktive borger, der står op og yder en indsats for samfundet. Den anden er den snyltende passive borger, der i virkeligheden godt kunne bidrage til samfundet gennem lønarbejde, men vælger at blive hjemme og høste frugten af andre borgeres slidsomme arbejde. Endelig er den tredje den ressourcesvage borger, der har et stort behov for hjælp fra samfundet. Konstruktionen af den snyltende subjektposition legitimerer disciplinering af borgere gennem økonomiske incitamentsstrukturer, da subjektpositionen er lystdreven og nyttekalkulerende. Konstruktionen af den ressourcesvage subjektposition legitimerer disciplinering af borgere gennem aktiveringstiltag, da subjektpositionen ikke er i stand til at aktivere sig selv. Identitetskonstruktionerne delegitimerer derfor borgerløn, da idéen bryder med incitamentstænkningen og aktiveringspolitikken. Den hegemoniske diskursive praksis producerer og reproducerer således et ulige magtforhold mellem

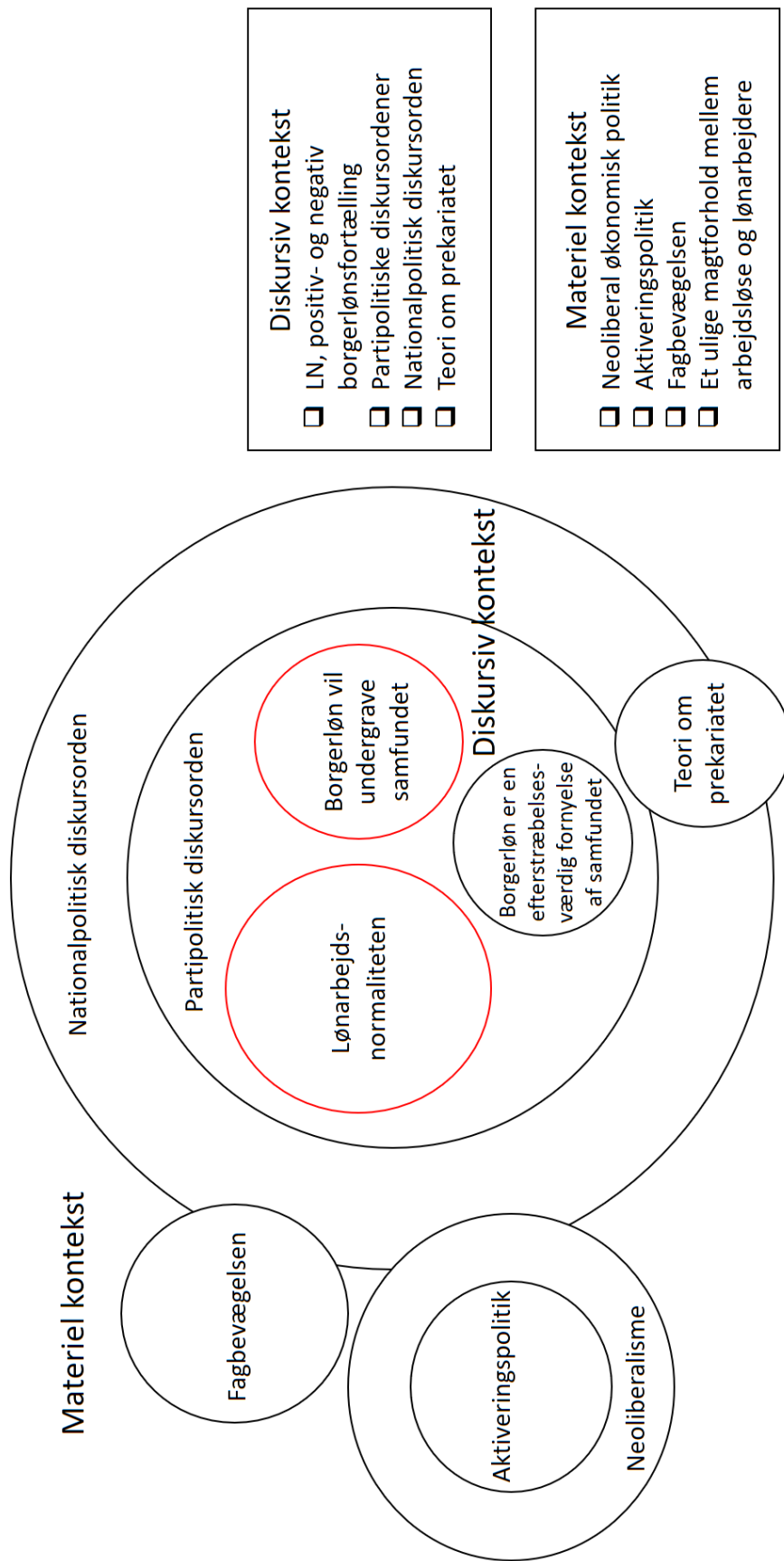
den flittige lønarbejder, der skal belønnes for sin indsats, og den dovne eller hjælpeløse arbejdsløse, der skal disciplineres af staten.

Magtrelationer udvikles gennem hegemonisk kamp. I modsætning til de hegemoniske diskurser, der bidrager til LN og den negative borgerlønfortælling, har de diskurser, der bidrager til den positive borgerlønfortælling, potentiale til at transformere det ulige magtforhold mellem arbejdsløse og lønarbejdere. Dette skyldes, at diskurserne ligestiller lønnet og ulønnet arbejde, hvorved de udfordrer konstruktionen af den snyltende og den resourcesvage subjektposition. I stedet konstruerer de en subjektposition, som ikke er i stand til at varetage et lønarbejde, men alligevel udgør en værdifuld samfundsressource, der bidrager til samfundet på en måde, som ikke anerkendes.

5.4 Opsummering

Jeg udleder otte politiske borgerlønsdiskurser, hvoraf to tilskriver borgerløn positiv betydning, mens seks tilskriver borgerløn negativ betydning. Nedenstående figur opsummerer væsentlige elementer i de identificerede diskursers sociale kontekst, der påvirker det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn. De hegemoniske videns- og betydningssystemer, LN og den negative borgerlønfortælling, samt neoliberalistisk økonomisk politik, aktiveringspolitik og fagbevægelsen påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn negativt. Omvendt påvirker det konkurrerende videns- og betydningssystem, den positive borgerlønfortælling, samt teori om prekariatet mulighedsbetingelserne for realisering positivt.

Elementer i den diskursive og materielle sociale kontekst

Figur 14: Væsentlige diskursive og materielle elementer i den sociale kontekst, der påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn i DK.

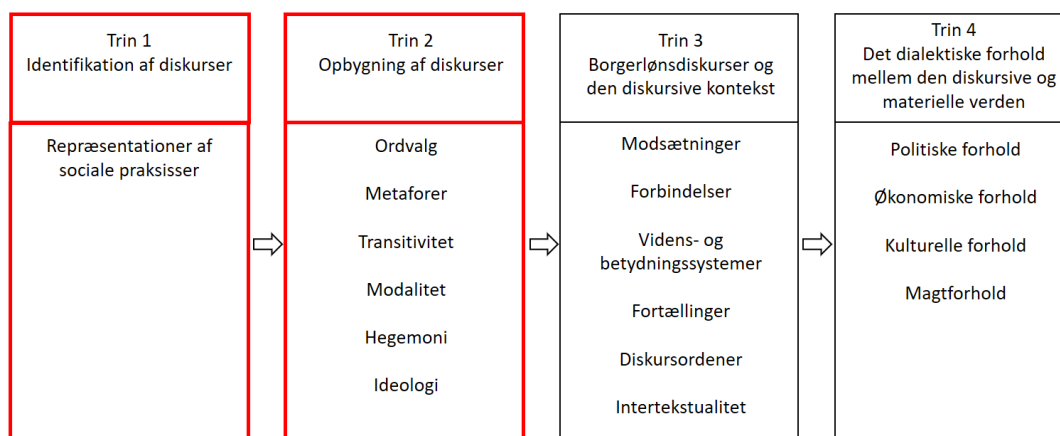
6. Politiske fremstillinger af borgerløn i Finland

I nærværende kapitel analyserer jeg interviewene med de finske politikere. Ligesom analysen af de danske interviews strukturerer jeg analysen efter analysestrategien, som jeg udviklede i kapitel tre og slår præsentationen af det første og andet analysetrin sammen.

6.1 Identifikation af diskurser og diskursernes opbygning

Jeg præsenterer først diskurser i den diskursive kontekst, dvs. diskurser om det sociale sikkerhedssystem, lønarbejde og arbejdsløshed. Dernæst gennemgår jeg diskurser om borgerløn.

Analysetrin 1 og 2

Figur 15: De røde bokse viser de to analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

Nedenstående tabel anskueliggør de diskurser, jeg har identificeret i FI.

Social praksis	Diskurs	Beskrivelse af diskurs
Det sociale sikkerhedssystem	Det sociale sikkerhedssystem har spillet fallit	En reform er nødvendig, da systemet er for komplekst, ikke modsvarer borgernes behov og skaber incitamentsfælder
Lønarbejde	Lønarbejde giver livskvalitet	Borgere værdsætter og ønsker lønarbejde, som er et menneskeligt behov
Arbejdsløshed	Arbejdsløshed er en stor udfordring	Arbejdsløshed plager den finske økonomi og fører til sociale problemer
Borgerløn	Simplificering af det sociale sikkerhedssystem	Borgerløn vil afbureaukratisere det komplekse sociale sikkerhedssystem
	Med borgerløn kan det altid betale sig at arbejde	Borgerløn vil styrke det økonomiske incitament til lønarbejde, fordi lønindtægter ikke modregnes
	Et svar på arbejdsmarkedsændringer	Strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet skaber usikkerhed for mange borgere, som borgerløn kan løse
	Et svar på automatisering af arbejde	Teknologi vil automatisere stadig mere arbejde. Borgerløn muliggør fordeling af arbejde
	Borgerløn vil styrke lønarbejdernes position	Borgerløn vil forbedre strejkemuligheder og sikre, at arbejdere kan fravælge arbejde med dårlige vilkår
	Borgerløn vil underminere fagbevægelsen	Borgerløn kan anvendes som et middel til at underminere fagbevægelsen
	Samfundet vender ryggen til udsatte borgere	Borgerløn fjerner udsatte borgeres kontaktflade med systemet

Tabel 5: Oversigt over diskurser.

6.1.1 Det sociale sikkerhedssystem har spillet fallit

Samtlige partier artikulerer en diskurs om, at en reform af det sociale sikkerhedssystem er nødvendig (bilag 4: 11-13). Den politiske konsensus vidner om, at diskursen har vundet hegemoni. Det nuværende system repræsenteres som komplekst, bureaukratisk, besværligt og dyrt (Juvonen, 2016: 4; 5-6; Talja, 2016: 3; Sirén, 2016: 7). CP og SP påpeger, at systemet er et resultat af en inkrementel udvikling uden en overordnet plan (Sirén, 2016: 3; 1; Talja, 2016: 6):

”The current system has been developing throughout time. So whenever we have figured out some kind of problem or challenge, we have created a new form of support. And we are now facing a system that is very, very complex, and if we make a change in one form of the support system, it will end up changing a lot of things” (Sirén, 2016: 3).

Narrativet skaber et billede af et indviklet system af interdependente lag på lag lappeløsninger.

CP, SP og VF italesætter incitamentsfælder, hvor det økonomisk bedre kan svare sig at modtage en overførselsindkomst end at arbejde, som en central udfordring (Ibid.: 2; Talja, 2016: 2; Sarkkinen, 2016: 3). Med undtagelse af DSF italesætter alle partier, at en anden væsentlig udfordring er, at det sociale sikkerhedssystem ikke er fulgt med udviklingen på arbejdsmarkedet. Udviklingen består i en stigning i

antallet af borgere, der arbejder som freelancere, selvstændige, deltidsansatte og/eller midlertidigt ansatte (Sirén, 2016: 3-6; 7; Talja, 2016: 5; Tuppurainen, 2016: 3):

”People don't have such stable jobs anymore. Or stable carrieres [...] You can do jobs one week and then be unemployed three weeks. So because of the labour market has changed so much and the lifestyles have changed so much, the old-fashioned social security system is not really corresponding to the needs of the people anymore” (Sarkkinen, 2016: 2).

Systemet modsvarer ikke de finske borgeres behov, hvorfor mange borgere oplever usikkerhed: “I see in my own friends and people who are contacting me that the social security system that we have now is really creating gaps. It's creating insecurity” (Ibid.: 8). Det fremgår af citatet, at modaliteten er høj, idet politikerens fra VF understreger sit personlige kendskab til udfordringerne.

6.1.2 Lønarbejde giver livskvalitet

Af bilag 4 fremgår det, at alle partier med undtagelse af SP italesætter, at lønarbejde er godt for mennesker, hvilket vidner om, at diskursen er hegemonisk (Bilag 4: 13). S fremstiller lønarbejde som en rettighed og et menneskeligt behov: ”Everybody's right to work. And on the other hand, that everybody needs to work” (Tuppurainen, 2016: 3). VF ækvivalerer lønarbejde med en livsforbedring (Sarkkinen, 2016: 9). Ifølge VF er den finske arbejdsmoral høj, og borgere ønsker og værdsætter lønarbejde (Sarkkinen, 2016: 6). CP fremhæver, at lønarbejde øger selvværd og værdighed: “In your self-feeling. You feel that you are a better man if you are not based on the insurance and the bureaucracy” (Talja, 2016: 3).

6.1.3 Arbejdsløshed er en stor udfordring

Samtlige politikere italesætter arbejdsløshed som en stor udfordring for FI, hvorfor diskursen er hegemonisk (Bilag 4: 13-14): “We are facing a lot of challenges, but many of them are linked to economy and unemployment” (Sirén, 2016: 6). Bekæmpelse af arbejdsløshed italesættes som løsningen på FI's økonomiske udfordringer (Juvonen, 2016: 10-11). Arbejdsløshed er ikke bare en udfordring for samfundsøkonomien, men har også negative konsekvenser for individer. Ifølge DSF forårsager arbejdsløshed social isolation, der kan føre til menneskelig lidelse og i yderste konsekvens selvmord (Ibid.: 2; 10). DSF konstruerer i diskursen en subjektposition, der ikke har fremtidsudsigter og oplever nederlag efter nederlag: “They don't have a view of their life [...] How these people are fighting [...], when doors are always closing to them” (Ibid.: 10). Ifølge CP er arbejdsløshed udtryk for en livsstil og en tænkemåde, der nedarves: “This is a living style. It comes from parents to children, this living style. [They] need to work and stop this kind of thinking” (Talja, 2016: 2).

6.1.4 Borgerløn er en simplificering af det komplekse sociale sikkerhedssystem

Samtlige partier artikulere en diskurs om, at borgerløn vil simplificere og afbureaukratisere det komplekse sociale sikkerhedssystem (Bilag 4: 14-15). Man kan på denne baggrund slutte, at diskursen er hegemonisk. Følgende citat eksemplificerer diskursen: ”We would have a more functioning and a more simple system with less bureaucracy” (Sirén, 2016: 6). Modaliteten er høj, da SP og CP fremhæver simplificering som et hovedargument for deres positive meningsskabelse om borgerløn. Borgerløn vil gøre det lettere for arbejdsløse at navigere i det sociale sikkerhedssystem (Sirén, 2016: 2; Talja, 2016: 2). Endvidere peger CP på, at borgerløn kan reducere de offentlige udgifter, der allokeres til bureaukratiet: ”So that it decreases bureaucracy much and then we can use the bureaucracy money for real help” (Talja, 2016: 3). Af formuleringen ”real help” fremgår det, at CP betragter udgifterne til bureaukratiet som spild af offentlige ressourcer.

6.1.5 Med borgerløn kan det altid betale sig at arbejde

Med undtagelse af S italesætter samtlige partier, at borgerløn styrker det økonomiske incitament til lønarbejde (Bilag 4: 15-16). Modaliteten er høj, idet alle partierne præsenterer diskursen som en hovedbegrundelse for at indføre borgerløn (Sirén, 2016: 2-3; Sarkkinen, 2016: 8; Talja, 2016: 2; Juvonen, 2016: 1-3). Diskursens udbredelse og den høje modalitet vidner om, at diskursen er hegemonisk. Følgende citat demonstrerer dette: ”I think that it is the strongest argument. And I think that it is an argument that everybody can accept” (Sarkkinen, 2016: 8). Udsagnet indikerer, at diskursen er blevet naturaliseret.

Borgerløn repræsenteres som en løsning på problemet med incitamentsfælder i det sociale sikkerhedssystem:

”I think that basic income can solve a lot of problems that we have with the current system. We talk about this kannustinloukku [incitamentsfælde] which is these situations where it is more profitable for some to not work. And these are the situations that we want to solve” (Sirén, 2016: 2).

Ræsonnementet er, at lønindtægter ikke modregnes borgerlønnen, hvorfor lønarbejde altid vil føre til en indkomststigning (Sarkkinen, 2016: 2-3; Juvonen, 2016: 3). Borgerløn vil gøre det mere attraktivt for borgere at acceptere det stigende antal deltidsstillinger og midlertidige ansættelser: ”So I think [that] everybody shares the idea that it will encourage work and encourage also to take the small works. One week or only two hours a day and stuff like that” (Sarkkinen, 2016: 10).

SP fremstiller i diskursen den arbejdsløse borger som en subjektposition, der ikke vil foretage sig noget, hvis der ikke er økonomisk incitament. Borgeren er nyttekalkulerende og vurderer på baggrund af en

økonomisk afvejning, hvorvidt det kan betale sig at arbejde. SP understreger, at der findes situationer, der ikke er selvforskyldte, hvor borgere har brug for understøttelse (Sirén, 2016: 3-4). Disse fremstilles imidlertid som undtagelser, hvorved arbejdsløshed for majoriteten fremstår selvforskyldt. Identitetskonstruktionen adskiller sig fra den subjektposition, VF konstruerer, ifølge hvilken arbejdsløse handler ud fra økonomiske overvejelser pga. økonomisk nød og ikke egennyttmaksimering:

“It's creating situations where you accept a small job and social security is cut and you cannot pay your rent [...] So then they are like: I have a small kid and I can't do that so I will stay unemployed” (Sarkkinen, 2016: 8).

De to subjektpositioner adskiller sig transitivt. VF konstruerer en subjektposition, der er offer for systemet, hvilket understreges ved at bringe et barn ind i ligningen, mens SP konstruerer en subjektposition, der udnytter systemet.

6.1.6 Borgerløn er et svar på arbejdsmarkedsændringer

Med undtagelse af DSF artikulerer samtlige partier en diskurs om, at borgerløn er et svar på ændringer på arbejdsmarkedet (Bilag 4: 16-18). Modaliteten er høj, da SP, VF og CP fremhæver arbejdsmarkedsændringer som et hovedargument for borgerløn (Sirén, 2016: 4-6; Sarkkinen, 2016: 2; 8; Talja, 2016: 3). Diskursens store udbredelse og den høje grad af sikkerhed, hvormed politikerne artikulerer diskursen, vidner om, at den har vundet hegemoni:

“It is the Social democrats that are the more negative towards the basic income. Because, this is of course my opinion, but I see that they haven't really realised, accepted and acknowledged the change in the labour market. That the stable jobs are not here anymore” (Sarkkinen, 2016: 11).

Arbejdsmarkedsændringer fremstilles i citatet som kategorisk sande, hvorfor personer, der betvivler diskursen, fremstår bagudskuende og uvillige til at se sandheden i øjnene. Diskursen er tæt forbundet med systemdiskursen, idet behovet for borgerløn skyldes, at det sociale sikkerhedssystem ikke modsvarer arbejdsmarkedsændringerne. Borgerløn udgør en løsningsmodel, der anerkender forandringerne og borgernes nye behov (Sarkkinen, 2016: 2; 11-12; Talja, 2016: 3; Sirén, 2016: 6-7):

”It's hard to combine those phases where you are out of work, part-time work and having a need to have social security. So especially here in a country like Finland, where the social security system is so complex, one sees that with basic income, we would help people to have part-time jobs. To have short-time jobs and so on and still have [a] secured income” (Tuppurainen, 2016: 1).

6.1.7 Borgerløn er et svar på automatisering

VF, CP og S italesætter borgerløn som et svar på, at robotteknologi og digitalisering vil automatisere arbejde (Bilag 4: 19-20):

“Because of the robotics and automatization. And when you look at the future, it's quite plausible that the number of working hours are decreasing in the economy, because of the robotics are doing more work. So I think it is also very important not to tie your sustaining - like basic living - only to the work, because it's quite plausible that there is not work for everyone in the future” (Sarkkinen, 2016: 7).

Af citatet fremgår det, at VF understreger, at det er et plausibelt og ikke sikkert fremtidsscenario, hvorved partiet modererer modaliteten. S pointerer, at det er et argument, der ofte fremføres i debatten om borgerløn, men partiet tager afstand fra diskursen: ”There will be jobs also in the future. The robotisation isn't going forward that quickly as expected, so I don't think we need basic income, because there would be no jobs” (Tuppurainen, 2016: 1). Som en del af diskursen peger CP og VF på, at borgerløn kan understøtte en fordeling af arbejde, hvor flere vil have deltidsarbejde, og forbinder således diskursen med diskursen om arbejdsmarkedsændringer (Talja, 2016: 7; Sarkkinen, 2016: 7).

6.1.8 Borgerløn vil styrke lønarbejdernes position

VF artikulerer en diskurs om, at borgerløn vil styrke lønarbejderes forhandlingsposition over for kapitalen, fordi lønarbejdere med en grundlæggende økonomisk sikkerhed ikke er tvunget til at acceptere dårlige arbejdsvilkår: “We see that basic income can also be a form of strike weapon for workers [...] You don't have to accept every job, whatever wage, whatever conditions” (Sarkkinen, 2016: 6). VF understreger, at det er en forudsætning, at borgerløn indføres på et tilstrækkeligt højt niveau, og at der vedtages en mindsteløn (Ibid.: 10). Modaliteten er høj, idet partiet peger på diskursen som et hovedargument for at indføre borgerløn (Ibid.: 8). Partiet identificerer sig med kampen for lønarbejdernes rettigheder og forhold og mener, at partiet har en særlig forpligtelse over for lønarbejdere i de meste usikre arbejdsmarkedspositioner (Ibid.: 11).

6.1.9 Borgerløn vil underminere fagbevægelsen

S artikulerer en diskurs om, at borgerløn vil blive anvendt til at eliminere fagbevægelsens eksistensgrundlag. Modaliteten er høj, idet S fremhæver, at det er den primære begrundelse for partiets negative holdning til borgerløn (Tuppurainen, 2016: 3-4). VF understøtter diskursen ved at påpege, at partiet har medlemmer, der er aktive i fagbevægelsen, som generelt er mere skeptiske over for borgerløn end partiets øvrige medlemmer. Samtidig indikerer VF dog, at der er en begyndende diskursiv forandring i fagbevægelsen, da dele af bevægelsen har indset, at det nuværende system ikke understøtter de mest udsatte lønarbejdere. Stadigt flere støtter derfor op om en gradvis indførelse af borgerløn (Sarkkinen, 2016: 11).

6.1.10 Samfundet vender ryggen til udsatte borgere

VF og S artikulere en diskurs om, at borgerløn indebærer en risiko for, at samfundet overlader udsatte borgere til sig selv:

“The society could actually turn their backs to those long-term unemployed citizens and say: We don't need to do an effort for your employment anymore, because we have the basic income system. That is what's really frightening in my mind” (Tuppurainen, 2016: 2).

S personificerer et samfund med borgerløn som en kynisk person, der afviser udsatte borgere, og understreger, at scenariet er afgørende for partiets negative meningsskabelse om borgerløn. Borgerløn vil betyde, at udsatte borgeres kontaktflade med systemet forsvinder: “For these people, basic income might exclude them more, because now they have to go to the social security people [...] and there are somebody there who are asking like: What is your situation? How are things going? [...] Or give some support” (Sarkkinen, 2016: 9). Kontakten med systemet repræsenteres af VF som et udtryk for samfundets omsorg og interesse. Til forskel fra S er sikkerheden, hvormed VF artikulere diskursen, dog lav, da VF dels argumenterer, at det er muligt at kombinere borgerløn og sociale indsatser, dels at borgerløn kan reducere det samlede antal af socialt udsatte (Ibid.: 9; 12).

I diskursen konstruerer VF en resourcesvag, socialt isoleret subjektposition: “You know, who just stay in their rooms. Who have social problems. Mental health issues. Wouldn't have friends. Who don't go to work. Who don't go to school. Who don't go to any hobbies” (Ibid.: 9). Det drejer sig Ifølge VF om et stort antal mennesker. Til forskel herfra, konstruerer S en subjektposition, der har uudnyttede ressourcer:

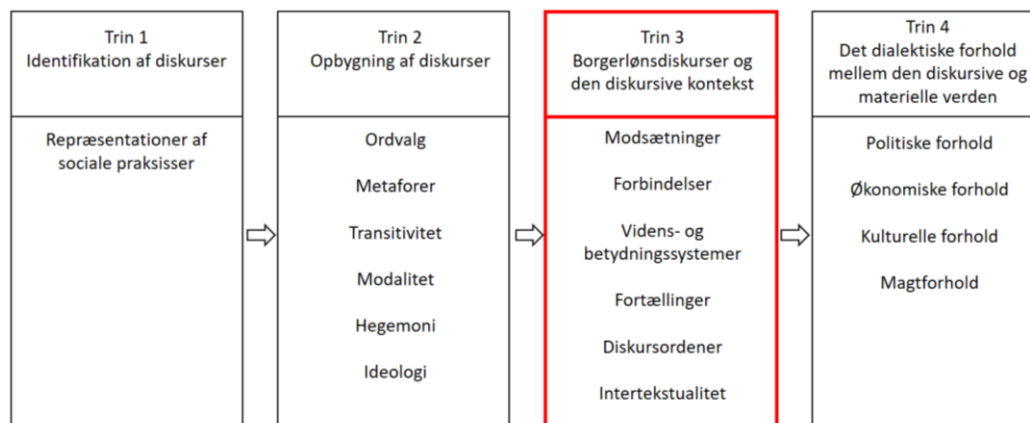
“I've been working with long-term unemployed and none of them is a hopeless case. Everybody can maintain their capability to work. But we need training. We need sometimes psychotherapy and sometimes rehab and all these kinds of things” (Tuppurainen, 2016: 2).

Modaliteten er høj, idet Tuppurainen fremhæver sit personlige kendskab til samfundsgruppen.

6.2 Borgerlønsdiskurser og den diskursive kontekst

På samme måde som i afsnit 5.2 præsenterer jeg i det følgende analysens tredje trin.

Analysetrin 3

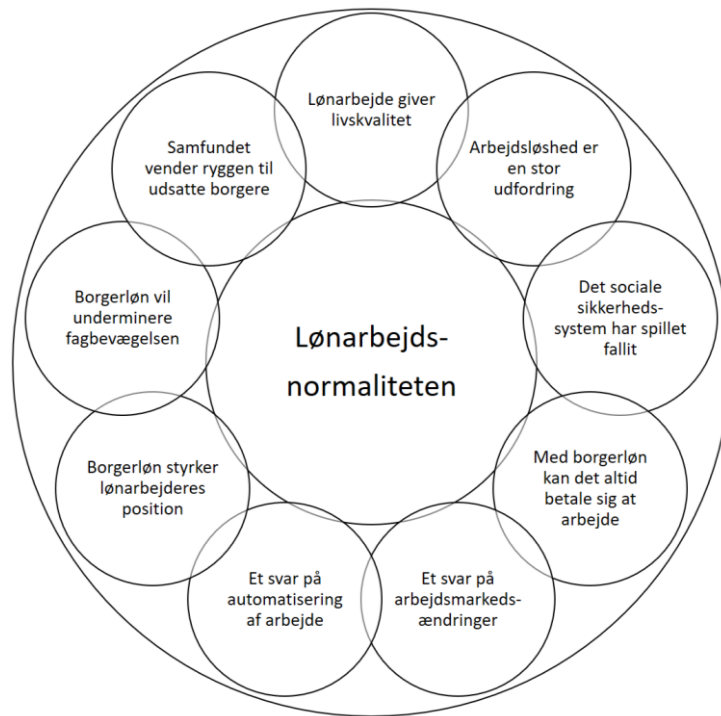

Figur 16: Den røde boks viser det analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

6.2.1 Lønarbejdsnormaliteten

Ligesom i DK finder jeg, at de identificerede diskurser danner og afspejler et sammenhængende overordnet videns- og betydningssystem, der kategoriserer lønarbejde som normalitet og mangel på lønarbejde som afvigende adfærd. Alle identificerede diskurser bidrager til LN, hvilket vidner om, at fortællingen udgør politikernes dominerende forståelsesramme. Følgende citat demonstrerer, at videns- og betydningssystemet strukturerer politikernes meningsskabelse: ”And then on the other hand there are the left idealists, who see that in the future world where people have basic income, everybody is free from work, haha, no more working” (Tuppurainen, 2016: 4-5). Citatet viser, at S betragter et ideal om et samfund, der ikke er organiseret omkring lønarbejde, som en latterlig og grinagtig utopi. Figuren nedenfor anskueliggør videns- og betydningssystemet:

Lønarbejdsnormaliteten

Figur 17: De diskurser, der reproducerer en norm om lønararbejde, danner LN.

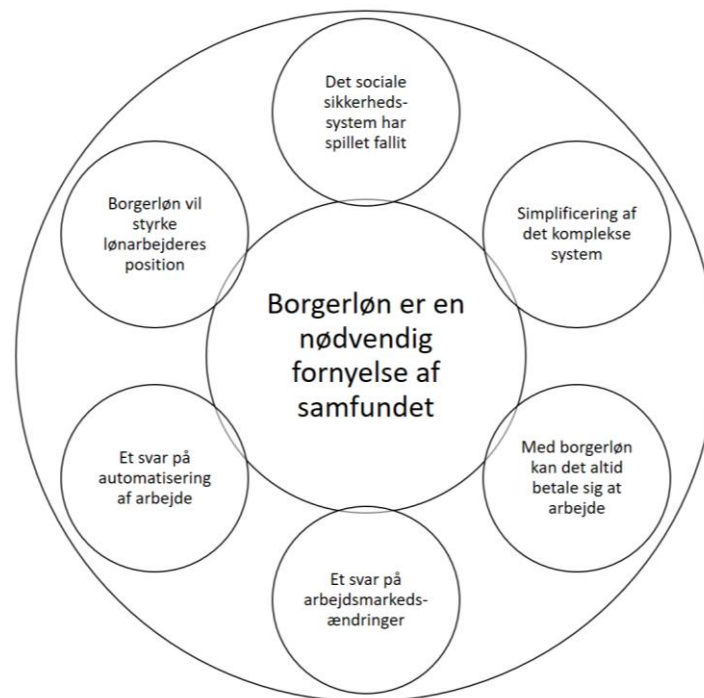
Livskvalitets- og arbejdsløshedsdiskursen indtager centrale pladser i LN, idet de to diskurser legitimerer fortællingen om lønararbejde. Samfundet organiseres altså omkring lønararbejde, dels fordi mennesker værdsætter og har brug for at arbejde, dels fordi arbejdsløshed er ødelæggende for såvel enkeltindivider som samfundet. Livskvalitets- og arbejdsløshedsdiskursen er gensidigt understøttende og udgør hinandens modstykker. Diskurserne fungerer som grundlæggende antagelser, som de øvrige diskurser implicit eller eksplicit hviler på. Systemdiskursen bidrager til LN i kraft af politikernes italesættelse af behovet for en reform, der eliminerer incitamentsfælder og modsvarer ændringer på arbejdsmarkedet, som truer normen om lønararbejde. Politikerne konstruerer en forbindelse mellem system-, incitaments- og arbejdsmarkedsdiskursen, idet borgerløn ifølge politikerne vil eliminere incitamentsfælder ved at gøre det økonomisk rentabelt at tage deltidsstillinger og midlertidige ansættelser. Borgerløn vil således bidrage til at opretholde normaliteten om lønararbejde. Man kan argumentere for, at deltidsarbejde og midlertidige stillinger vil svække lønarbejdets normalitetsskabende funktion og dermed udfordre LN (Christensen, 2000: 32). Jeg mener dog, at måden, hvorpå politikerne repræsenterer borgerløn, reproducerer en norm om lønararbejde, selvom atypiske ansættelser inkluderes i normalitetsbegrebet. Denne vurdering beror på politikernes understregning af, at hensigten med borgerløn er at få flere i lønararbejde, fordi mennesker har brug for at arbejde.

Automatiseringen af arbejde truer normaliteten om lønarbejde. Automatiseringsdiskursen bidrager til at understøtte LN, idet politikerne understreger, at borgerløn ikke har til hensigt at erstatte lønarbejde, men at understøtte en fordeling af arbejde ved at gøre det økonomisk rentabelt at bestride deltidsarbejde. Borgerløn vil således bidrage til at opretholde en normalitet om lønarbejde trods faldende arbejdstimer på fremtidens automatiserede arbejdsmarked. Fagbevægelses- og arbejdsvilkår diskursen bidrager til fortællingen, idet ordentlige arbejdsvilkår gør normen om lønarbejde attraktiv og antagelsen om, at lønarbejde giver livskvalitet, meningsfuld. Endelig bidrager opgivelsesdiskursen til at konstituere LN, da fravær af arbejdsmarkedetsrettet aktivering, der skal hjælpe udsatte borgere i lønarbejde, italesættes som en trussel mod samfundets sammenhængskraft.

6.2.2 Borgerløn er en nødvendig fornyelse af samfundet

Jeg finder, at en række af de identificerede diskurser tilsammen danner en positiv fortælling om borgerløn som en nødvendig fornyelse af samfundet. Fortællingen har væsentlige lighedstræk med den politisk-tekniske borgerlønsdiskurs, Christensen identificerer i 1990'ernes danske borgerlønsdebat, idet den ud fra et arbejdsmarkedsperspektiv repræsenterer borgerløn som en rationalisering af velfærdssystemet, der kan tilvejebringe besparelser, bekæmpe fattigdomsfælder og fremme beskæftigelsen for udsatte grupper, jf. afsnit 1.3.1. Figuren nedenfor illustrerer det overordnede videns- og betydningssystem, diskurserne konstruerer.

Den positive borgerlønsfortælling

Figur 18: Diskurserne kategoriserer borgerløn som en nødvendig reform.

Systemdiskursen har en bærende funktion i videns- og betydningssystemet, idet den fungerer som en bridging assumption; en grundlæggende antagelse, de øvrige diskurser i videns- og betydningssystemet hviler på (Fairclough, 2003: 57). Diskurserne, der bidrager til fortællingen, antager altså, at det sociale sikkerhedssystem har spillet fallit, hvorfor en reform er nødvendig. Systemdiskursen skaber således en meningsfuld sammenhæng i videns- og betydningssystemet, da den forbinder de øvrige diskurser. Diskursens brobyggende funktion kommer til udtryk ved, at de øvrige diskurser refererer til den ved at repræsentere borgerløn som en løsning på udfordringerne i systemet. I simplificeringsdiskursen repræsenteres borgerløn som en løsning på, at systemet er for bureaukratisk, mens borgerløn i incitamentsdiskursen repræsenteres som en løsning på incitamentsfælder, der er indbygget i systemet. Arbejdsmarkedsdiskursen repræsenterer borgerløn som et svar på ændringer på arbejdsmarkedet, som betyder, at systemet ikke modsvarer borgeres behov. Automatiseringsdiskursen bidrager til fortællingen, idet den kategoriserer borgerløn som et nødvendigt svar på automatisering af arbejde. Endelig kategoriserer arbejdsvilkårskursen borgerløn som nødvendig for at styrke lønarbejdere i de mest usikre arbejdsmarkedspositioner. Det fuldstændige overlap mellem de diskurser, der bidrager til den positive borgerlønsfortælling og LN, viser, at de to overordnede videns- og betydningssystemer understøtter hinanden. Den positive borgerlønsfortælling bidrager til at underbygge en normalitet om

lønarbejde samtidig med, at italesættelsen antager en normalitet om lønarbejde. Politikerne forstår altså spørgsmålet om borgerløn i forhold til, hvad borgerløn betyder for normen om lønarbejde.

6.2.2.1 Intertekstualitet

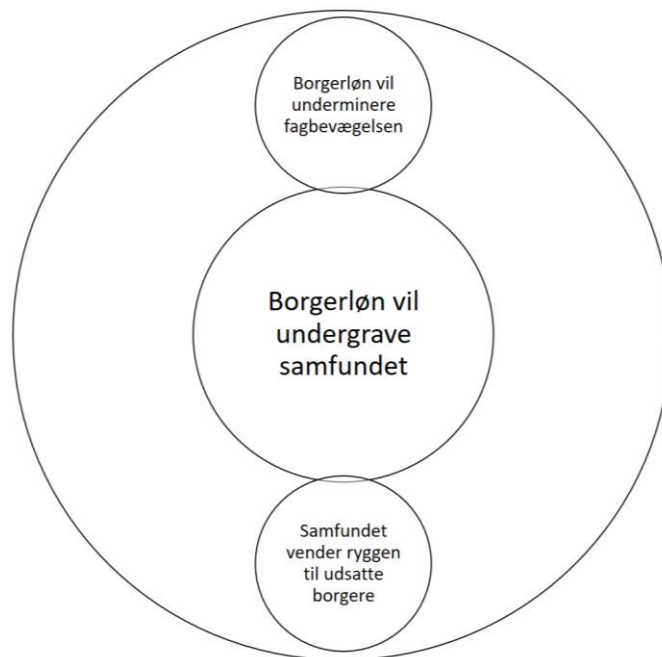
Sammensætningen af diskurser, der understøtter den positive borgerlønshistorie, indikerer, at teori om automatisering og prekariatet har influeret politikernes diskursive praksis. Politikernes brug af teorierne synes at være ubevidst, da intertekstualiteten tager form af abstrakt afrapportering, hvor politikerne gengiver generaliserede repræsentationer af argumenter fra automatiseringsteorien og prekariatsteorien uden at knytte argumenterne til litteraturen (Fairclough, 2003: 47; 54-55). Denne observation understøttes af, at flere finske politikere nævner, at fagpersoner og litteratur generelt har påvirket debatten om borgerløn i FI uden eksplicit at referere til nogen bestemt teori (Juvonen, 2016: 6; Sarkkinen, 2016: 5).

Politikerne repræsenterer ligesom prekariatsteorien borgerløn som et nødvendigt svar på strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet, der medfører usikkerhed for stadig flere borgere, som ikke er omfattet af det sociale sikkerhedssystems beskyttelse. På linje med GS påpeger VF endvidere, at borgerløn vil styrke arbejdstageres forhandlingsposition over for arbejdsgivere. Automatiseringsdiskursen afspejler automatiseringsteoriens repræsentation af borgerløn som et nødvendigt svar på, at den teknologiske udvikling vil føre til automatisering af arbejdspladser. Fælles for de to teorier er, at de, ligesom samtlige finske politikere, karakteriserer det sociale sikkerhedssystem som dyrt, bureaukratisk og utidssvarende og peger på nødvendigheden af en reform. Såvel Ford som GS fremhæver, at borgerløn udgør en effektiv samfundsmodel med lave administrationsomkostninger, der vil reducere bureaukrati og eliminere incitamentsfælder, hvilket er overensstemmende med simplificerings- og incitamentsdiskursen. Især CP og SP's fremstillinger reflekterer Fords argumentation, der lægger stor vægt på incitamentsstrukturer og understreger, at borgerløn skal udformes under hensyntagen til den protestantiske arbejdsetik, hvorfor ydelsesniveauet skal være relativt lavt.

6.2.3 Borgerløn undergraver samfundet

Jeg udleder en fagbevægelses- og en opgivelsesdiskurs, der bidrager til en fortælling om, at borgerløn undergraver samfundet. Førstnævnte repræsenterer fagbevægelsen som en vigtig samfundsinstitution, borgerløn vil undergrave, mens sidstnævnte fremstiller borgerløn som en trussel mod samfundets sammenhængskraft, fordi der ikke vil blive taget hånd om udsatte borgere. Nedenstående figur illustrerer videns- og betydningssystemet.

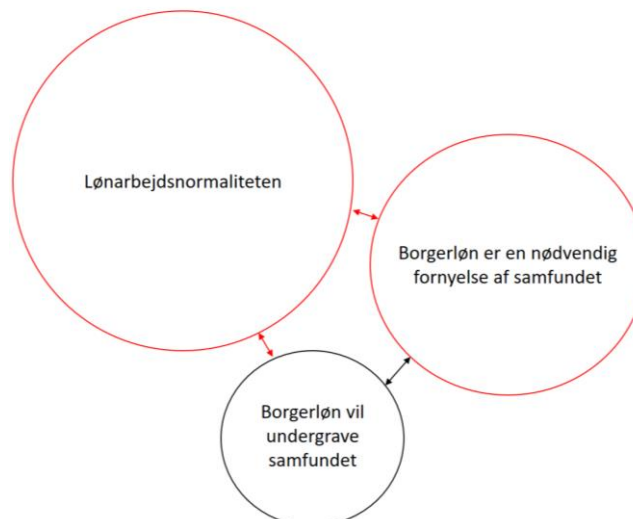
Den negative borgerlønsfortælling

Figur 19: Diskurserne kategoriserer borgerløn som samfundsundergravende.

De to diskurser overlapper med LN, og den negative borgerlønsfortælling reproducerer altså den dominerende fortælling om lønarbejde. Den negative borgerlønsfortælling udfordrer til gengæld den positive borgerlønsfortælling, da de to overordnede videns- og betydningssystemer udgør direkte modstridende og konkurrerende forståelsesrammer. Forholdet mellem de tre fortællinger er illustreret i figur 20.

Forholdet mellem de tre videns- og betydningssystemer

Figur 20: De røde videns- og betydningssystemer er dominerende, mens det sorte udfordrer den dominerende borgerlønsfortælling. De røde pile angiver, at videns- og betydningssystemerne reproducerer hinanden, mens den sorte pil angiver, at de udfordrer hinanden.

6.2.4 Mulighedsbetingelser

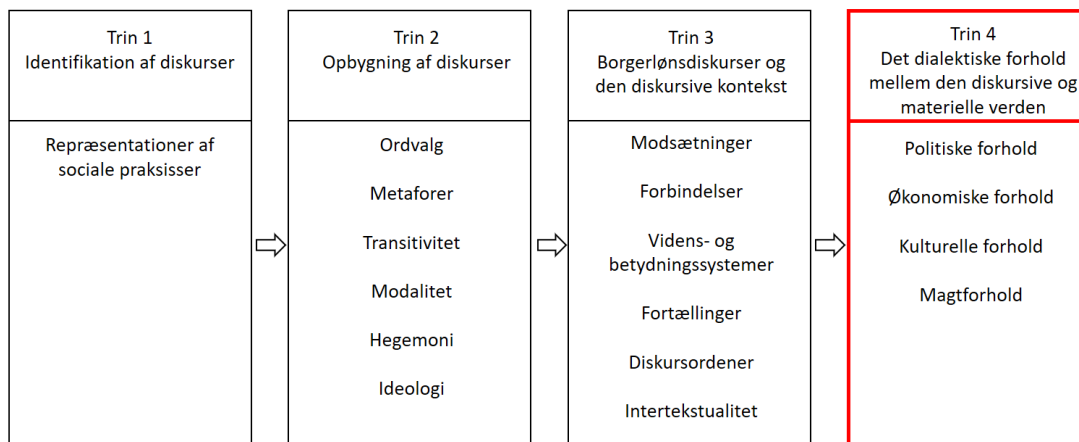
Da LN udgør politikernes dominerende forståelsesramme, strukturerer den det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn, hvorfor såvel den positive som den negative borgerlønsfortælling reproducerer en normalitet om lønarbejde. At politikerne repræsenterer borgerløn som en nødvendighed for opretholdelsen af samfundsnormen bidrager til at skabe gunstige mulighedsbetingelser for at samle et politisk flertal bag idéen. Dette kan bidrage til at forklare, hvorfor de diskurser, der tilskriver borgerløn positiv betydning, er hegemoniske, mens de diskurser, der tilskriver borgerløn negativ betydning har begrænset udbredelse. Kreativ diskursiv praksis, der transformerer den nationalpolitiske diskursorden og dermed skaber gunstige mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn, har altså vundet hegemoni.

Et andet forhold, der kan bidrage til at forklare de gunstige diskursive mulighedsbetingelser er, at politikerne ikke opfatter borgerløn som en fast størrelse, men en fleksibel model, der kan tilpasses de forskellige partiers værdi- og betydningssystemer, dvs. de partipolitiske diskursordener: "Is it a right wing basic income or is it a left wing basic income?" (Sarkkinen, 2016: 10). Samtlige politikere fremhæver, at der er bred opbakning til idéen om borgerløn, men at partierne opererer med forskellige borgerlønsmodeller (Sirén, 2016: 1-2; Sarkkinen, 2016: 6; 9-10; Tuppurainen, 2016: 1; Talja, 2016: 1; 5; Juvonen, 2016: 7). At flere borgerlønsmodeller eksisterer parallelt i debatten muliggør, at flere partier kan identificere sig med idéen om borgerløn. De forskellige partier repræsenterer altså borgerløn på måder, der reproducerer deres respektive partiers diskursordener. Med undtagelse af S knytter alle partier således idéen om borgerløn til deres parti (Sirén, 2016: 5-6; Sarkkinen, 2016: 3; 9; Talja, 2016: 1; 5). Den fleksible meningstilskrivelse bidrager derfor til at skabe et diskursivt mulighedsrum for et positivt meningsunivers om borgerløn på tværs af politiske skel og dermed gunstige betingelser for at samle et politisk flertal for borgerløn.

6.3 Diskursiv praksis og den materielle kontekst

Spørgsmålet om borgerløn fylder meget i den politiske debat i FI og udgjorde et centralt tema i den seneste valgkamp (Juvonen, 2016: 1; Talja, 2016: 1). Som det fremgik af indledningen påbegyndte FI den 1. januar 2017 et pilotforsøg med borgerløn med opbakning fra samtlige partier i Rigsdagen (Talja, 2016: 1; Sirén, 2016: 1-4; Tuppurainen, 2016: 2-3; Juvonen, 2016: 1; Sarkkinen, 2016: 9). Jeg vil i det følgende belyse det komplekse dialektiske samspil mellem den materielle og diskursive sociale kontekst, der har muliggjort pilotforsøg med borgerløn i FI.

Analysetrin 4

Figur 21: Den røde boks viser det analysetrin, jeg gennemfører i dette afsnit, og de dertilhørende nøglebegreber.

6.3.1 Den materielle kontekst

Politikernes opfattelse af udfordringer i den materielle kontekst er i høj grad overensstemmende, hvilket udbredelsen af system-, arbejdsløsheds-, arbejdsmarkeds- og automatiseringsdiskursen bevidner. Politikerne deler således en ”common ground”, der skaber gunstige mulighedsbetingelser for den positive borgerlønsfortælling, idet den muliggør konstruktionen af et sammenhængende videns- og betydningssystem og kategoriseringen af borgerløn som en nødvendig reform (Fairclough, 2003: 55). Christensen peger på, at det forbedrer mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn, hvis borgerløn tydeligt kobles til løsningen af konkrete væsentlige samfundsproblemer, som det er tilfældet i FI (Christensen, 2000: 281).

Et højt niveau af arbejdsløshed kan bidrage til at aktualisere spørgsmålet om borgerløn (Christensen, 2008: 27; Koistinen & Perkiö, 2014: 36; 40). I begyndelsen af 1990’erne blev FI ramt af en dyb økonomisk recession, hvor arbejdsløsheden steg fra 3,2 % i 1990 til 16,6 % i 1994, da arbejdsløshedsniveauet var på det højeste. Trods økonomisk genopretning, forblev arbejdsløsheden høj indtil slutningen af 1990’erne. Siden den internationale finanskrisen ramte i 2008 har arbejdsløsheden i FI været relativt høj, og arbejdsløshedsraten lå i 2016 på 9,4 %. Dertil kommer, at arbejdsløsheden er langt højere blandt unge, hvor den ligger på omtrent 20 % (Andersson & Kangas, 2005: 127-128; Koistinen & Perkiö, 2014: 25; 36; Lantz, 2015: 22-27; Kananen, 2014: 141-144; OECD, 2016). FI har altså gennem tiden været plaget af høj arbejdsløshed i både opgangs- og nedgangstider. Koistinen & Perkiö (2014) peger på, at især den høje arbejdsløshed i opgangstider har bidraget til at skabe en åbenhed over for alternative løsningsforslag, herunder borgerløn (Koistinen & Perkiö, 2014: 38). Det synes plausibelt, at den høje arbejdsløshed har bidraget til at skabe et gunstigt diskursivt mulighedsrum for positive

artikulationer om borgerløn, eftersom samtlige partier italesætter arbejdsløshed som en stor udfordring for FI.

Ifølge Kananen (2014) har neoliberalismen en stærk position i FI, hvilket i interviewene kommer til udtryk i et neoliberalistisk fokus på udbuddet af arbejdskraft gennem tilpasning af incitamentsstrukturer og aktiveringspolitik (Kananen, 2014: 161). Følgende illustrerer, hvordan aktiveringspolitikken påvirker det diskursive mulighedsrum:

“I think it is over all policy of the current government. Activating for example the unemployed [...] So some kind of similar ideas would probably be integrated in the basic income model, if it would be up to us” (Sirén, 2016: 5).

Citatet viser, at SP's meningsskabelse om aktiveringspolitikken er positiv, og både SP og VF fremhæver, at borgerløn er forenelig med aktiveringstiltag (Ibid.: 3; 5; Sarkkinen, 2016: 2; 3). Denne fremstilling kan hænge sammen med, at spørgeskemaundersøgelser viser, at den finske befolkning er særligt positive over for borgerløn, hvis villighed til at lønarbejde integreres i idéen (Andersson & Kangas, 2005: 120-126). Adskillelse mellem retten til en indkomst og villighed til at lønarbejde er ofte blevet mødt med moralsk indignation, fordi den protestantiske arbejdsetik er central for den finske kultur (Koistinen & Perkiö, 2014: 29; 34-35; 39). At den finske arbejdskultur påvirker det diskursive mulighedsrum for repræsentationer af borgerløn finder desuden understøttelse i LN, der kan ses som et udtryk for den protestantiske arbejdsetik.

Fagbevægelsen er forholdsvis indflydelsesrig i FI, hvor omtrent en million finner er medlem af en fagforening (Kananen, 2014: 80; Lantz, 2015: 27-28). Fagbevægelsesdiskursen vidner om, at fagbevægelsens politiske indflydelse begrænser mulighedsrummet for diskurser om borgerløn. Dette gælder især for S og VF, eftersom disse partier er mere knyttet til fagbevægelsen end de øvrige partier. Fagbevægelsen har traditionelt være modstander af idéen om borgerløn, men der er indikationer på et begyndende holdningsskifte i dele af fagbevægelsen, som kan bidrage til at skabe et mulighedsrum for positive diskurser om borgerløn (Andersson & Kangas, 2005: 116).

Et andet forhold, der giver positive diskurser om borgerløn gunstige mulighedsbetingelser, er den store folkelige opbakning. I de seneste år er borgerløn blevet dækket i medierne, og der har været en række civilsamfundsaktiviteter og kampagner, der har holdt gang i debatten om borgerløn. I 2015 støttede 69 % af den finske befolkning idéen om borgerløn (Koistinen & Perkiö, 2014: 32-33; 38; Andersson & Kangas, 2005: 119-120; Politiken, 26-12-16). S karakteriserer sågar borgerløn som en populistisk idé:

“Because it's such a fashionable idea. You are following trends when you talk about basic income [...] And everybody are excited about the basic income. So there are many party members among the membership and electorate, who think that for the popularity [that is] for the support for the party, we should also be developing the basic income” (Tuppurainen, 2016: 2-3).

Den folkelige opbakning bidrager til skabelsen af et tværpolitisk positivt meningsunivers om borgerløn, som skaber gunstige betingelser for at samle et politisk flertal for borgerløn.

6.3.2 Magtforhold

Ligesom i DK naturaliserer den ideologiske LN en asymmetrisk magtrelation mellem arbejdsløse og lønarbejdere, da LN kategoriserer arbejdsløse som afvigere fra samfundsnormen. Dette kommer til udtryk i de subjektpositioner, politikernes diskursive praksis konstruerer. Politikerne konstruerer tre væsentlige subjektpositioner i de hegemoniske diskurser: 1) Den nyttekalkulerende borger, som på baggrund af en økonomisk afvejning vurderer, om det kan betale sig at arbejde og udnytter systemet uden moralske skrupler 2) Den ressourcetsvage og økonomisk trængte borger, der lever i social isolation med sociale og psykiske problemer 3) Borgeren med en høj arbejdsmoral, som ønsker og værdsætter lønarbejde. Politikerne konstruerer en modsætning mellem den moralske lønarbejder og den nyttekalkulerende arbejdsløse samt mellem den ressourcestærke lønarbejder og den ressourcetsvage arbejdsløse.

De tre partier i den finske regeringskoalition ønsker borgerløn på et ydelsesniveau, der er lavere end det eksisterende ydelsesniveau for overførselsindkomster (Juvonen, 2016: 2; Sirén, 2016: 4; 2; Talja, 2016; Tuppurainen, 2016: 3). Regeringspartiernes borgerlønsmodel vil altså stille borgere, der modtager sociale overførselsindkomster værre økonomisk. Borgerløn kan derfor skærpe det ulige magtforhold mellem arbejdsløse og lønarbejdere, idet arbejdsløse vil modtage en lavere understøttelse, mens lønarbejdere vil modtage understøttelsen som supplement til deres lønindtægt. Alligevel repræsenterer CP og DSF borgerløn som en samfundsmodel, der vil gavne alle borgere, hvilket indikerer, at diskursen har vundet hegemoni gennem samtykke (Talja, 2016: 8; Juvonen, 2016: 8).

Konstruktionen af den nyttemaksimerende subjektposition legitimerer indførelse af borgerløn på et relativt lavt ydelsesniveau: “I would say it [the main argument] is making working always profitable. This is also an argument that my party has on the level of the support” (Sirén, 2016: 3-4).

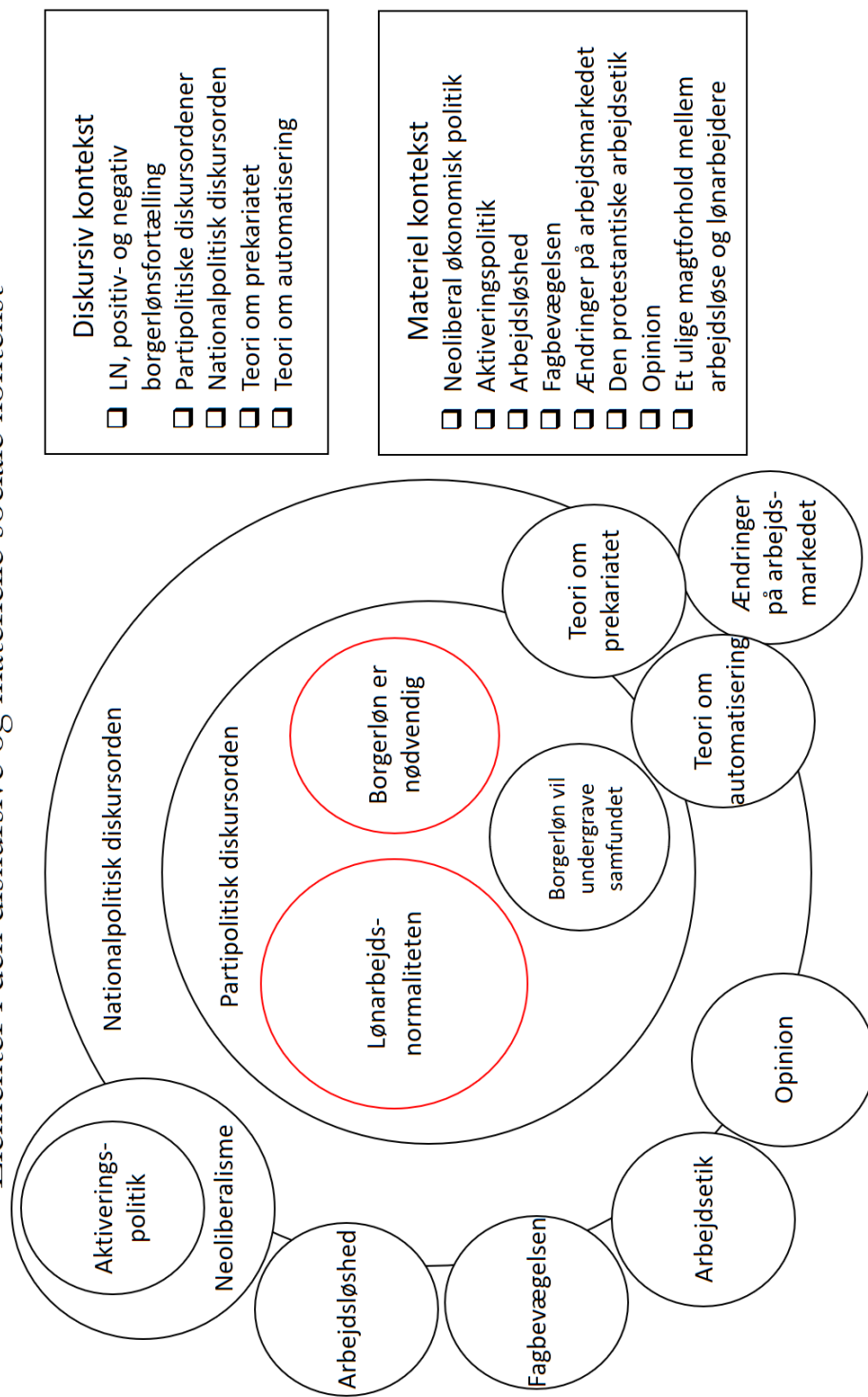
Konstruktionen af den ressourcetsvage subjektposition legitimerer integrering af modydelser (aktivering) i idéen om borgerløn, da den ressourcetsvage borger har et stort behov for hjælp fra samfundet.

Gennem en relativt lav ydelse og overvejelser om integrering af modydelser, kan man argumentere for, at den arbejdstvang, som borgerløn i teorien gør op med, de facto opretholdes. De politiske diskurser om borgerløn disciplinerer altså den arbejdsløse borger til at indordne sig efter en norm om lønarbejde. I afsnit 6.2.2.1 viste jeg, at især CP og SP's diskursive praksis afspejler automatiseringsteoriens argumentation. Ligesom regeringspartierne konstruerer Ford en modsætning mellem den dovne snylter og den flittige lønarbejder, der lever op til samfundets arbejdsmoral. Modsætningen tjener ligeledes som begrundelse for et lavt ydelsesniveau og eventuel integrering af modydelser (Ford, 2015: 263-269). Lighedspunkterne med regeringspartiernes diskursive praksis indikerer, at automatiseringsteorien bidrager til at skabe gunstige mulighedsbetingelser for realisering af en borgerlønsmodel, der producerer og reproducerer ulige magtrelationer i samfundet.

6.4 Opsummering

Jeg udleder syv borgerlønsdiskurser, hvoraf fem tilskriver borgerløn positiv betydning, mens to tilskriver borgerløn negativ betydning. Nedenstående figur illustrerer væsentlige elementer i den diskursive og materielle kontekst, der påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. De to hegemoniske videns- og betydningssystemer, teori om prekariatet og automatisering, opinionen, arbejdsmarkedsændringer og arbejdsløshed påvirker mulighedsbetingelserne positivt, mens det konkurrerende negative videns- og betydningssystem og til dels fagbevægelsen påvirker mulighedsbetingelserne negativt. At den hegemoniske italesættelse af borgerløn reproducerer den neoliberalistiske politiske linje, aktiveringspolitik og den finske arbejdetik, bidrager ydermere til at skabe gunstige mulighedsbetingelser.

Elementer i den diskursive og materielle sociale kontekst

Figur 22: Væsentlige diskursive og materielle elementer i den sociale kontekst, der påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn i DK.

7. Sammenligning

Jeg vil i dette kapitel sammenligne analysefundene i kapitel fem og seks og diskutere, hvad borgerlønssdiskurserne og den diskursive og materielle kontekst betyder for mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn i DK og FI. Jeg besvarer således specialets problemformulering: Hvilke ligheder og forskelle er der mellem politiske diskurser om borgerløn og den sociale kontekst i DK og FI, og hvordan påvirker det mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn?

7.1 Politiske diskurser om borgerløn

I begge lande finder jeg, at en række borgerlønssdiskurser bidrager til at konstruere et videns- og betydningssystem, der kategoriserer borgerløn som en samfundsundergravende model. Den negative borgerlønssfortælling har dog en betydeligt stærkere position i DK, hvor samtlige hegemoniske diskurser understøtter den. Dette står i skarp kontrast til i FI, hvor kun to diskurser med begrænset udbredelse producerer og reproducerer fortællingen. I FI konstruerer de hegemoniske borgerlønssdiskurser derimod et videns- og betydningssystem, der kategoriserer borgerløn som en nødvendig fornyelse af samfundet. Til sammenligning tilskriver to borgerlønssdiskurser i DK borgerløn positiv betydning, og til forskel fra i FI kategoriserer de borgerløn som en efterstræbelsesværdig og ikke nødvendig fornyelse. Dette betyder, at idéen om borgerløn fremstår mere aktuel i FI, hvilket bidrager til at skabe gunstigere betingelser for udbredelse af idéen. I DK har konventionel status quo diskursiv praksis, der reproducerer den nationalpolitiske diskursorden, altså vundet hegemoni, mens kreativ transformerende diskursiv praksis i FI har opnået hegemonisk status. De hegemoniske borgerlønssdiskurser påvirker dermed mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn negativt i DK og positivt i FI.

7.2 Den diskursive kontekst

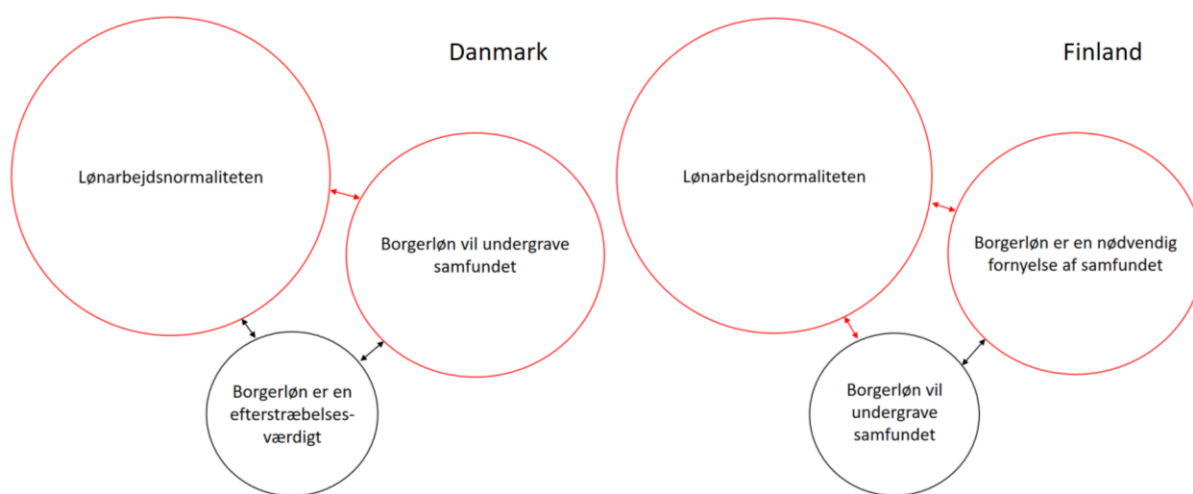
I både DK og FI finder jeg, at LN, teori om borgerløn og de partipolitiske diskursordener udgør elementer i den diskursive kontekst, der påvirker italesættelsen af borgerløn.

7.2.1 Lønarbejdsnormaliteten

En væsentlig lighed mellem de diskursive kontekster i de to lande er, at samtlige hegemoniske diskurser (både borgerlønssdiskurser og diskurser i konteksten) bidrager til at konstruere et overordnet videns- og betydningssystem, der kategoriserer lønarbejde som normalitet og mangel på lønarbejde som afvigende og skadeligt. Det betyder, at LN i begge lande udgør en dominerende forståelsesramme, der skaber et diskursivt mulighedsrum for repræsentationer af borgerløn, der reproducerer en norm om lønarbejde, mens den begrænser mulighedsrummet for repræsentationer, som udfordrer normen. Som

nedenstående figur illustrerer, påvirker LN derfor mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn forskelligt i de to lande, da de diskurser, der i DK bidrager til en positiv fortælling om borgerløn udfordrer normaliteten om lønarbejde, mens de i FI repræsenterer borgerløn som en styrkelse af normen om lønarbejde. I DK skaber LN ikke bare ugunstige betingelser for de diskurser, der tilskriver borgerløn positiv betydning, men også gunstige betingelser for den negative borgerlønfortælling.

Forholdet mellem videns- og betydningssystemer i Danmark og Finland

Figur 23: De røde videns- og betydningssystemer er dominerende, mens de sorte udfordrer de dominerende fortællinger. De røde pile angiver, at videns- og betydningssystemerne reproducerer hinanden, mens de sorte pile angiver, at de udfordrer hinanden.

I både DK og FI hviler LN på en diskurs om, at lønarbejde giver livskvalitet. Der er imidlertid en afgørende forskel mellem måden, hvorpå lønarbejde italesættes i DK og FI. I DK skelner politikerne ikke mellem forskellige typer af lønarbejde og arbejdsmarkedet repræsenteres som et inkluderende fællesskab for alle. I modsætning hertil er der i FI politisk konsensus om, at strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet betyder, at et stigende antal borgere er tvunget til at træde ind og ud af arbejdsmarkedet som konsekvens af atypiske ansættelser, samt at korttids- og deltidsarbejde medfører, at lønarbejde ikke nødvendigvis sikrer borgere en tilstrækkelig indkomst. Ydermere gør atypiske ansættelser det svært at genoptjene ret til dagpenge. Ændringerne på arbejdsmarkedet implicerer derfor, at lønarbejde ikke giver alle borgere samme grad af livskvalitet i det eksisterende system, hvilket truer den grundlæggende antagelse, som samfundets norm om lønarbejde er funderet på. De finske politikeres erkendelse heraf kan argumenteres at bidrage til at skabe særligt gunstige mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn, fordi borgerløn fremstår som en forudsætning for opretholdelsen af LN.

I forlængelse heraf kan man diskutere, hvorvidt analysekonklusionen om, at de finske regeringspartiers diskursive praksis producerer og reproducerer ulige magtstrukturer i samfundet, hviler på en forældet betydningsstruktur. Prekariatet, der hverken kan karakteriseres som lønarbejdere eller arbejdsløse i traditionel forstand, overskrider den dualistiske betydningsstruktur mellem arbejdsløse og lønarbejdere. Argumentet om, at en lav borgerlønsydelse stiller arbejdsløse værre, bygger en præmis om, at arbejdsløse i det eksisterende sociale sikkerhedssystem er berettigede til arbejdsløshedsunderstøttelse, hvilket prekariatsteorien anfægter. Da prekariatet ifølge GS tæller mindst en fjerdedel af den voksne befolkning i mange lande, og andelen er stigende, kan man argumentere for, at en vurdering af borgerløns evne til at transformere magtrelationer snarere bør tage udgangspunkt i de magtstrukturer, der undertrykker prekariatet frem for i magtrelationen mellem arbejdsløse og lønarbejdere. Dette er i overensstemmelse med VF's udlægning, ifølge hvilken den nye udsatte gruppe i det finske samfund, som progressive kræfter bør kæmpe for, er borgere med en prekær arbejdsmarkedsstatus (Sarkkinen, 2016: 11). Ved at lægge en betydningsstruktur, der er genereret fra GS' teoriapparat, til grund for vurderingen af borgerløns magttransformerende potentiale kan man, trods et relativt lavt ydelsesniveau og overvejelser om integrering af visse betingelser, argumentere for, at borgerløn vil forbedre prekariatets vilkår ved at sikre en fast og forudsigelig indtægt.

At italesættelsen af borgerløn bidrager til en udvidelse af det finske normalitetsbegreb ved at inkludere atypiske ansættelser, ændrer dog ikke på, at konstruktionen af den snyltende, nyttekalkulerende subjektposition stigmatiserer samfundsgrupper og reproducerer et ulige magtforhold mellem borgere i og uden lønarbejde. GS fremhæver netop arbejdsløse og socialt udsatte og syge borgere som samfundets absolutte underklasse, hvilket understreger analysekonklusionens fortsatte relevans og aktualitet (Standing, 2011: 13).

7.2.2 De partipolitiske diskursordener

Idet de interviewede politikere repræsenterer deres respektive partier i interviewene, begrænser deres partiers respektive diskursordener politikernes udsyn, og hvad der er muligt at sige for politikerne. En væsentlig forskel mellem italesættelsen af borgerløn i DK og FI er, at borgerløn i DK primært repræsenteres som en venstreorienteret politisk idé, mens samtlige partier i FI repræsenterer borgerløn som en fleksibel idé, der kan tilpasses de respektive partiers værdi- og betydningssystemer. De højreorienterede partier i DK synes derfor mere tilbøjelige til at tage afstand fra borgerløn. På denne baggrund kan man slutte, at den fleksible meningstilskrivelse i FI tilsyneladende udvider det diskursive mulighedsrum for repræsentationer af borgerløn, hvilket bidrager til at skabe gunstige muligheds-

betingelser for at samle et politisk flertal for borgerløn. I modsætning hertil indsnævrer den faste meningstilskrivelse i DK mulighedsrummet og bidrager til at skabe ugunstige mulighedsbetingelser.

7.2.3 Intertekstualitet

Som vist i analysen afspejler den positive borgerlønsfortælling i DK perspektiver fra prekariatsteorien, mens den i FI både reflekterer dele af automatiserings- og prekariatsteorien. De diskurser, der bidrager til at skabe et positivt meningsunivers om borgerløn, trækker altså på nyere borgerlønsliteratur, jf. kapitel fire. Det indikerer, at denne litteratur understøtter en positiv meningsskabelse om borgerløn, der forbedrer mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn. Dette billede understøttes af, at RV's socialordfører fortæller, at et partimedlem i RV er positivt indstillet over for borgerløn efter at have læst ny litteratur om borgerløn. Socialordføreren er ikke sikker på teoretikerens navn, men mener, at det formentlig er GS (Jelved, 2016: 2).

RV's socialordfører forbinder borgerløn med "Oprør fra midten" (1978), som jeg omtalte i kapitel fire, mens EL gengiver argumenter for borgerløn, der afspejler Wrights socialistiske argumentation for borgerløn (Jelved, 2016: 6; Sørensen, 2016: 4). At politikerne fremdrager argumenter, der er blevet formuleret i 1970'erne kan bidrage til at forklare, at et flertal af de danske politikere ikke opfatter borgerløn som aktuelt og ej heller knytter det til løsningen af aktuelle samfundsudfordringer til forskel fra de finske politikere. Ifølge Christensen kan det sågar skabe ugunstige betingelser for realisering af borgerløn, at mange danske politikere forbinder borgerløn med "Oprør fra midten" (Christensen, 2000: 337).

Intertekstualitet er nødvendigvis selektivt, da intertekstualitet er et spørgsmål om rekontekstualisering, dvs. at anvende en tekst i en anden kontekst (Fairclough, 2003: 51; 55). Den selektive intertekstualitet er tydelig i interviewempirien, hvor de danske politikere trækker på andre elementer fra prekariatsteorien end de finske. Hvor den danske positive fortælling om borgerløn tilsyneladende henter inspiration i argumenterne om, at der er behov for en udvidelse af arbejdsbegrebet, samt at borgerløn frisætter borgere fra det sociale sikkerhedssystems paternalistiske kontrolmekanismer, henter de finske politikere især inspiration i GS' kortlægning af strukturelle arbejdsmarkedsændringer. Måden, hvorpå de finske politikere trækker på automatiserings- og prekariatsteorien, kan argumenteres at have bidraget til at skabe et særligt gunstigt diskursivt mulighedsrum i FI. Årsagen hertil er, at både Ford og GS identificerer en samfundsudvikling, der kræver politisk handling, som indgår i de finske politikeres argumentation for borgerløn. Hvor den positive borgerlønsfortælling i DK trækker på argumenter, der

bidrager til at kategorisere borgerløn som efterstræbelsesværdigt, trækker den positive fortælling i FI altså på argumenter, der bidrager til at kategorisere borgerløn som en nødvendig politisk handling. Man kan på denne baggrund argumentere for, at intertekstualitet i FI skaber gunstigere betingelser for realisering af borgerløn end intertekstualitet i DK.

At politikerne deltager i interviewene i egenskab af repræsentanter for deres partier har betydning for intertekstualitet, idet politikerne trækker på litteraturen på en måde, der understøtter deres partipolitiske overbevisninger (Fairclough, 2003: 55). Politikerne vægter altså litteraturens argumenter forskelligt, afhængigt af deres partis værdi- og betydningssystem. Der er således især genklang af automatiseringsteoriens klassiske liberalistiske fremstilling af borgerløn i det liberale CP og det liberalkonservative SP's repræsentationer af borgerløn. Hvor FI's borgerlige regeringspartier fremhæver GS' argument om, at borgerløn vil gøre det økonomisk rentabelt at tage korttids- og deltidsarbejde, betoner det venstreorienterede parti, VF, at borgerløn vil give sikkerhed til borgere i en udsat arbejdsmarkedsposition samt styrke lønarbejderes forhandlingsposition over for kapitalen. Til forskel fra de finske partier fremhæver AL og EL prekariatsteoriens argument om, at borgerløn skal understøtte en udvidelse af arbejdsbegrebet. Mens de finske politikere trækker på GS' teoriapparat på en måde, der er forenelig med en normalitet om lønarbejde, trækker AL og EL på teorien på en måde, der udfordrer LN. Teorier om borgerløn i den diskursive kontekst påvirker altså politikernes diskursive praksis forskelligt afhængigt af partiernes diskursordener.

Det synes kontraintuitivt, at de finske politikere trækker på ideologisk modstridende litteratur; hhv. litteratur, hvis forsvar for borgerløn tager afsæt i den klassiske liberalisme (Ford), og litteratur, hvis forsvar for borgerløn tager afsæt i en kritik af den neoliberale kapitalisme (GS). NF peger da også på, at den selektive intertekstualitet kan give anledning til en spænding mellem den intertekstuelle afrapportering af en tekst og den originale tekst (Fairclough, 2003: 48-49). Man kan argumentere for, at der er en spænding mellem måden, hvorpå de finske politikere bruger prekariatsteorien, og GS' originale argumentation, idet de finske politikere dels ikke afrapporterer teoriens kapitalismekritiske aspekt, dels ikke afrapporterer argumentet om en udvidelse af arbejdsbegrebet. Det er især interessant, at det venstreorienterede parti, VF, ligesom de borgerlige regeringspartier negligerer teoriens kapitalisme- og arbejdsbegrebskritiske aspekter. Man kan argumentere for, at udeladelsen af disse aspekter virker underminerende for teoriens magttransformerende kritiske potentiale; politikerne anvender elementer fra teorien til at legitimere en italesættelse af borgerløn, der fremmer de selvsamme neoliberale magtstrukturer, teorien er sat i verden for at transformere. De finske politikere trækker altså

på litteraturen på en måde, der kan argumenteres at skabe gunstige betingelser for realisering af en borgerlønsmodel, der producerer og reproducerer ulige magtrelationer mellem arbejdsløse og lønarbejdere. Omvendt trækker AL og EL i DK på prekariatsteorien på en måde, der har potentiale til at transformere det ulige magtforhold.

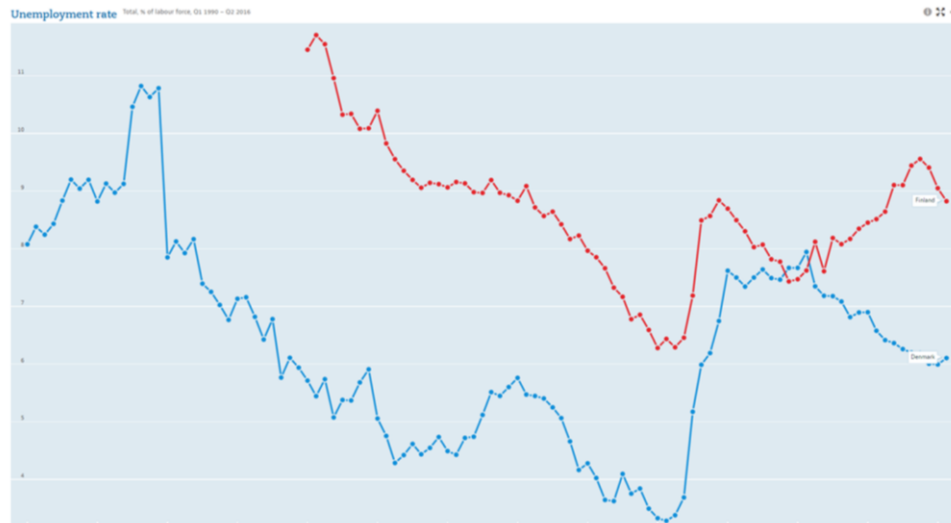
7.3 Den materielle kontekst

Den danske universelle velfærdsstat har en lang historie og ukrænkelig status sammenlignet med den finske, der først blev konsolideret som universel i 1980'erne (Larsen & Andersen, 2015: 9; Kongshøj, 2015: 163; Kananen, 2014: 76-77). Pga. borgerløns universelle karakter er idéen blevet fremstillet som en naturlig videreudvikling af den universelle velfærdsstat, hvorfor borgerløn i teorien kunne forventes at have gunstigere mulighedsbetingelser i DK end i FI, der har færre universelle ydelser.

Velfærdsstatens ukrænkelige status kan dog samtidig betyde, at borgerløn opfattes som et brud med grundlæggende velfærdsstatslige principper (Andersson & Kangas, 2005: 112-114; 127-128). Man kan argumentere for, at dette finder understøttelse i interviewempirien. I FI italesættes borgerløn som en tiltrængt reform af velfærdsstaten, mens idéen i DK italesættes som en krænkelse af ret og pligt og selvforsørgelsesprincippet: ”Men for at vores velfærdssamfund skal kunne eksistere både nu og i fremtiden, er vi nødt til at stille krav. Krav til, at dem, der er i stand til at forsørge sig selv og sine nærmeste, netop gør det” (Holst, 2016: 1). Af citatet fremgår det, at V opfatter borgerløn som et brud med rådigheds- og selvforsørgelsesprincippet, der repræsenteres som forudsætninger for velfærdsstatens fortsatte beståen. At den danske velfærdsstat er ukrænkelig italesættes sågar af Folketingets mest liberale parti, LA: ”Den allervigtigste det er jo, hvordan vi sørger for, at vores velfærdssamfund kan bibeholdes på kvalitetsniveau” (Malkowski, 2016: 6). Dette vidner om en politisk konsensus herom, og det synes dermed plausibelt, at velfærdsstatens status har betydning for måden, hvorpå borgerløn repræsenteres, og de diskursive mulighedsbetingelser i DK og FI.

Som argumenteret i afsnit 6.3.1 har høj arbejdsløshed i FI bidraget til at skabe en åbenhed over for alternative løsningsforslag. Som det fremgår af nedenstående graf, har FI gennem tiden i højere grad været plaget af arbejdsløshed end DK. Dette kan bidrage til at forklare, hvorfor der er gunstigere mulighedsbetingelser for realisering af borgerløn i FI end DK (Pedersen, 2015: 31; Kananen, 2014: 141-144; Andersen, 2016: 13-14; OECD, 2016; Westergård-Nielsen, 2016: 99).

Udvikling i arbejdsløshed i Danmark og Finland

Graf 2: Udvikling i arbejdsløshedsrate i Finland og Danmark fra hhv. 1998 til 2016 og 1990 til 2016. Finland er markeret med rød og Danmark er markeret med blå (OECD, 25-11-16).

I både DK og FI afspejler den hegemoniske diskursive praksis neoliberalismen. I DK italesættes et modsætningsforhold mellem den neoliberalistiske målsætning om et øget arbejdsudbud og borgerløn, mens borgerløn i FI italesættes som en styrkelse af målsætningen. På denne baggrund kan man argumentere for, at den politiske og økonomiske materielle kontekst begrænser det diskursive mulighedsrum for positive artikulationer om borgerløn til diskurser, der er i overensstemmelse med et neoliberalistisk tankesæt. I tråd med det neoliberale paradigme er den nuværende social- og arbejdsmarkedspolitiske linje aktiveringspolitik i både DK og FI. Da borgerløn i teorien gør op med aktiveringspolitikken kunne man forvente, at den aktiveringspolitiske linje ville give positive borgerlønsdiskurser sværere vilkår i FI, hvor aktiveringspolitikken har en stærkere position end i DK (Andersson & Kangas, 2005: 112-113; Kananen, 2014: 154; 161). Dette lader imidlertid ikke til at være tilfældet, da borgerløn i DK italesættes som et brud med aktiveringspolitikken, mens to partier i FI peger på muligheden for at integrere aktiveringstiltag i idéen om borgerløn. I FI er der altså en tendens til, at borgerløn italesættes som en ny måde at opnå politiske målsætninger, mens det i DK italesættes som et opgør med politiske målsætninger. Denne observation understøttes af, at der i FI er indikationer på en begyndende diskursiv forandring, hvor fagbevægelsen tager idéen om borgerløn under sine vinger i kampen for udsatte lønarbejderes vilkår frem for at repræsentere borgerløn som en trussel mod fagbevægelsens eksistensgrundlag. Som indledningsvist beskrevet peger Koistinen & Perkiö netop på, at det kan være en barriere for implementering af politiske idéer, hvis de bliver opfattet som radikale afvigelser fra det eksisterende, som det er tilfældet i DK.

7.4 Opsamling

I DK identificerer jeg otte diskurser om borgerløn og syv diskurser om andre sociale praksisser i den diskursive kontekst. Til sammenligning identificerer jeg i FI syv diskurser om borgerløn og tre diskurser i den diskursive kontekst. På baggrund af en analyse af diskursernes lingvistiske og semiotiske opbygning samt forbindelser og modsætningskonstruktioner finder jeg, at en række diskurser i begge lande bidrager til at konstruere et sammenhængende videns- og betydningssystem, som jeg kalder for en negativ borgerlønsfortælling. Den negative borgerlønsfortælling kategoriserer borgerløn som samfundsundergravende. Jeg finder desuden, at en række diskurser i begge lande konstruerer et konkurrerende videns- og betydningssystem, som jeg kalder for en positiv borgerlønsfortælling. I DK kategoriserer den positive fortælling borgerløn som efterstræbelsesværdig, mens den i FI kategoriserer borgerløn som nødvendig. Styrkeforholdene mellem de positive og negative borgerlønsfortællinger adskiller sig dog afgørende i de to lande. I DK er de diskurser, der bidrager til at konstruere det negative meningsunivers, hegemoniske, hvorfor den negative borgerlønsfortælling er dominerende, mens de, der modsat konstruerer det positive meningsunivers, er moddiskurser, som udfordrer den politiske konsensusforståelse af spørgsmålet om borgerløn. Dette står i skarp kontrast til FI, hvor samtlige hegemoniske borgerlønsdiskurser bidrager til at konstruere det positive meningsunivers om borgerløn, og moddiskurserne tilskriver borgerløn negativ betydning. De hegemoniske borgerlønsdiskurser bidrager altså i DK til at skabe ugunstige betingelser for realisering af borgerløn, mens de i FI bidrager til at skabe gunstige betingelser.

I begge lande finder jeg, at borgerlønsdiskurser i et samspil med diskurser i den diskursive kontekst konstruerer et tredje videns- og betydningssystem, som jeg kalder LN. LN udgør en dominerende forståelsesramme for politikerne, hvorfor den begrænser det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn således, at borgerlønsdiskurser, der producerer og reproducerer en normalitet om lønarbejde, har gunstigere mulighedsbetingelser end diskurser, der udfordrer normaliteten om lønarbejde. De hegemoniske borgerlønsdiskurser reproducerer da også i begge lande LN. En væsentlig forskel, der har bidraget til at skabe gunstigere mulighedsbetingelser i FI, er, at de finske politikere i modsætning til de danske skelner mellem forskellige typer af lønarbejde. Da atypiske ansættelser indebærer en risiko for periodevis arbejdsløshed uden understøttelse og lønarbejde, der ikke sikrer en tilstrækkelig indkomst, fremstår borgerløn som en nødvendighed for, at det fortsat skal være meningsfuldt for alle at tage lønarbejde og dermed opretholdelse LN.

De forskellige partiers diskursordener begrænser det diskursive mulighedsrum til artikulationer, der er i overensstemmelse med partiernes værdi- og betydningssystemer. Eftersom politikerne opfatter borgerløn som en partineutral idé, har borgerlønsdiskurser derfor bedre mulighedsbetingelser i FI end i DK. Endelig udgør teori om borgerløn elementer i den diskursive kontekst, som påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn. Empirien tyder på, at det skaber gunstige mulighedsbetingelser, når politikerne trækker på nyere litteratur om borgerløn. Dette gælder især, hvis de som i FI finder inspiration i argumenter, der repræsenterer borgerløn som et nødvendigt svar på aktuelle samfundsudfordringer. Endvidere trækker de finske politikere til forskel fra de danske politikere på argumenter, der skaber gunstige mulighedsbetingelser for realisering af en borgerlønsmodel, der producerer og reproducerer ulige magtrelationer i samfundet.

Endelig påvirker den politiske, økonomiske og kulturelle materielle kontekst også mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn i kraft af det dialektiske forhold mellem borgerlønsdiskurser, den diskursive kontekst og den materielle kontekst. I DK og FI begrænser den materielle kontekst det diskursive mulighedsrum for artikulationer om borgerløn til artikulationer, der er i overensstemmelse med dominerende politiske, økonomiske og kulturelle tendenser. Der er imidlertid en række forhold i den finske materielle kontekst, som adskiller sig fra den danske, som bidrager til at skabe et diskursivt mulighedsrum for diskurser, der tilskriver borgerløn positiv betydning. Dertil kommer, at de finske politikere italesætter borgerløn som et tiltag, der har til hensigt at opnå eksisterende politiske målsætninger, mens de danske politikere italesætter borgerløn som et brud med eksisterende målsætninger.

8. Refleksion over valg og fravalg

Interviewgenren har betydning for analysekonklusionerne, idet den giver teksterne, der er genstand for analyse, en særlig tekststruktur, der følger min interviewguide. Mine spørgsmål begrænser politikernes tankestrømme, fordi de udgør en ramme, som politikerne skal tænke idéen om borgerløn inden for, samtidig med at de fremprovokerer tankestrømme og stillingtagen. Som forsker medproducerer jeg altså de diskursive begivenheder, der bliver til i et samspil mellem min og politikernes diskursive praksis. Politikernes artikulationer afhænger af, hvordan politikerne forstår mine spørgsmål, sindsstemning og aktuelle viden på interviewtidspunktet. Særligt i DK, hvor partierne på interviewtidspunktet ikke har en officiel linje i forhold til borgerløn, afspejler politikernes diskursive praksis ikke nødvendigvis velovervejede, stabile holdninger. Den kontekstafhængige interviewgenre indebærer derfor en risiko for, at jeg undervurderer eller overvurderer artikulationer.

Dette understøttes af, at AL i et debatindlæg, som bl.a. min interviewperson har forfattet efter interviewet, lægger stor vægt på lighed og frihed, som jeg ikke identificerer som selvstændige diskurser i interviewtransskriptionerne. Dertil kommer, at debatindlægget tager afsæt i Fords argumentation for borgerløn, som ikke bliver nævnt i mit interview med AL (Politiken, 19-12-16). Ydermere peger S på bekæmpelse af fattigdom som et hovedargument for borgerløn, der fremføres i den finske borgerlønsdebat (Tuppurainen, 2016: 1). Interviewpersonen tager selv afstand fra argumentet, og jeg finder ikke en diskurs om fattigdomsbekæmpelse i interviewene med de finske politikere. At specialets analysekonklusioner tegner et øjebliksbillede understreges desuden af, at jeg dagen efter mit interview med DSF modtog en mail fra den interviewede politiker, der skrev, at hun netop havde været til et udvalgsmøde, hvor hun havde fået nye perspektiver og ny viden om borgerløn.

De politiske diskurser om borgerløn, som jeg udleder i analysen, tegner et billede af et nærmest ubetinget positivt meningsunivers om borgerløn i FI hos fire ud af fem partier. Flere politikere udtrykker bærelse og stolthed over den internationale interesse for finsk politik, som borgerløn har medført. Dette kan indikere en bias mod identificering af diskurser, der tilskriver borgerløn positiv betydning, fordi politikere kan være tilbøjelige til at italesætte borgerløn i et mere positivt lys, end hvad de i en nationalpolitisk ramme ville gøre, for at fremstå progressive og imødekomme den internationale interesse. Dertil kommer, at det forhold, at der på interviewtidspunktet var truffet politisk beslutning om pilotforsøg med borgerløn, kan argumenteres at give de finske politikere et diskursivt frirum for positive repræsentationer af borgerløn i forsøgsperioden, fordi de har mulighed for at trække deres

udtalelser tilbage, når forsøgsresultaterne offentliggøres. Argumentet understøttes af, at flere politikere udtrykker forbehold for, at pilotforsøget kan vise, at borgerløn ikke har de forventede effekter, eller at borgerløn slet ikke er økonomisk realiserbart.

NF's teori og metode er også velegnet til medieanalyser (Jørgensen & Phillips, 1999: 77-78). En analyse af politikeres artikulationer i medier ville dels muliggøre en tidslig dimension i min undersøgelse, dels gøre specialets empiriske grundlag mindre situationsbetinget og reducere min påvirkning på analysefund. På den anden side ville en medieanalyse ikke give samme mulighed for indsigt i partiernes meningsunivers, der netop er fordelen ved kvalitative interviews. Dertil kommer, at borgerløn i skrivende stund kun debatteres i begrænset omfang i DK, hvorfor idéen ikke tager meget spaltepads. Man kan derfor diskutere, om det overhovedet ville være muligt at tegne et retvisende billede af politiske diskurser om borgerløn på baggrund af en mediediskursanalyse, eftersom mange partier slet ikke beskæftiger sig med spørgsmålet, og de debattører, der bringer emnet op, overvejende er positive over for idéen. Fravalget af medieanalyse beror endvidere på et pragmatisk hensyn til, at jeg ikke kan finsk og derfor ikke er i stand til at gennemføre en diskursanalyse af finske medier.

9. Konklusion

Jeg har i dette speciale vist, hvordan politiske borgerlønsdiskurser, den diskursive og den materielle kontekst i et komplekst dialektisk samspil påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn i DK og FI. Dette har jeg gjort med udgangspunkt i eliteinterviews med politikere fra partier i Folketinget og Rigsdagen.

I begge lande bidrager de hegemoniske diskurser til at konstruere et overordnet videns- og betydningssystem, som jeg kalder lønarbejdsnormaliteten (LN), idet det kategoriserer lønarbejde som normalitet og mangel på lønarbejde som en afvigelse fra samfundsnormaliteten, der er skadelig for såvel det enkelte individ som samfundet som helhed. Normalitetsforståelsen bidrager således til at skabe et ulige magtforhold mellem ”normale” lønarbejdere og ”afvigende” arbejdsløse. LN udgør en dominerende forståelsesramme, der strukturerer, hvordan politikerne forstår idéen om borgerløn og det politisk mulige handlerum. I DK er den dominerende tendens, at politikerne italesætter borgerløn i modsætning til normen om lønarbejde, mens den dominerende tendens i FI er, at borgerløn repræsenteres som en styrkelse og sågar en nødvendighed for opretholdelse af LN. En afgørende forskel mellem LN i DK og FI, der bidrager til at forklare disse væsensforskellige fremstillinger af borgerløn, er, at de finske politikere i modsætning til de danske skelner mellem forskellige typer af lønarbejde. De italesætter, at forskellige ansættelsesforhold indebærer forskellige grader af økonomisk sikkerhed, hvorfor det ikke er lige meningsfuldt for alle at tage lønarbejde. Da borgerløn ifølge de finske politikere vil ændre dette, fremstår idéen som en forudsætning for LN's fortsatte beståen.

I DK konstruerer de hegemoniske borgerlønsdiskurser desuden et videns- og betydningssystem, der kategoriserer borgerløn som en urealistisk og samfundsundergravende model, fordi borgerløn vil underminere centrale principper, som den danske velfærdsstat hviler på. Til forskel herfra konstruerer de i FI et videns- og betydningssystem, der kategoriserer borgerløn som en nødvendig reform af det komplicerede sociale sikkerhedssystem, der skaber fattigdomsfælder og ikke modsvarer borgernes behov pga. udviklingen på arbejdsmarkedet og det teknologiske område. De hegemoniske borgerlønsfortællinger bliver i begge lande udfordret af en række diskurser, der konstruerer et konkurrerende videns- og betydningssystem. I FI danner de konkurrerende diskurser en fortælling om, at borgerløn vil undergrave samfundet ligesom de hegemoniske danske borgerlønsdiskurser. I DK kategoriserer de udfordrende diskurser borgerløn som en efterstræbelsesværdig fornyelse af samfundet, der vil frisætte borgere fra meningsløs kontrol og sanktioner, skabe innovation og anerkende ulønnet

arbejde. I kraft af sidstnævnte udfordrer videns- og betydningssystemet ikke bare den hegemoniske borgerlønfortælling, men også den hegemoniske fortælling om, at en tilværelse uden lønarbejde er skadelig og anormal og dermed LN. Den konkurrerende fortælling har således potentiale til at transformere den ulige magtrelation mellem lønarbejdere og arbejdsløse.

De hegemoniske borgerlønsskurser og skurser i den diskursive kontekst tilskrifer altså borgerløn negativ betydning i DK, mens de udfordrende skurser tilskrifer borgerløn positiv betydning. I FI er det modsatte tilfældet. Da en negativ betydningstilskrivning skaber ugunstige mulighedsbetingelser for at samle et politisk flertal for borgerløn, påvirker de dominerende skurser i DK altså mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn negativt, mens de i FI påvirker dem positivt. De positive borgerlønsskurtællinger er i begge lande inspireret af nyere perspektiver fra borgerlønslitteraturen, hvilket tyder på, at nyere borgerlønslitteratur påvirker mulighedsbetingelserne for realisering af borgerløn positivt. Dette gælder især, hvis litteraturen repræsenterer borgerløn som et nødvendigt svar på aktuelle samfundsudfordringer.

Høj arbejdsløshed, folkelig opbakning og en begyndende holdningsændring i fagbevægelsen er forhold i den finske materielle kontekst, som adskiller sig fra den danske, som bidrager til at skabe et gunstigt mulighedsrums for skurser, der tilskrifer borgerløn positiv betydning. En anden væsentlig forskel er, at velfærdsstaten i DK har en ukrænkelig status, hvorfor borgerløn opfattes som en krænkelse af centrale principper, som velfærdsstaten hviler på, mens borgerløn i FI italesættes som en tiltrængt reform. I både DK og FI begrænser den dominerende neoliberale linje i social- og arbejdsmarkedspolitikken det diskursive mulighedsrums for artikulationer om borgerløn til skurser, der er i overensstemmelse med neoliberalismen. Hvor de danske politikere repræsenterer borgerløn som et opgør med neoliberale politiske målsætninger, øjner de finske politikere en mulighed for at udforme borgerløn på en måde, der understøtter den neoliberale politik.

Specialet har vist, hvordan ideologiske meningskonstruktioner og sproglige betydningsstrukturer begrænser det politiske handlerum. Jeg har demonstreret, hvordan idéen om borgerløn er velegnet til at afsløre naturaliserede kategoriseringer, fordi idéen overskrider sproglige dualismer og synliggør og udfordrer grundlæggende antagelser og principper, som indretningen af de nordiske samfund hviler på. Ydermere har jeg vist, hvordan italesættelsen af borgerløn belyser værdimæssige vurderinger, der er indlejret i samfundets klassifikationsmønstre, som bidrager til at institutionalisere ulige magtforhold. Dette speciale kan altså bidrage til at skabe en kritisk sprogbevidsthed om sprogets ideologiske effekter,

hvilket ifølge Fairclough netop er målet med den kritiske diskursanalyse (Jørgensen & Phillips, 1999: 100).

10. Litteraturliste

Litteraturlisten inkluderer også litteratur, som jeg ikke direkte referer til i specialet, men som har bidraget til at forme min forståelsesramme samt informeret mine valg og fravalg.

Alternativet (dato ikke angivet). *Partiprogram*. Lokaliseret den 29. december 2016:

http://alternativet.dk/partiprogram_4-3/

Andersen, Torben M. (2016). *Udviklingslinjer i Dansk Økonomi*. I: Andersen, Torben M., Bentzen, Jan, Nannarup, Niels E.H., Smith, Valdemar, Westergård-Nielsen, Niels (red.): *Beskrivende Dansk Økonomi* (5. udgave). København: Bogforlaget HandelsVidenskab.

Andersson, Jan Otto & Kangas, Olli E. (2005). *Universalism in the Age of Workfare: Attitudes to Basic Income in Sweden and Finland*. I: Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (red.): *Normative Foundations of the Welfare State. The Nordic experience*. Abingdon: Routledge.

BIEN (27-08-16). *Pilot experiments*. Lokaliseret den 15. oktober 2016:

<http://basicincome.org/topic/pilot-experiments/>

Bruun, Ellen (2007). *Ekspropriationen af Eksistensmidlerne og deres Generobring*. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Brynjolfsson, Erik & McAfee, Andrew (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. New York: W. W. Norton & Company.

Ceva (28-01-16). *Fremtidens job*. Lokaliseret den 17. september 2016: <https://ceva.dk/analyse/10-arbejdsmarked/1771-fremtidens-job>

Christensen, Erik (2000). *Borgerløn: Fortællinger om en politisk idé*. Højbjerg: Forlaget Hovedland.

Christensen, Erik & Ydesen, Christian (2007). Indledning. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Christensen, Erik (2007). Borgerløn og Feminisme. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Christensen, Erik (2007). En Global Økologisk Begrundelse for Borgerløn. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Christensen, Erik (2008). *The Heretical Political Discourse: A Discourse Analysis of the Danish Debate on Basic Income*. Aalborg: Aalborg University Press.

Collin, Finn (2010). Socialkonstruktivisme. I: Jacobsen, Michael Hviid, Kasper Lippert-Rasmussen & Peter Nedergaard (red.): *Videnskabsteori: I Statskundskab, Sociologi og Forvaltning*. København: Hans Reitzels Forlag.

Daly, Herman E. & Cobb, John B. (1994). *Det Fælles Bedste* (2. udgave). Viborg: Forlaget Hovedland.

Davala, Sarath, Jhabvala, Renana, Mehta, Soumya Kapoor & Standing, Guy (2015). *Basic Income: A Transformative Policy for India*. London: Bloomsbury.

Den Store Danske (02-02-09). *Solidaritet*. Lokaliseret den 2. december 2016:
[http://denstoredanske.dk/Samfund, jura og politik/Sociologi/Samfund/solidaritet](http://denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Sociologi/Samfund/solidaritet)

Eduskunta (dato ikke angivet). *MPs*. Lokaliseret den 5. januar 2017:
<https://www.eduskunta.fi/EN/kansanedustajat/Pages/default.aspx>

- Esmark, Anders, Laustsen, Carsten Bagge, Andersen, Niels Åkerstrøm. (2005). Socialkonstruktivistiske analysestrategier: En introduktion. I: Esmark, Anders, Laustsen, Carsten Bagge, Andersen, Niels Åkerstrøm (red.): *Socialkonstruktivistiske analysestrategier*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- Fairclough, Norman (2008). *Norman Fairclough: Kritisk diskursanalyse*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Fairclough, Norman & Fairclough, Isabela (2012). *Political Discourse Analysis: A Method for Advanced Students*. Abingdon: Routledge.
- Fog, Jette (2004). *Med samtalen som udgangspunkt: Det kvalitative forskningsinterview* (2. udgave). København: Akademisk Forlag.
- Folketinget (01-12-2016). *Antal medlemmer i partigrupperne*. Lokaliseret den 5. januar 2017: <http://www.ft.dk/Folketinget/findMedlem/Mandatfordelingen.aspx>
- Ford, Martin (2015). *Rise of the Robots: Technology and the Threat of a Jobless Future*. New York: Basic Books.
- Harrits, Gitte Sommer, Pedersen, Carsten Strømbæk & Halkier, Bente (2012). Indsamling af Interviewdata. I: Andersen, Lotte Bøgh, Hansen, Kasper Møller & Klemmensen, Robert (red.): *Metoder i Statskundskab* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.
- Jordan, Bill (1976). *Freedom and the Welfare State*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Jordan, Bill (1985). *The State: Authority and Autonomy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Jordan, Bill (1987). *Rethinking Welfare*. Oxford: Basil Blackwell.
- Jordan, Bill (1992). Basic Income and the Common Good. I: Parijs, Philippe Van (red.): *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. London: Verso.

Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (2005). Introduction. I: Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (red.): *Normative Foundations of the Welfare State. The Nordic experience*. Abingdon: Routledge.

Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (2005). The Nordic welfare model and the idea of universalism. I: Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (red.): *Normative Foundations of the Welfare State. The Nordic experience*. Abingdon: Routledge.

Kongshøj, Christian (2015). Den nordiske velfærdsmodel: Veje til og fra universalisme i Danmark, Finland, Norge og Sverige. I: Larsen, Albrekt & Andersen, Jørgen Goul (red.): *Den universelle velfærdsstat: Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. København: Frydenlund Academic.

Kela (16-02-2017). *Experimental Study on a Universal Basic Income*. Lokaliseret den 20. januar 2017:
<http://www.kela.fi/web/en/experimental-study-on-a-universal-basic-income>

Kraka (22-05-16). *Fremtidens arbejdsmarked*. Lokaliseret den 17. september 2016:
http://www.kraka.org/analyse/fremtidens_arbejdsmarked

Kvale, Steinar (1997). *InterView – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.

Lantz, Anna (2015). *Finland* (5. udgave). København: Det Udenrigspolitiske Selskab.

Larsen, Christian Albrekt & Andersen, Jørgen Goul (2015). Hvorfor en bog om universalisme? I: Larsen, Albrekt & Andersen, Jørgen Goul (red.): *Den universelle velfærdsstat: Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. København: Frydenlund Academic.

Larsen, Christian Albrekt & Andersen, Jørgen Goul (2015). Hvad er universalisme? I: Larsen, Albrekt & Andersen, Jørgen Goul (red.): *Den universelle velfærdsstat: Funktionsmåde, folkelig opbakning og forandring*. København: Frydenlund Academic.

Lieberkind, Karsten (2007). Hvem er Byrde for hvem? Reciprocitet efter Van Parijs. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Loftager, Jørn (2007). Borgerlighed, Marshall og Borgerindkomst. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.

Mandag Morgen (19-12-16). *Globale Topchefer: Basisindkomst ligner en nødvendighed*. Lokaliseret den 21. december 2017: <https://www.mm.dk/globale-topchefer-basisindkomst-ligner-en-noedvendighed/>

Meyer, Niels I., Petersen, Helveg K., Sørensen, Villy (1978). *Oprør fra Midten*. København: Gyldendal.

Ministry of Social Affairs and Health (25-08-2016). *Ministry of Social Affairs and Health requests opinions on a basic income experiment*. Lokaliseret den 15. september 2016: http://stm.fi/en/article/-/asset_publisher/sosiaali-ja-terveysministerio-pyytaa-lausuntoja-osittaisen-perustulokeilun-toteuttamisesta

Ministry of Social Affairs and Health (30-10-2016). *Basic income pilot study*. Lokaliseret den 1. november 2016: http://stm.fi/en/article/-/asset_publisher/sosiaali-ja-terveysministerio-pyytaa-lausuntoja-osittaisen-perustulokeilun-toteuttamisesta

Møller, Iver Hornemann. (2016). De fire socialreformer i moderne tid. I: Møller, Iver Hornemann & Larsen, Jørgen Elm (red.): *Socialpolitik* (4. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Møller, Iver Hornemann. (2016). Liberalismens socialpolitik. I: Møller, Iver Hornemann & Larsen, Jørgen Elm (red.): *Socialpolitik* (4. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Møller, Iver Hornemann & Larsen, Jørgen Elm. (2016). Marginalisering som det største socialpolitiske problem. Aktivisering som et socialpolitisk svar. I: Møller, Iver Hornemann & Larsen, Jørgen Elm (red.): *Socialpolitik* (4. udg.). København: Hans Reitzels Forlag.

Norden (dato ikke angivet). *Nordisk Sommeruniversitet*. Lokaliseret den 25. oktober 2016:

<http://www.norden.org/da/nordisk-ministerraad/ministerraad/nordisk-ministerraad-for-uddannelse-og-forskning-mr-u/institutioner-samarbejdsorganer-og-arbejdsgrupper/institutioner/nordforsk/nordisk-sommeruniversitet-nsu>

Nordlund, Anders (2005). Nordic social politics in the late twentieth century. An analysis of the political reform agenda. I: Kildal, Nanna & Kuhle, Stein (red.): *Normative Foundations of the Welfare State. The Nordic experience*. Abingdon: Routledge.

OECD (17-10-16). *Gross Domestic Product (GDP)*. Lokaliseret den 17. oktober 2016:

<https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>

OECD (25-11-16). *Unemployment rate*. Lokaliseret den 25. november 2016:

<https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>

Parijs, Philippe Van (1992). Introduction. I: Parijs, Philippe Van (red.): *Arguing for Basic Income: Ethical Foundations for a Radical Reform*. London: Verso.

Parijs, Philippe Van (1995). *Real Freedom for All: What (If Anything) Can Justify Capitalism?* Oxford: Oxford University Press.

Pedersen, Klaus Carsten (2015). *Danmark* (5. udgave). København: Det Udenrigspolitiske Selskab.

Phillips, Louise (2015). Diskursanalyse. I: Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.): *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Politiken (19-12-16). *En basisydelse til alle kan blive redningen, når maskinerne overtager*. Lokaliseret den 19. december 2016: <http://politiken.dk/debat/debatindlaeg/art5748664/En-basisydelse-til-alle-kan-blive-redningen-n%C3%A5r-maskinerne-overtager>

Politiken (26-12-16). *Finland giver borgere basisindkomst*. Lokaliseret den 27. december 2016:

<http://politiken.dk/udland/art5761641/Finland-giver-borgere-basisindkomst>

Standing, Guy (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury.

Standing, Guy (2014). *A Precariat Charter: From Denizens to Citizens*. London: Bloomsbury.

Standing, Guy (2016). *The Corruption of Capitalism: Why Rentiers Thrive and Work does not Pay*. London: Biteback Publishing.

Tanggard, Lene & Brinkmann, Svend (2015). Interviewet: Samtalen som Forskningsmetode. I: Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.): *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Tanggard, Lene & Brinkmann, Svend (2015). Kvalitet i Kvalitative Studer. I: Brinkmann, Svend & Tanggaard, Lene (red.): *Kvalitative Metoder: En Grundbog* (2. udgave). København: Hans Reitzels Forlag.

Weforum (18-01-17). *A Basic Income for All: Dream or Delusion?* Lokaliseret den 21. januar 2017: <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2017/sessions/a-basic-income-for-all-dream-or-delusion>

Weforum (20-01-17). *Davos leaders: As jobs disappear, it's time to seriously consider a basic income*. Lokaliseret den 21. januar 2017: <https://www.weforum.org/agenda/2017/01/davos-jobless-world-unemployment/>

Westergård-Nielsen, Niels (2016). Arbejdsmarked. I: Andersen, Torben M., Bentzen, Jan, Nannarup, Niels E.H., Smith, Valdemar, Westergård-Nielsen, Niels (red.): *Beskrivende Danske Økonomi* (5. udgave). København: Bogforlaget HandelsVidenskab.

Wright, Erik Olin (2007). Basisindkomst som et Socialistisk Projekt. I: Christensen, Erik, Lieberkind, Karsten & Ydesen, Christian (red.): *Retten til Basisindkomst: En Demokratisk Frigørelse*. Göteborg: Nordic Summer University Press.